MORO OLAYI

LEONARDO SCIASCIA

Çev. Abdulhalim Durma

GİRİŞ

RACALMUTO'DAN

Hiçbir yazar yoktan var olmaz ve Leonardo Sciascia da aslında başladığı yerden, yani Agrigento eyaletindeki, denizle kükürt madenleri arasında kalan yoksul bir Sicilya tepe kasabası olan Racalmuto'dan hiç ayrılmadı. 1921'de burada doğdu ve 1989'da gömüldü. Genç bir adamken orada tahıl üretimini denetledi ve yerel bir okulda köylü çocuklarına ders verdi. Çocuklar ayakkabı giyemeyecek kadar fakir, uyanık kalamayacak kadar açtı. İlk yazıları, kurgu kılığına bürünmüş yerel tarihti ve son kitaplarından biri de kırsal kesimdeki insanların konuşmalarının küçük bir sözlüğüydü. Orta yaşta giderek daha dünyevi bir hayat sürdü. Palermo'da zarif bir evi vardı ve burada şehir meclisinde görev yaptı. Roma'da ve daha sonra Strazburg'da parlamento üyesiydi. Paris'e derinden bağlıydı ve eserlerinde Fransız Aydınlanması'nın berrak nesrini ve Borges'in metafizik üslubunu taklit etti. Ancak yazıları, Racalmuto halkının sert, düğümlü ve dikkat çekici derecede değişmeyen yaşamlarıyla ve Sicilya deneyiminin acı yoğunluğuyla başlayıp bitiyordu. Sciascia'nın kitaplarındaki büyük dünya her zaman Racalmuto'dan görülür. Sciascia, olgunluk döneminde Sicilyalıların İtalya dediği ‘kıta’yı ve dolayısıyla dünyayı ve kıtanın güç dilini ele aldı. Bu konuda zaten bir şeyler biliyordu. İlk yıllarını İtalya'nın siyasi yolsuzluk, bürokratik ataletin, üretken terk edilmişliğin, ihmalin, fırsatçılığın ve gücün kötüye kullanılmasının hüküm sürdüğü o *mezzogiorno*[1], kuru ve kadim toprakları içinde, kilise

1 Metinde geçen “Mezzogiorno” sözcüğü yalnızca coğrafi bir bölgeyi (İtalya’nın güneyini) işaret etmiyor; aynı zamanda metaforik bir anlam taşıyor. Burada Mezzogiorno, Sciascia’nın çocukluk yıllarını geçirdiği Güney İtalya’nın somut gerçekliğini aşarak, bir “devlet içinde devlet” gibi işleyen, yozlaşma ve durağanlığın sembolü haline geliyor. Yani: Metaforik düzeyde Mezzogiorno, sadece bir bölge değil; Siyasal yozlaşmanın ve bürokratik ataletsizliğin mekânı, Toplumsal bağların (aile, klan, kilise, mafya) bireyi kuşatan ağı, Üretimden kopmuş, terk edilmiş

ve mafya kültürleriyle derinden örülmüş, aile ve klan tarafından kirletilmiş bir toplumda geçiren genç Sciascia, iktidarın opak dilini gördü, nasıl "kendini ele verdiğini" ve nerede saklanmak istediğini ortaya koydu. Çocukken faşizm ve savaş söylemlerini duymuştu, Cosa Nostra (Sicilya Mafyası)'nın 1943'te ABD Ordusu tarafından iktidara geri getirildiğini gördüğünde henüz yetişkindi. Birkaç yıl sonra, Cosa Nostra ve Vatikan'ın yeni siyasi kolu olan Hristiyan Demokrasi'nin Palermo ve Roma'da kurulduğunu gördü. Rejim, Sciascia'dan üç yıl daha uzun yaşayacak ve ardından bir gecede ortadan kaybolacaktı.

Sciascia, rahibin ikiyüzlülüğünü ve mafya babasının ima ettiği tehdidi biliyordu ve bu sayede hayal kırıklığına uğramadan büyüdü. Daha sonra kıtada, siyasi havada şahin gözüyle yanlış hamleleri, şaşmaz kulaklarıyla yanlış notaları bekleyen bir yalnız adamdan farksızdı. Tek yapmanız gereken nasıl bakacağınızı ve nasıl dinleyeceğinizi bilmekti. Ve nasıl okuyacağınızı, nasıl hatırlayacağınızı bilmek. Hikayeleri, tarih denemelerinin yanı sıra yazdığı kısa romanlara dönüştü. Bunlar, suçluluğun bütün bir sistemin çatlaklarına akıp gittiği, çözümsüz biten suç romanlarına dönüştü. Tekrar tekrar, hayalden gerçek hayata ve tekrar geriye rahatsız edici bir geçiş yaptı. Konunuz İtalya'daki siyasi gücün gerçek kurguları veya kurgusal gerçeklikleri olduğunda başka ne yapabilirdiniz ki?

Bu nedenle, Sciascia'nın uydurma hikâyeleri ile gerçek hayattaki siyaset veya suç konularını ele alan hikâyeler arasındaki farkları görmek bazen zordur. Romanlar gerçeklerden kaynaklanırken, kurgu olmayanlar hayali bir yaşamla nabız atar. Gerçek olsun ya da olmasın, Sciascia'nın hikâyelerinin hepsinde anlatımlarında bir parça masal vardır ve hepsi kendi başlarına bütündür. Yaşam ve sanat arasındaki

---

bir düzenin sembolü. Bu nedenle metinde Mezzogiorno, “kurak ve kadim bir zemin” olarak betimlenirken, aslında bir toplumsal ve siyasal zihniyetin metaforu haline geliyor. Sciascia’nın bakışında bu bölge, iktidarın dilinin nasıl kendini ele verdiğini ve gizlemek istediğini açığa çıkardığını gösteren bir laboratuvar gibi işlev görüyor. Kısacası: Mezzogiorno burada hem coğrafi bir gerçeklik hem de iktidarın çürümüş yapısını temsil eden bir metafor olarak kullanılıyor.

ilişkiler asla kolay değildir: Sciascia'nın ilk romanı Baykuş Günü'ndeki gizemli ekonomiler ve boşluklar, bir politikacının iftira davasını önlemek için yapılan radikal kesintilerin sonucudur ve belki de aynı nedenle, en acil ve gerçek kurgu eseri olan Eşit Tehlike (II Contesto veya Bağlam olarak da bilinir) tamamen hayali ve korkunç derecede yozlaşmış bir ülkede geçer ve bu da tıpkı İtalya gibidir. Todo Modo (Öyle ya da Böyle), lüks bir villada "manevi inziva" için toplanan bazı siyasi liderlerin (hepsi rüşvetçi) seri cinayetlerini anlatır ve Sciascia, partilerinin adını vermeyi gerekli veya akıllıca bulmaz. Bağlam veya bağlam eksikliği, Moro Olayı ve Majorana'nın Sırrı gibi gerçek hayattan alınmış gizemlerin yüce kısalığında farklı bir tür sorundur. İtalyanlar için yazan Sciascia, birçok şeyi hafife alır. Aslında, ne kadarının ve neyin hafife alındığı, eserlerinin tamamında olduğu gibi, burada da başlıca kaygılarıdır. Yazısı sıkıcı ve serttir ve Sicilya'daki insanların yaptığı gibi, çok şey söylemeden bırakır, ancak hikayeler, ihtiyaç duydukları yakın ilginin her anına değer.

Burada anlatılan olaylardan biri meşhurdur. 1978'de eski İtalyan başbakanı ve Hristiyan Demokratların lideri Aldo Moro, Kızıl Tugaylar'ın solcu aşırılıkçıları tarafından kaçırılmış ve birkaç hafta sonra öldürülmüştür. Otuz yıldan fazla bir süredir İtalyan toplumu, sürekli iktidarda olan Hristiyan Demokrat Parti ve Batı'nın en büyük Komünist Partisi olan ve hükümetten kalıcı olarak dışlanan Parti etrafında büyük ölçüde kutuplaşmıştı. Bu hareketsizlik, sağın yolsuzluğunu ve şiddetini derinleştirmiş ve solda bölünmeye ve şiddete yol açmıştı. Sciascia, bu iki korkunç monolitin yollarını ve bunların yarattığı hayal kırıklıklarını biliyordu. Yıllarca komünistlerle çalışmayı denemişti, ancak hiçbir zaman bir gruba katılmayı sevmemişti.

Komünist lider Enrico Berlinguer (1922-1984), İtalyan seçmenlerinin istikrarlı üçte birini temsil eden partisinin sonsuza dek iktidardan uzaklaştırılacağından korkuyordu ve Hristiyan Demokratlarla "tarihi bir uzlaşma" önererek bu sonsuz durgunluğu kırmaya çalıştı. Aldo Moro, bu çağrıya en çok yanıt veren kişiydi. Washington'da Henry Kissinger, Moro'nun "iki paralel çizginin kaçınılmaz birleşmesi" kavramını

açıklaması üzerine öfkeyle bağırdı[2]. Kızıl Tugaylar da siyasi merkezde bir birleşmeden korkuyordu[3]. Moro'nun geliştirdiği anlayış, Komünistlerin yeni bir Hristiyan Demokrat hükümete destek vermesini sağladı ve tugaycıların Moro'yu ele geçirme amacı bu anlayışı engellemekti. Yeni hükümetin yemin töreni günü Roma'da gerçekleşen kaçırma olayı, Moro'nun şoförü ve dört korumasının öldürüldüğü cüretkâr ve acımasız bir askeri harekâttı.

Moro, Kızıl Tugaylar'ın "halk mahkemesi" olarak adlandırdığı mahkemede yaklaşık iki ay boyunca alıkonulur, fotoğraflanır ve sorgulanırken, onu bulma ve kurtarma çabaları inanılmaz derecede beceriksizdi. O kadar beceriksizdi ki, bazıları Giulio Andreotti liderliğindeki üçüncü yeni İtalyan hükümetinin Moro'yu canlı bulmak gibi gerçek bir arzusu olup olmadığını merak etti. Polis hata yaptı ve hükümet uzlaşmazlığa kapıldı. Komünistler de hükümet gibi donup kaldı. Moro'nun tutuklu kaldığı süre uzadıkça, eski siyasi dostları, onu esir alanlara neler söyleyebileceği, Hristiyan Demokratların onlarca yıllık iktidarından hangi sırların açığa çıktığı konusunda daha fazla endişelendiler. Moro'nun meslektaşlarından hiçbiri, muhtemelen, Andreotti kadar endişeli değildi. Bazıları, Andreotti'nin Moro'nun ne kadar çok şey anlattığını düşündükçe, onu kurtarmak istemediğinden şüpheleniyordu. Andreotti'nin yakın gözlemcilerinden bazıları, özellikle de sosyalist müttefikleri buna ikna olmuştu.

Polis Moro'yu hiçbir zaman bulamadı, ancak tutuklu Roma'nın merkezinden hiç ayrılmadı. Hükümet, Kızıl Tugaylar'ın anlaşma yapmak istediklerine dair verdiği birçok

---

2 Moro'nun Komünistlerle uzlaşma fikri, ABD'nin Soğuk Savaş düzenini tehdit ediyordu. Moro'nun metaforu, İtalya'da istikrar arayışıydı; Kissinger içinse Batı'nın güvenliğini riske atan bir "ihanet" gibi görünüyordu.

3 Paralel ama farklı motivasyonlar. Kızıl Tugaylar: Komünistlerin sisteme entegre edilmesini engelleyerek devrimci saflığı korumak istiyordu. ABD: Komünistlerin iktidara ortak edilmesini engelleyerek Batı'nın güvenliğini korumak istiyordu. İki tarafın ideolojisi tamamen zıt olsa da, sonuçta aynı politik gelişmeyi (Moro'nun uzlaşma girişimini) durdurmaya çalıştılar.

sinyale hiçbir zaman yanıt vermedi. Sicilya mafyası bir kurtarma operasyonu düzenlemek istiyordu; Hristiyan Demokratlar ise mafyanın partisiydi. Cosa Nostra liderleri bile Roma'daki hainliğin derinliğini ilk başta fark edemedi. Başkentteki patronları sonunda durumu açıklamak zorunda kaldı. Palermo'daki bir zirvede, "Hâlâ anlamadınız," dedi. "Kendi partisindeki liderler onun serbest kalmasını istemiyor." Elli beş gün esaret altında kaldıktan sonra Moro başından vuruldu ve cesedi Hristiyan Demokrat Parti ve Komünist Parti genel merkezlerinin yakınındaki küçük bir arabanın bagajına atıldı. Yirmi beş yıl sonra, Moro'nun ölümü hâlâ birçok soru işaretini taşıyor. Hristiyan Demokrat ve Komünist Partiler artık çoktan yok oldu ve bu hikâyenin kahramanlarının hepsi ya öldü ya da itibarsızlaştı ya da her ikisi birden. Andreotti, 1992'deki fiyaskoya kadar hayatta kaldı. Yedi kez başbakanlık yapmıştı ve o yıl İtalya cumhurbaşkanı seçilmeyi bekliyordu. Bunun yerine, mafyayla işbirliği yapmaktan uzun bir yargılamayla karşı karşıya kaldı ve düşüşünden on yıl sonra başka bir suçtan cinayet komplosu kurmaktan suçlu bulundu ve ardından tekrar beraat etti.

Sciascia tüm bunların olup bittiğini görecek kadar yaşamadı. Moro Olayı'nda, 1978 baharındaki dış olayları çoğunlukla görmezden geliyor. Moro'nun öldürülmesinden sadece üç ay sonra İtalyanlar için yazan Sciascia, neler olduğunu bilmelerini bekliyor. Tek kaygısı, Moro'nun ölümünün ahlaki dinamiklerini ortaya koymak. Sciascia, 1978'de Roma'da milletvekiliydi ve cinayetten sonra, o yazın çoğunu Moro'nun ölümünü ele alarak geçiren parlamento komisyonunda görev aldı ve sonunda, burada da yeniden basılan muhalif azınlık raporunu sundu. Moro Olayı daha sonra Racalmuto'da büyük bir hızla yazıldı ve sonbaharda "edebi bir niteliği olmadığı, yalnızca sert ve çıplak bir gerçeğin sert ve çıplak bir arayışı olduğu" uyarısıyla yayınlandı.

Sciascia'nın Sicilya yaz gecesinde, uzun yıllar hiç ateşböceği görmedikten sonra, birkaç ateşböceği keşfetmesiyle başlar. Sciascia'nın tüm girişleri gibi, bu da nefes kesicidir. Gece boyunca tarlalarda bırakılan ve ateşböceklerine "mum" diyen korkmuş çocuk çobanları düşünür ve öldürülen Pier Paolo

Pasolini'yi minnetle ve zarif bir şekilde hatırlar[4]. Pasolini, İtalya'nın kötülüklerini tutkuyla kınayan biriydi ve ateşböceklerinin kırsal kesimden kaybolmasına neden olacak kadar İtalya'yı kirleten Hristiyan Demokratları suçlardı. Sciascia, Pasolini'nin bir zamanlar Moro hakkında söylediği iki sözü hatırlar: Hristiyan Demokrat liderler arasında en az uzlaşmacı olanıydı ve bir tür dolambaçlı ve anlaşılmaz "yeni Latince" yazıp konuşuyordu. Moro bu konuda pek de yalnız değildi. İtalya'nın tüm siyasi sınıfının, özellikle de devrimci Kızıl Tugaylar'ın dili, teolojiye dayanıyordu ve büyük ölçüde anlaşılmazdı. Vatikan eğitimcilerinin hesap vermesi gereken çok şey vardı. Sciascia'nın aksine, kendi zihni dindarlıkla dolu olan Pasolini, Moro konusunda açıkça haklıydı; Sciascia'nın Moro'nun hapishaneden yazdığı mektupları incelemesi de bunu gösteriyor. Burada, Moro'nun belirsizliğinin geçerli bir nedeni var. Moro, hayatta kalma mücadelesi vermeye çalışıyor ve meslektaşlarına, mektuplarda imalar ve çıkarımlar içeren şifreli mesajlar gönderiyor. Kaçırılması ve öldürülmesi arasında Moro, günde birden fazla olmak üzere elli ila yetmiş arasında mektup yazmıştı ve Kızıl Tugaylar hepsini iletmek için bazı riskler almıştı. Sciascia, okuyucularını Moro'nun sözlerini deşifre etmenin zorlu sürecinden geçirerek, ihanet ve terk edilmenin samimi bir dramına götürüyor. Mektuplar birbirini izledikçe, Moro'nun siyasi ve sosyal kimliği sıyrılıyor ve geriye yalnız ve korku dolu bir adam kalıyor. Ancak iktidardaki eski dostlarının aksine, mahkum Moro kaderinden bir şey kaybetmiyor ve Sciascia'nın soruşturmasına sinen tuhaf dehşet duygusu hapishanenin dışından geliyor. Moro esarette yazarken,

---

4 Pier Paolo Pasolini (1922-1975), İtalyan sinema dünyasının önemli bir figürüdür. Kendisi yönetmen, yazar, şair ve senarist olarak çok yönlü bir sanatçıydı. Faşist bir dönemde doğması ve mevcut yönetimdeki çarpıklıklardan duyduğu rahatsızlık, sanatına derinlemesine etki etmiştir. Hayatının son dönemleri ve ölümüyle ilgili çeşitli iddialar ortaya atılmış olsa da, gerçek failler bulunamamıştır. 2014 yılında Abel Ferrara'nın yönettiği "Pasolini" adlı filmde, sanatçının hayatının sonlarına ve ölümüne değinilmiştir.

kullandığı güç dili acıyla kazanılmış bir samimiyete dönüşüyor. Dışarıdaki siyasetçiler, onun "tanıdığımız Moro olmadığını" iddia ediyor. Onu ölüme terk edeceklerini duyuruyorlar.

Moro, hayatının son haftalarında, mektuplarda asla tam olarak dile getirilmeyen, kaçırıldığı siyasi dünya ve kendi geçmişi hakkında tarif edilemez bir şeyi ortaya koyuyor. Andreotti hakkındaki özlü sözleri, yıllar sonra Andreotti'nin yargılanmasında sunulan binlerce sayfalık ifadelerden daha ölümcül bir suçlamadır. Moro'nun eski arkadaşlarına yönelttiği ölçülü aforozda, ailesine verdiği son sevgi ve teselli mesajlarında ve kendi cenazesi için yaptığı kasvetli tavırlarda bir Roma stoacılığı vardır[5]. Bunları kaydederken Sciascia, Tacitus gibi okur. Sciascia'nın hayal gücü her zaman güçlü bir şekilde belgelere çekilir. Kitapları, zeki, yoksun bir çocuğun her şeye, hatta eski gazetelere, bürokratik yazışmalara, polis raporlarına, siyasi nutuklara bile duyduğu hevesi yansıtır. Romanlar arasında, "Herkesin Kendine Ait", Vatikan'ın günlük gazetesinden kesilmiş mektuplardan isimsiz bir mesaj oluşturulduğunun keşfedilmesiyle başlar ve Mısır Konseyi, on sekizinci yüzyıldan kalma bir sahtekarlığa odaklanır. Belgeler, taşıdıkları mesajlardan daha fazla gerçeği, kağıdın dokusunda, antetli kağıtlarda, damgalarda, kenar notlarında, yazı tipinde veya el yazısında aktarır. "Moro Olayı"ndan üç yıl önce yayınlanan "Mayor Ana'nın Sırrı", daha da kısa ama hiçbir şekilde daha önemsiz olmayan bir kitaptır ve o da neredeyse tamamen başkalarının mektuplarının yorumlanmasına dayanmaktadır. Bu sefer mektuplar daha çeşitlidir ve kırk yıl öncesinden daha az bilinen bir olayla ilgilidir.

Faşist Dönem'in XVI. yılında, 1938'de yazılmış, ümitsiz bir polis yazışmasından yola çıkan kitabın açılış sayfaları, Roma siyasetinin zehirli gecesinden çıkan bir okuyucu için duştan sonraki Napoli Körfezi'ni andıran bir opera buffa sahnesi çağrıştırıyor. Komedi, anlık olsa da Sciascia baştan sona

5 Roma’da özellikle Seneca, Epiktetos ve Marcus Aurelius gibi düşünürler aracılığıyla, Stoacılık daha pratik, ahlaki ve siyasi bir yön kazanmış; bireyin erdemli yaşamı, görev bilinci ve içsel dinginliği ön plana çıkarılmıştır

alışılmadık derecede neşeli. Tuhaf ve zor teorik fizikçi Profesör Majorana, otuz bir yaşında ortadan kaybolmuştur. Palermo'dan Napoli'ye giden gece feribotundan atlamış olabilir. Polise göre, bu açıkça bir intihar. Veda notları var ama ceset yok. Aile, daha fazla arama için ısrar ediyor ve rejimdeki bazı nüfuzlu isimler de olaya dahil oluyor. Mussolini bile endişeli.

Sciascia, polis raporlarının belirsiz sözdizimini ortaya çıkarır ve kalemle yazılmış notların farklı renkleri üzerine spekülasyonlar yapar. Mavi, yeşil veya mor renklerin kullanımı, yazarın hiyerarşideki yerini gösterir mi? Majorana'nın kariyeri ve ortadan kaybolmasıyla ilgili yazılı kayıtlarda, kendi sözleriyle ele verilmeyen tek kişi Majorana'nın kendisidir. Ancak Sciascia, Majorana'yı okuyabildiğini düşünüyor. "Başka intihar notları da gördüm," diye belirtiyor soğukkanlılıkla, "hepsinde az çok belirgin bir değişiklik var - el yazısında bile. Her zaman. Biraz düzensizlik. Biraz karışıklık." Bu vakada değil.

Majorana, erken olgunlaşmış, zeki ve son derece yalnız bir Sicilyalıydı. Bilim insanları, büyük fizikçilerin yaşadığı o çağda onun en parlak kişi olabileceğini düşünüyorlardı; ancak Roma'da Enrico Fermi etrafında toplanan öncü atom fizikçileri grubuyla ilişkisi her zaman sorunluydu. 1933'te Almanya'da Werner Heisenberg ile birkaç ay çalışmış ve Nazilerin iktidara gelişine tanık olmuştu. Heisenberg ile yirmi altı yaşındaki Majorana arasındaki uzun özel "sohbetlerde" neler konuşulduğuna dair hiçbir kayıt yok. Sciascia burada Michael Frayn'ın yakın zamanda yazdığı Kopenhag oyununun habercisi[6]

6 Oyun, 1941’de Nazi işgali altındaki Kopenhag’da gerçekleşen gizemli bir buluşmayı merkeze alır. Fizikçiler Niels Bohr ve eski öğrencisi Werner Heisenberg arasındaki bu görüşmenin amacı ve içeriği hâlâ tartışmalıdır. Frayn, bu buluşmayı dramatize ederek “Heisenberg neden Kopenhag’a gitti?” sorusunu farklı ihtimaller üzerinden sahneye taşır. Oyun doğrusal ilerlemez; zaman ve mekân sürekli kayar. Karakterler olayları farklı versiyonlarla yeniden anlatır. Bu, kuantum teorisinin belirsizlik ve çoklu ihtimal doğasına bir sahneleme metaforu olarak işlenir. Oyun, Heisenberg’in Nazi Almanyası için atom bombası yapma çabalarını gerçekten sabote edip etmediği sorusunu gündeme

ve 1940'taki bir uyarı ziyaretinde Heisenberg ile kendi bilim ustası Danimarkalı fizikçi Niels Bohr arasında yaşananlara değiniyor. Heisenberg 1933'te atom araştırmalarının gerçek hayattaki sonuçları hakkında ne sezmişti? Majorana Almanya'da ne öğrendi? Roma'ya döndüğünde, Avrupa'da savaş yaklaşırken işbirlikçi bilimden tamamen çekildi. Üç yılını evde tek başına çalışarak geçirdi; bu konuda kimse bir şey keşfetmedi.

Napoli'deki bir kürsüye atanması -ve burada Sciascia, İtalyan akademisinin işleyişine dair muhteşem bir bakış açısı sunuyor- kişisel bir krize ve intiharı ima eden mektuplara yol açtı. Acımasız gözlemciler, Majorana'nın sorununun bir öğretmen olarak başkalarıyla iletişim kurma zorunluluğu olduğunu söyledi. Palermo ve Napoli arasında bir yerde Majorana ortadan kayboldu ve Sciascia ne olduğunu bildiğini düşünüyor. Bu küçük kitabın coşkusu, çağın en korkunç sorularıyla -bilimin kullanımları ve atom bombasının sorumluluğu- ilgilenirken bile, Sciascia'nın Majorana'nın oyunundan ne kadar keyif aldığını gösteriyor. Sciascia'nın tüm arayışının yol açtığı soruyu soramadığı tuhaf ve sakin kapanış sahnesi, komik başlangıç sahnesi kadar güzel.

Burada, Sciascia'nın Majorana'nın zor, çekingen ve asosyal Sicilyalı doğasında fark ettiği karanlık alaycı dürtüyle örtük bir özdeşleşme söz konusu. Bazen aydınlanma yerini karanlığa bırakır. Katolik politikacı Moro, Sciascia için yabancı bir figürdür, ancak fizikçide, kendisininkine oldukça benzeyen, pek bir şey ele vermeyen, bazen sevilmesi zor ve her zaman kendine sadık, özgür ve yalnız bir ruh görür.

—Peter Robb-

---

getirir. Bu konu tarihçiler arasında hâlâ tartışmalı; Frayn oyunda kesin bir cevap vermez, belirsizliği korur. Bu eser, hem bilim tarihine hem de insanın ahlaki sorumluluklarına dair derin bir sorgulama sunuyor.

MORO OLAYI

Söylenebilecek en korkunç şey: Birinin 'tam zamanında' öldüğü.
— E. Canetti[7]-
İnsanlık Bölgesi

7 Elias Canetti (25 Temmuz 1905 – 14 Ağustos 1994), modernist romancı, oyun yazarı, anı ve kurgusal olmayan düzyazı yazarı. Eserlerini Almanca yazan Canetti, "geniş bir bakış açısı, fikir zenginliği ve sanatsal güç ile işaretlenmiş yazıları için" 1981 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Olayın Kronolojisi

Mart 1978

16. Hristiyan Demokratlar Ulusal Konseyi Başkanı Aldo Moro kaçırılır ve beş kişilik refakatçisi öldürülür — muhtemelen Kızıl Tugaylar tarafından. O zamana kadar Hristiyan Demokratların bazı grupları ve sol tarafından bazı şüpheler ve çekincelerle karşılanan, Milletvekili Andreotti başkanlığındaki Hükümet, gece çökmeden önce, hem Temsilciler Meclisi'nde hem de Senato'da, Komünistleri bile içeren bir çoğunluk tarafından onaylanır. Teröristlerin kullandığı arabalardan biri, polis tarafından kaçırılmanın gerçekleştiği Fani Caddesi'ne yaklaşık yüz metre uzaklıktaki Lucinio Calvo Caddesi'nde bulundu.

17. Moro'nun kaçırılmasıyla ilgili olduğundan şüphelenilen genç bir memur tutuklandı. Ancak soruşturmayı yürüten sulh hakimi, iki gün sonra onu olayla ilgisi olmadığı gerekçesiyle serbest bıraktı. (Polisin, kaçırılma gibi bir suçtan şüphelenilen bir kişiyi, takip edilip izlenmesi gerekirken, hemen tutuklayarak burada korkunç bir hata yaptığı unutulmamalıdır.) Teröristlerin kullandığı arabalardan bir diğeri Lucinio Calvo Caddesi'nde bulundu: Zaten orada mıydı yoksa sonradan mı oraya taşındı? Burası dikkatlice taranmış ve sıkı bir şekilde korunan bir bölge olduğundan, bu keşif polisin yetersizliğini (ve Kızıl Tugaylar'ın bunu vurgulama isteğini) ortaya koyuyor.

18. Kızıl Tugaylar'ın ilk bildirisi alındı. Moro'nun kaçırılması ve refakatçisinin öldürülmesinin tüm sorumluluğunu üstlendiler; Hristiyan Demokrat Parti Başkanı'nı (Halk Adalet Mahkemesi'nde) yargılama niyetlerini açıkladılar. Moro'nun "Halk Hapishanesi"ndeki tutukluluk halinin bir fotoğrafı ektedir.

19. Kaçırmada kullanılan üçüncü araba, polis tarafından Lucinio Calvo Caddesi'nde bulundu. Ancak aracın daha sonra

gardiyanlar ve devriyelerden kaçarak oraya getirilmiş olma ihtimali, iki gün boyunca fark edilmeden orada kalmış olma ihtimali kadar endişe verici. Polisin karşılaştığı tek talihsizlik de bu değil: Fotoğrafları televizyonlarda ve gazetelerde yayınlanan "aranan" adamlardan ikisi zaten gözaltında ve biri resmen Paris'te. Kızıl Tugaylar üyesi olarak aranan Brunilde Pertramer'in bile kaldığı otellere düzenli olarak kayıtlı olduğu ortaya çıktı.

20. Torino Mahkemeleri'nde fırtınalı bir şekilde devam eden Curcio ve diğerlerinin davasında, demir parmaklıklar arkasındaki Kızıl Tugaylar "Moro bizim elimizde!" diye bağırıyor.

21. Bakanlar Kurulu, polisin gücünü artırmak ve vatandaşların gücünü azaltmak için bir yasa çıkarıyor. Gazeteler, otosansürün uygunluğunu değerlendiriyor ve uygulamaya koymaya istekli. Önde gelen isimleri, otosansürün lehinde veya aleyhinde olduklarını beyan etmeye davet ediyorlar. Palermo'nun eski Belediye Başkanı Vito Ciancimino, Giornaledi Sicilia tarafından sorgulandığında şöyle cevap veriyor: "İlke olarak, halkı bilgilendirmek bir görevdir." Ancak, içinde bulunduğumuz gibi özel durumlarda, Kızıl Tugaylar'ın mesajlarını, yalnızca soruşturmalara yardımcı olmak için yayınlamamak daha akıllıca olabilir. Yayınlamanın soruşturmaların ilerlemesini ve dolayısıyla katillerin yakalanmasını engelleyebileceği durumlarda, ne pahasına olursa olsun sessizlik korunmalıdır. Tekrar ediyorum, ilke olarak basın özgürlüğü güvence altına alınmalıdır.

24. Torino'da Kızıl Tugaylar, Hristiyan Demokrat ve şehrin eski Belediye Başkanı Giovanni Picco'ya saldırıyor.

25. Kızıl Tugaylar'ın ikinci bildirisi. Moro'ya yöneltilen suçlamaların geçici bir listesini içeriyor.

29. Torino'da yayınlanan günlük gazete La Stampa'nın Genel Yayın Yönetmeni Arrigo Levi, Cumhurbaşkanı Leone'nin istifasını ve yerine Moro'nun Parlamento tarafından seçilmesini

talep ediyor[8]. Bu öneri yaygın bir şaşkınlık ve şüpheye yol açıyor.

Akşam, Moro'dan gelen bir mektup ve Kızıl Tugaylar'ın üçüncü bildirisi İçişleri Bakanı Francesco Cossiga'ya ulaştı. Bildiride, yargılamanın "mahkumun tam işbirliğiyle" devam ettiği belirtiliyor.

31. L'Osservatore Romano, Vatikan'ın bu "çok acı verici olayın" çözümü için adım atmaya istekli olduğunu belirtiyor.

Nisan

1. Moro'nun sekreteri Nicola Rana'nın mahkumdan bir mektup aldığı söyleniyor. Ertesi gün ailenin de bir mektup aldığı söyleniyor.

3. Polis, aşırı sol görüşlü kişiler arasında ev ev aramalar yapıyor ve tutuklamalar gerçekleştiriyor. Ancak kırk sekiz saat içinde hakimler, polis operasyonlarının 1968'de derlenen listeler temel alınarak yapılması nedeniyle tutuklananların neredeyse tamamını serbest bıraktı. O zamanlar isyancı olanların çoğu, şu anda 'anayasal kemer'e dahil olan partilerin ve özellikle de Komünist Parti'nin üyesi.

4. Zaccagnini, Kızıl Tugaylar'ın dördüncü bildirisi ve Şubat 1978 tarihli Risoluzione della Direzione Strategica broşürüyle birlikte Moro'dan bir mektup aldı. Bildiride şunlar belirtiliyordu:

Moro'nun Cossiga'ya yazdığı mektubun Kızıl Tugaylar'ın diktesi altında yazıldığını ima etmek için 'resmi basının kullandığı taktiklerin' 'aptalca olduğu kadar haince' olduğunu, çünkü mektubun Kızıl Tugaylar'ın paylaşmadığı bir bakış açısını ifade ettiğini belirtiyor[9].

---

8 Giovanni Leone (1908 – 2001), İtalyan Hristiyan-Demokrat siyasetçi. 1963 ve 1968 yıllarında iki defa başbakanlık yaptı. 1971-1978 arası İtalya Cumhuriyeti'nin 6. Cumhurbaşkanı olarak görev yaptı. 1978'de Lockheed Rüşvet Skandalı ile ilgisi olduğu tespit edilince istifaya zorlandı. Böylece görev süresinin bitimine 6 ay kala 15 Haziran 1978'de istifa ederek Anayasa uyarınca tabii senatörlük payesiyle ölümüne kadar Senatoda kadar görev yaptı.

9 Francesco Cossiga (1928 - 2010) 1979 - 1980 tarihleri arasında İtalya başbakanı ve 1985 - 1992 arasında da İtalya cumhurbaşkanı

5. II Giorno, Eleonora Moro'nun Editöre yazdığı ve Kızıl Tugaylar'ın kocasına göstereceği umuduyla yazılmış bir mektubu yayınlıyor.

7 Cenova'da Kızıl Tugaylar, her zamanki gibi Associazione Industriale Başkanı Felice Schiavetti'ye ateş açıyor ve onu suçluyor[10].

10 Gazeteler, Kızıl Tugaylar'ın Moro karşılığında Cumhurbaşkanı Leone'nin istifasını ve altmış milyar liret talep ettiğine dair tamamen asılsız haberleri yayınlıyor. Öğleden sonra Kızıl Tugaylar beşinci bildirilerini ve Moro'nun Taviani'ye yaptığı imzalı saldırıyı yayınladı[11].

---

olan İtalyan politikacı. Sassari Üniversitesi'nde profesör olarak çalışmıştır. Kendisi "İtalyan Gladiosu" olarak da bilinen gizli bir örgütün lideri olarak tanınmaktadır. Cossiga, Türkiye'nin NATO içindeki konumuna ve ülkenin iç işlerine karışılmadığına dair açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca, başkanlık döneminin anayasal düzene sıkı sıkıya bağlı olduğu belirtilmektedir.

10 Associazione Industriale, özellikle İtalya'da, işletmelerin büyümesini ve gelişimini destekleyen politikaları teşvik eden bir iş dünyası topluluğudur. Ayrıca, sanayi dernekleri aracılığıyla tasarım alanında da faaliyet göstermektedir.

11 Paolo Emilio Taviani (1912 – 2001) İtalyan bir siyasetçi, tarihçi ve ekonomistti; Liguria'daki Partizan Hareketi'nin liderlerinden biriydi. Ulusal Konsey ve Kurucu Meclis üyesi, ardından 1948'den ölümüne kadar İtalyan Parlamentosu'nda görev yaptı; birkaç kez bakan oldu ve Hristiyan Demokratların önde gelen temsilcilerinden biriydi. Üniversite profesörü olarak, ekonomi üzerine çalışmalar ve Kristof Kolomb üzerine önemli çalışmalar yayımladı. Gazeteci olarak birçok günlük gazete ve dergi ile iş birliği yaptı. İtalya'da Stay Behind organizasyonunun varlığı basında ortaya çıktığında, Taviani hemen kurucusu olma sorumluluğunu üstlendi ("Stay Behind benim": haftalık bir dergi A Interview with the Senator adını böyle verdi). Taviani, yabancı birliklerin işgali durumunda faaliyete geçilmesi ve Savunma Bakanlığı'na bağlı önleyici bir askeri yapı olduğunu belirtti. Cumhuriyet'in ardışık hükümetlerinde yer alan tüm siyasi güçler bunun farkındaydı ve onaylamıştı. Stay Behind diğer NATO ülkelerinde de vardı; benzer ve zıt yapılar Varşova Paktı ülkelerinde de mevcuttu.

11. Torino'da Kızıl Tugaylar'ın üç üyesi, hapishane müdürü Lorenzo Cotugno'yu vurdu. Cotugno ölmeden önce, yoldaşları tarafından bir hastanenin kapısına bırakılan Kızıl Tugaylar'dan Cristoforo Piancone'yi yaraladı. Piancone, siyasi tutuklu olduğunu iddia ediyor ve polis veya hakim tarafından sorgulandığında cevap vermeyi reddediyor. Ancak birkaç gün sonra II Tempo ve II Giornale gazeteleri, bir muhabirin ondan almayı başardığı bir röportajı yayınlıyor.
12. Cossiga, Rana ve Moro ailesinin Moro'dan mektuplar aldığı söyleniyor.
15. Kızıl Tugaylar'ın altıncı bildirisi: 'Aldo Moro suçlu bulundu ve ölüme mahkûm edildi.' Gazeteler, bir önceki güne kadar 'Venedik'te on yedi gün içinde on bir silahlı saldırı' gerçekleştiğini duyuruyor; ve ihtiyatlı bir şekilde, Kızıl Tugaylar'ın iki yüz şüpheli üyesinin listesinin 'Komünist Parti'nin önde gelen bir temsilcisi tarafından İçişleri Bakanlığı'na iletilmiş gibi göründüğünü' belirtiyor.
17. Osservatore Romano ve Uluslararası Af Örgütü'nün Kızıl Tugaylar'a çağrısı.
18. Kızıl Tugaylar'ın 'sahte' yedinci bildirisi. Polis, Gradoli Caddesi'nde bir Kızıl Tugay 'sığınağı' keşfediyor. Tesadüfen, söylentiye göre. Ancak daha sonra bu bilginin bir süredir mevcut olduğu ortaya çıkıyor. Sadece polis, Moro'nun kaçırıldığı Roma bölgesindeki Gradoli yerine Viterbo bölgesindeki Gradoli'ye gitmişti.
19. Aşırı sol görüşlü bir gazete olan Lotta Continua, Piskoposlar, Parlamento Üyeleri ve hem Roma Katolik hem de laik aydınlar tarafından imzalanan Moro'nun hayatı için bir çağrı yayınladı.
20. Milano'da Kızıl Tugaylar, Kıdemli Astsubay Franceso De Cataldo adlı bir hapishane gardiyanını vurdu. Kızıl Tugaylar "gerçek" yedinci bildiriyi yayınladı: Moro hayatta ve onu "Komünist tutuklularla" takas etmeye hazırlar. Bu bir ültimatom. Son tarih 22'si, saat 15.
Moro'nun önceki günkü La Republica'yı tuttuğu bir fotoğraf adı geçen gazeteye teslim edildi.
21. Moro'dan Zaccagnini'ye bir mektup daha. Tüm gazeteler bunu yayınlamıyor.

22. Padua Üniversitesi'nde Profesör Ezio Riondato, Komünizm Karşısında Nükleer Savaşçılar tarafından bacaklarından dört kez vurulur. VI. Paul, 'Kızıl Tugaylar'ın adamlarına' mektup yazar[12].
24. Sekizinci Kızıl Tugaylar'ın bildirisi. Moro karşılığında, isimlerini verdikleri on üç 'Komünist tutuklunun' serbest bırakılmasını talep ederler.

Panama Hükümeti, İtalyan Hükümeti takası kabul ederse teröristleri kabul etmeye hazır olduğunu açıklar.

Moro'nun Zaccagnini'ye yazdığı bir mektup daha Vita gazetesine iletilir[13].
25. BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim, İtalyan televizyonu aracılığıyla ve İtalyanca konuşarak Kızıl Tugaylar'a bir çağrıda bulunur. İtalyan siyasi çevrelerinde kötü karşılandı - teröristlerin bir 'motivasyonu' ve dolayısıyla bir ideali olduğunu öne sürmekle suçlandı. Ancak Waldheim'ın kastettiği şeyin 'tasarımlar' olduğu ortaya çıktı - küçük bir çeviri hatası.
'Moro'nun dostları'nın şu açıklaması Hristiyan Demokrat Parti'nin genel merkezinden basına iletildi: 'Artık tanıdığımız adam [Moro] değil.'
26. Hristiyan Demokrat Girolamo Mechelli'ye on el ateş edildi, eski Regione Lazio Başkanı. Bacaklarından.
II Giorno, Moro'ya çocuklarından gelen bir mektubu yayınladı.

---

12 **Papa VI. Pavlus**, doğum adıyla Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini, 26 Eylül 1897'de İtalya'da doğmuş ve 6 Ağustos 1978'de hayatını kaybetmiştir. Katolik Kilisesi'nin lideri olarak görev yapmış ve özellikle İkinci Vatikan Konsili'nin hazırlanmasında önemli rol oynamış, ardından da selefinin vefatı sonrası bu konsili tamamlama görevini üstlenmiştir.

13 **Benigno Zaccagnini** (1912 – 1989) İtalyan bir siyasetçi ve doktordu. Faenza'da doğan Zaccagnini, 1937'de Pediatri bölümünden mezun oldu. II. Dünya Savaşı sırasında partizan olarak hareket etti ve Romagna'nın kurtarılmasında Arrigo Boldrini ile iş birliği yaptı. 1978'de, ulusal sekreterlik döneminde, Democrazia Cristiana'nın başkanı ve Zaccagnini'nin akıl hocası Aldo Moro, terörist grup Brigate Rosse tarafından kaçırıldı. Mahkum, Zaccagnini'ye birçok mektup yazdı; önce yardımını istedi, sonra onu ve diğer DC liderlerini yeni hükümeti kurtarmak için feda etmekle suçladı; Moro bu hükümeti kurmasında önemli rol oynamıştı.

27. Torino'da, Mirafiori Mesleki Çalışmalar Bölümü başkanı Sergio Palmieri bacaklarından vuruldu - Kızıl Tugaylar aynı gün alınan bir mesajda sorumluluğu üstlendi.
Craxi, Devletin siyasi tutuklulara merhamet göstererek Kızıl Tugaylar'ın şartlarını kabul etme isteğini ifade etmesi gerektiğini öne sürüyor[14].
28. Andreotti televizyonda: "Carabinieri, polis ve gardiyanlar, Hükümetin arkalarından ve yasayı ihlal ederek bu yasayı ihlal edenlerle müzakere etmesine nasıl tepki verirlerdi? Peki görevlerini yaparken ölenlerin eşleri, yetimleri ve anneleri ne derdi?" Moro için -Cortez gibi- yapılabilecek hiçbir şey yok[15].

14 **Bettino Craxi** 1934'te Milano'da doğdu, 2000'de Tunus'ta öldü. İtalyan Sosyalist Partisi (PSI) lideri (1976–1993). 1983–1987 arasında İtalya Başbakanı oldu; Cumhuriyet tarihinin en uzun ömürlü hükümetlerinden birini yönetti. İlk Sosyalist Başbakan olarak İtalya'yı G7'ye soktu, ekonomiyi büyüttü ama yüksek enflasyonla mücadele etti. İç politikada, ücretlerin otomatik enflasyon artışına bağlandığı "scala mobile" sistemini kaldırarak enflasyonu düşürdü. Aile yardımları ve iş düzenlemelerinde reformlar yaptı. Dış politika'da Avrupa sosyalist liderleriyle yakın ilişkiler kurdu. Filistin davasına ve Arap sosyalist rejimlerine destek verdi. Sigonella Krizi (1985): ABD'nin Akdeniz'de yakaladığı teröristleri teslim etmeyi reddederek İtalya'nın egemenliğini savundu. ABD bombardımanı öncesinde Kaddafi'yi uyardığı iddia edildi. 1970'lerde PSI'yi Komünistlerden uzaklaştırıp Hristiyan Demokratlarla ittifak kurdu. 1980'lerde "CAF" (Craxi–Andreotti–Forlani) ekseniyle siyasette güçlü bir denge unsuru oldu. 1984'te Vatikan ile Lateran Antlaşması'nı yenileyerek Katolikliğin devlet dini statüsünü kaldırdı. 1990'larda Mani Pulite (Temiz Eller) yolsuzluk soruşturmalarında PSI'nin yasa dışı finansmanı ortaya çıktı. Craxi, tüm partilerin benzer şekilde fonlandığını savundu ama kendisi sembolik bir "yolsuzluk simgesi" haline geldi. 1994'te Tunus'a kaçtı, 27 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Orada sürgünde yaşadı. 2000'de diyabet komplikasyonları nedeniyle öldü. "Craxism" olarak anılan ideolojisi sosyal demokrasi, liberal sosyalizm ve Avrupa merkezli reformculuğu birleştiriyordu. Bugün hem yolsuzlukla özdeşleştirilir hem de modernleşme hamleleriyle hatırlanır.

15 Buradaki "Cortez" ifadesi, 16. yüzyılda Aztek İmparatorluğu'nu yıkan İspanyol fatih Hernán Cortés'e gönderme yapıyor.

Andreotti de annelerden, dullardan ve yetimlerden bahsederek gemilerini yakmış ve Kızıl Tugaylar ile Craxi'nin öngördüğü şekilde herhangi bir anlaşma yapmıştır. İmkansız.
29. Moro'nun ailesine yazdığı başka mektuplardan da bahsediliyor. Ve II Giorno tarafından yayınlanan, çocuklarının yazdığına cevaben postayla gönderilen bir mektuptan da.
O akşam II Messagero, Hristiyan Demokrat Parti'ye hitaben yazılmış bir mektup alır. Bu, Parti'nin tamamına hitaben yazılmış, bildiğimiz son mektuptur.
30. Moro'nun Leone, Andreotti, Ingrao, Fanfani, Misasi, Piccoli ve Craxi'ye mektuplar gönderdiği bildirilir. Ancak yalnızca Craxi ve Leone'ye yazılanlar sırasıyla 3 ve 4 Mayıs'ta yayınlanır.

Mayıs
1. Moro ailesi, Hristiyan Demokrat Parti liderlerine 'kişisel sorumluluklarını cesurca üstlenmeleri' çağrısında bulunur.
3. Andreotti, Hükümet'in Kızıl Tugaylar ile müzakere etmeyi reddettiğini doğrular.
4. İki idam: Milano'da, Siemens Şirketi'nden Umberto degli Innocenti; Cenova'da, Cornigliano'daki Italsider fabrikasından Alfredo Lamberti.
5. Kızıl Tugaylar'ın dokuzuncu bildirisi: "16 Mart'ta başlayan savaşı, Aldo Moro'nun mahkûm edildiği cezanın infazıyla sonlandırıyoruz."[16]

Moro’nun durumunun Cortés’in gemileri yakması gibi geri dönüşsüz olduğunu anlatmak için kullanılıyor. Yani Moro için artık yapılacak bir şey kalmadığı, kaderinin mühürlendiği ima ediliyor. Buradaki “Cortez” bir kişi değil, bir tarihsel metafor: Hernán Cortés, Aztekleri yıkan İspanyol fatih. Onun “geri dönüşsüzlük” sembolü, Moro’nun çaresizliğini anlatmak için kullanılmıştır.

16 Red Brigades’in dokuzuncu bildirisi, Aldo Moro’nun “condemnandus” yani “mahkûm edilmiş” kişi olarak tanımlanmasına dayanıyordu. Dolayısıyla, Moro’nun kaderiyle ilgili bu Latince dilbilgisel formun nasıl yorumlanacağı üzerine tartışmaların başladığını anlatıyor.

6. Novara'da, hapishane doktoru Giorgio Rossanigo'nun idamı - bu kez Proletari Armati per il communismo tarafından[17].
8. Ulusal Hastalık Sigortası Enstitüsü'nden bir diğer doktor Diego Fava, Milano'da - bir kez daha Proletari Armati per il communismo tarafından - idam edildi.
9. Aldo Moro'nun cesedi, bilgiyi veren Kızıl Tugaylar üyesine göre kırmızı, gazetelere göre mor renkli bir Renault'un bagajında bulunur.
Aile şu mesajı yayar: 'Aile, Aldo Moro'nun kesin talimatlarına Devlet yetkilileri ve Parti tarafından uyulmasını diler. Yani: ulusal yas, Devlet cenaze töreni veya anma madalyaları yok. Aile sessizliğe çekilir ve sessizliğe ihtiyaç duyar. Aldo Moro'nun hayatı ve ölümü konusunda tarih karar versin.'
10. Torrita Tiberina'da özel cenaze töreni. Moro yerel mezarlığa gömülür.
13. Laterano'daki San Giovani Bazilikası'nda cenaze töreni.
VI. Paul başkanlık eder, Kardinal Poletti (Moro'nun pek de inanmasa da 'hatayı' düzeltebileceğini umduğu) kutsar. Hükümet üyelerinin hepsi hazır. Moro'nun eşi ve çocukları yok. Papa, "Aman Tanrım, dualarımıza cevap vermedin." diyor.

17 **Komünizm İçin Silahlı Proleterler**, 1977'de Lombardiya'da kurulan aşırı sol kanat terörist bir oluşumdu. Kızıl Tugaylar (yaklaşık 86 cinayet) ve Prima Linea (16) sonrası, liderlik yıllarında İtalya'nın başlıca sol silahlı örgütleri, PAC, mevcut kısaltmalar arasında saldırı sayısı açısından (5 cinayet dahil) kırmızı terörizmin üçüncü gücünü temsil ediyordu.

Dün gece yürüyüşe çıktığımda, duvarın çatlak sıvasında bir ateş böceği gördüm. En az kırk yıldır buralarda ateş böceği görmemiştim. Bu yüzden, önce onu sıvadaki bir şist parçası veya cam kırığı sandım ve onu yeşil yeşil parlatan şeyin dallardan süzülen ay ışığı olduğunu düşündüm. Ateş böceklerinin bunca yıldan sonra geri döndüğü fikri aklıma bile gelmedi. Onlar sadece bir anıydı; küçük şeylerin önemli olduğu ve eğlence ve coşku sağladığı bir çağdan kalma. Biz onlara 'cannileddi di pecuraru' derdik[18]; köylüler onlara böyle derdi. Bir çobanın hayatı, sürüleri gözetleyerek geçirdiği gecelerle o kadar sefil olurdu ki, o korkunç karanlıkta ateş böceğini bir hatıra veya ışığın bir hatırlatıcısı olarak yanında bulundurması adil görünüyordu. Sık sık yapılan sığır baskınları nedeniyle muhteşemdi. Ayrıca muhteşemdi çünkü koyunları koruma görevi çoğunlukla çocuklara emanet edilmişti. Böylece "çobanın küçük mumları" ortaya çıkmaktaydı. Ve ara sıra bir tane yakalar, kapalı avucumuzda nazikçe saklardık, böylece o zümrüt yeşili fosforlu ışığını küçük oyun arkadaşlarımıza aniden gösterirdik. Ama aslında o duvardaki bir ateşböceğiydi. Yoğun bir haz yaşadım. Çifte bir haz. Bir şekilde tekrarlanmış. Bir zamanı - çocukluğumu, anılarını, tam da bu yeri - yeniden keşfetmenin hazzı, şimdi sessiz, o zamanlar sesler ve oyunlarla yankılanan - ve keşfetmenin, icat etmenin hazzı. Pasolini ile. Pasolini için. Artık zamanın dışında olan ama henüz İtalya'nın dönüştüğü bu korkunç topraklarda olmayan Pasolini, kendine dönüştü ('Tel qu'en lui-même enfin l'éternité le change')[19].

---

18 İfade, "çobanın şekerleri" veya "çoban şekerlemeleri" şeklinde çevrilebilir. Bu, genellikle halk kültüründe veya yöresel mutfakta kullanılan bir adlandırmadır. Sicilya'da ve Güney İtalya'da bazı geleneksel tatlılar, pastoral yaşamla ilişkilendirilerek bu tür isimler alır.

19 Bu ifade Fransız şair Mallarmé'nin ünlü dizelerinden biridir. Türkçeye anlam aktarımı: "Nihayet sonsuzluk onu kendi özünde olduğu gibi dönüştürür." Mallarmé bu dizeyi, şair Charles Baudelaire için yazdığı bir şiirde kullanır. Anlamı: Ölüm ve sonsuzluk, Baudelaire'i artık kendi öz hakikatine, yani değişmez

Kardeşçe ve uzak Pasolini benim için, aşinalık içermeyen, temkinli ve sanırım karşılıklı hoşgörüsüzlüklerle dolu bir kardeşlikti. Aramızda bir tür bariyer oluşturan bir kelime vardı, sevdiği bir kelime, hayatının anahtar kelimesi, 'sevimli' kelimesi. Belki bu kelimeyi bir zamanlar yazmış olabilirim ve bazen de kesinlikle düşündüm - ama tek bir kadın ve tek bir yazar için. Yazar, söylemeye gerek yok, Stendhal. Ama Pasolini, İtalya hakkında benim için zaten üzücü olan her şeyi 'sevimli' buldu (hatta kendisi için bile, çünkü 'sevimli çünkü üzücü' ifadesini ‘Lettere luterane’ için kullandığını hatırlıyorum[20] - ve insan hangi sıkıntılara nasıl hayran olabilir ki?) ve korkunç hale gelecekti. Ölümünde kaçınılmaz olarak etkili olacak olanları 'sevimli' buldu. Ve yazılarında sevimli olarak tanımladığı ve benim için o zamanlar sadece üzücü olan, şimdi ise korkunç olan şeylerin küçük bir sözlüğünü derleyebilirdik. Ama ateş böcekleri. Ve aniden - şefkat ve umutla - Pasolini'nin yararına yazıyorum, sanki yirmi yıldan uzun süren bir yazışmayı yeniden başlatır gibi: 'Soyu tükendiğini düşündüğünüz ateş böcekleri şimdi yeniden ortaya çıkmaya başlıyor. Dün gece bir tane gördüm, yıllar sonra. Cırcır böcekleri için de durum aynı:

özüne dönüştürmüştür. Burada “sonsuzluk” (ölüm sonrası ebediyet), kişinin dünyevi görünüşlerini, geçici hallerini silip, onu “kendi hakiki özü”ne dönüştüren güç olarak tasvir edilir. Yani bu cümle, ölümle birlikte insanın sonsuzlukta kendi özüne kavuştuğunu anlatan şiirsel bir ifadedir.

20 **Lettere luterane** (“Lutherci Mektuplar”), İtalyan yazar ve yönetmen Pier Paolo Pasolini’nin 1976’da yayımladığı bir kitap/deneme derlemesidir. Bu eser, Pasolini’nin ölümünden hemen önce Corriere della Sera ve Il Mondo gazetelerinde yayımladığı makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Kitap, alt başlık olarak “Il progresso come falso progresso” (“İlerleme, sahte ilerleme olarak”) ifadesini taşır. İçeriğinde Pasolini, modern tüketim toplumunu, kültürel yozlaşmayı ve İtalya’daki toplumsal dönüşümleri eleştirel bir dille tartışır. Türkçeye aktarımı: “Lettere luterane” → “Lutherci Mektuplar” ya da “Luther tarzı mektuplar” olarak çevrilebilir. Burada “Luteran” ifadesi, Pasolini’nin eleştirel ve reformcu üslubuna gönderme yapar. Yani, Lettere luterane hem bir eser adı hem de Pasolini’nin düşünsel mirasının önemli parçalarından biridir.

Yaklaşık beş yıldır cırcır böceği duymamıştım ve şimdi gecelerimiz sonsuzca cıvıltılarıyla dolup taşıyor.'

Ateş böcekleri. Hükümet Konağı. Pasolini, Hükümet Konağı'nı az çok ateş böcekleri yüzünden dava etmek istiyordu. Ateş böceklerinin neslinin tükenmesi yüzünden. 'Ben bir yazar olduğum ve polemiksel olarak yazdığım veya en azından diğer yazarlarla polemik yaptığım için, yaklaşık on yıl önce İtalya'da meydana gelen olgunun şiirsel-edebi bir tanımını vereyim. Bu, söyleyeceklerimi netleştirmeme ve özetlemeye (ve belki de daha kolay erişilebilir hale getirmeme) yardımcı olacaktır. 1960'ların başlarında, atmosferin kirlenmesi ve özellikle kırsal kesimde su yollarımızın (mavi nehirler ve berrak su kaynakları) kirlenmesi nedeniyle ateş böcekleri yok olmaya başladı. Olay ani ve yıkıcıydı. Birkaç yıl içinde ateş böcekleri kalmadı. (Artık geçmişimizin oldukça üzücü bir kalıntısı oldular: Onları hatırlayan yaşlı bir adam, bugünün çocuklarında eski çocukluğunu göremez, bir zamanlar sahip olabileceği o hoş pişmanlıkları yaşayamaz.)

Bu yüzden, yaklaşık on yıl önce meydana gelen bu olaya "ateş böceğinin yok oluşu" adını vereceğim. Hristiyan Demokrat rejiminin, birbirleriyle karşılaştırılamayan (ki bu belirli bir sürekliliği ima eder) aynı zamanda tarihsel olarak kıyaslanamaz hale gelen iki farklı aşaması vardı. Bu rejimin ilk aşaması (radikallerin her zaman haklı olarak ısrarla adlandırdığı gibi) savaşın bitiminden ateş böceğinin yok oluşuna kadar uzanır. İkincisi, ateş böceğinin yok oluşundan günümüze kadar olan dönemi ele alıyor.

Ve yine: 'Geçiş döneminde - ateş böceğinin yok oluşu sırasında - Hristiyan Demokrat liderler aniden dillerini değiştirdiler, kökten yeni bir dil benimsediler (Latince kadar anlaşılmaz). Ve özellikle Aldo Moro - yani (gizemli bir korelasyonla) yaşanan korkunç olaylarda en az parmağı olan kişi gibi görünen insan. 1969'dan bugüne kadar, görünüşe göre her ne pahasına olursa olsun iktidarı koruma çabası içinde.'

Ateş böcekleri. Hükümet Konağı. Hükümet Konağı'nın kovuşturulması. Sanki Hükümet Konağı'nda, Pasolini'nin ‘Corriere della sera'daki o makaleyi yayınlamasından üç yıl sonra, sadece Aldo Moro dolaşıyordu — o boş odalarda, o

çoktan terk edilmiş odalarda. Başka, daha güvenli odalar uğruna terk edilmiş — yeni ve daha geniş bir Meclis'te. Elbette, en suçlular için daha güvenli. Dolayısıyla "en az karışmış", geride kalmış ve yalnızdı, çünkü "en az karışmış"tı. Ve tam da "en az karışmış" olduğu ve daha gizemli ve trajik bir ilişkiye mahkum olduğu için.

Bu makaleden önce (Şubat 1975'te Corriere'de 'İtalya'daki İktidar Boşluğu' başlığıyla yayınlanmış ve daha sonra Scritti corsari'de[21] 'Ateşböceği Makalesi' adıyla toplanmıştır), Pasolini, Moro'nun üslubu hakkında dilbilim üzerine makale ve denemelerde (ve Empirismo eretico adlı kitabında) yazmıştı. Ancak burada, ateşböceği makalesinde, Moro'ya, Moro'nun diline olan ilgisi, daha geniş ve daha umutsuz bir İtalyan meseleleri vizyonu içinde, daha düşünülmüş ve kesin bir bağlamda ortaya çıkıyor. Pasolini, 'Her zamanki gibi,' diyor, 'tek semptomumuz dildeydi.' On yıl önce Faşizmin bir kalıntısından başka bir şey olmayan Hristiyan Demokrat Hükümet'in bir boşluğa doğru gittiğinin semptomları. Moro'nun dilinde - tamamen yeni olmasına rağmen, anlaşılmazlığı nedeniyle, tam da o yıllarda Roma Katolik Kilisesi'nin Latincesini çıkardığı boşluğu doldurabilen bir dil. Neredeyse bir değişim, bir ikame olarak görülebilir. Ancak, totolojik olarak, Latince bilmeyenler için Latince anlaşılmazdır. Pasolini, Moro'nun o 'tamamen yeni dili' olan Latincesini anlayamıyor. Ama o anlaşılmazlığın, o boşluğun içinde, telaffuz edilip yankılandığı yerde, Moro ile diğerleri arasında, yeni bir Latince (Renzo Tramaglino'yu sabırsızlıkla titreten o 'latinorum') arayan ve deneyen son kişi olması gereken Moro ile tam tersine, hayatta kalmak için -sadece robotlar, maskeler olarak- içinde debelenmek zorunda olanlar arasında 'gizemli bir ilişki' hissediyor[22]. 'Gizemli bir ilişkiyle'. Pasolini'nin kısa ve

21 Scritti corsari, Pier Paolo Pasolini'nin 1973 ile 1975 yılları arasında Corriere della Sera köşelerinde ve Tempo illustrato, Il Mondo, Nuova Generazione ve Paese Sera dergilerinde yayımladığı makaleler koleksiyonudur.

22 Renzo olarak bilinen Lorenzo Tramaglino, Alessandro Manzoni (1785-1873)'nin The Betrothed adlı romanının hayali bir karakter kahramanıdır. Nişanlı (The Betrothed), ünlü bir tarihi romandır ve

keskin tanımı, Moro olayını öngörüyor, önceden haber veriyor gibi görünüyor. Bugün biliyoruz ki 'ilişki' bir 'karşıtlık'tı. Ve Moro bunun bedelini canıyla ödedi, ama onu öldürmeden önce, neredeyse iki ay boyunca korkunç bir misillemeye katlanmak zorunda kaldı, kendini zorladı. 'Tamamen yeni dili', eskisi kadar anlaşılmaz olan yeni Latincesi için. Tam bir karşılık. Kendini ifade etmeme diliyle ifade etmek, anlaşılmamak için aradığı ve denediği aynı araçlarla kendini anlaşılır kılmak zorundaydı. İletişimsizlik diliyle iletişim kurmak zorundaydı. Zorunluluktan. Yani sansür ve otosansür yoluyla. Bir tutuklu olarak. Düşman topraklarında ve düşman gözetimi altında bir casus olarak. Ancak karşılık belgelerini, yani Moro'nun 'adamları' olduğuna inandığı diğerleriyle (çünkü onlar için o tamamen yeni dili - mazeret veya kılık - icat eden o değil miydi?) iletişim kurmaya çalıştığı mektupları tartışmadan önce, düşmanı, gardiyanları tartışmalıyız. Ve özellikle bu düşmanın, bu gardiyanların kendine özgü etiğini, Foucault ve takipçileri hakkında doğrudan veya dolaylı bilgiden türetilen bir gardiyan etiği[23] olarak tanımlanabilecek bir etiği kabul etmeliyiz (her ne

---

İtalyan edebiyatının en büyük başyapıtlarından biri olarak kabul edilir.

23 Bu ifade aslında Foucault'nun iktidar ve gözetim üzerine geliştirdiği düşüncelerinden türetilmiş bir kavramı işaret ediyor. "Gardiyan etiği" derken kastedilen şey, bilgi ile iktidar arasındaki bağın, bireyleri gözetleyen ve disipline eden bir ahlâk düzenine dönüşmesidir. Foucault, özellikle 'Hapishanenin Doğuşu'nda, modern toplumlarda iktidarın artık doğrudan şiddetle değil, gözetim ve disiplin mekanizmalarıyla işlediğini anlatır. *Panoptikon metaforu* —tek bir gardiyanın herkesi gözetleyebildiği ama kendisinin görünmediği düzenek— bu düşüncenin sembolüdür. Burada "gardiyan etiği" şu anlamlara gelir: Bilgi ve iktidarın birleşmesi: Doğrudan bilgi (örneğin tıbbi kayıtlar, psikolojik raporlar) veya dolaylı bilgi (davranış gözlemleri, istatistikler) bireyler üzerinde sürekli bir gözetim sağlar. Bu gözetim, sadece teknik değil aynı zamanda ahlâkî bir çerçeveye dönüşür. Gözetimden türeyen normlar: Gardiyan, yalnızca düzeni koruyan kişi değil, aynı zamanda "normal" ile "anormal"i ayıran etik bir figürdür. Böylece gözetim, toplumsal değerleri ve davranış standartlarını üretir. İçselleştirilmiş disiplin:

kadar bu tür etik veya tutumların daha kaba ve hazır örnekleri Güney yeraltı dünyasında, ister siyasi olsun ister olmasın, görülmüştür). Stalinist Komünizmin oğulları, torunları veya torunlarının torunları olan Kızıl Tugaylar üyeleri, yine de 'araştır ve cezalandır' doktrinine tabi tutulmuş ve bu ince liberalizm bağını fosilleşmiş ideolojilerine dahil etmişlerdi. Bu doktrin sayesinde, hapishaneleri, Çok uluslu Emperyalist Devlet tarafından yönetilen hapishaneyi kopyalamak için tasarlanmamıştı - SIM (Stato Imperialista delle Multinazionali) olarak bilinir. Ve Risoluzione della direzione strategica delle Brigate rosse'de bu tür kısaltmaların yaygınlaşması üzerine bir inceleme yazılabilir. Araştırmaları, SIM (Çok uluslu Emperyalist Devlet) hapishanelerindeki daha az kararlı veya daha az telkin edilmiş mahkumların deneyimlediği moral bozucu, yıkıcı sonuçlara ulaşmayı amaçlamıyordu. Risoluzione'de uzun bir paragraf İtalya'daki 'hapishanelerin yeniden yapılandırılması' ile ilgili. Sanki İtalya'da herhangi bir şey yeniden yapılandırılabilirmiş ve sanki bir hapishanenin amacı, siyasi mahkumun siyasi kimliğini fiziksel parçalanması yoluyla yok etmekmiş gibi. Silvio Pellico ve Luigi Settembrini şöyle yazmış[24]:

Foucault’nun takipçileri, bu etiğin bireylerin kendi kendilerini denetlemelerine yol açtığını vurgular. İnsanlar, gardiyanın bakışı olmadan bile “görülüyormuş gibi” davranır. Dolaylı bilgiyle genişleyen iktidar: Modern toplumda doğrudan gözlem kadar dolaylı veriler (istatistikler, algoritmalar, kayıtlar) da gardiyan etiğini besler. Böylece gözetim, görünmez ama sürekli bir ahlâkî baskıya dönüşür. Kısacası, bu sözlerle anlatılmak istenen şey: Foucault’nun gözetim ve disiplin analizlerinden türeyen bir “ahlâk düzeni”nin varlığıdır. Bu düzen, gardiyanın bakışını sembolik olarak toplumun her yerine yayar; bilgi, ister doğrudan ister dolaylı olsun, bireyleri sürekli kontrol altında tutan bir etik çerçeveye dönüşür.

24 Silvio Pellico (1789 – 1854), İtalyan birliğinde aktif olan İtalyan yazar, şair, oyun yazarı ve vatanseverdi. Mirası esas olarak anıları "My Prisons" ile bağlantılıdır. Luigi Settembrini (1813 – 1876) İtalyan bir yazar ve vatanseverdi. Thomas Mann, 1924 tarihli romanı The Magic Mountain'da "Settembrini"yi, Masonluktan bir karakter olarak tanımlar; bu karakter Aydınlanma, hümanizm,

Kızıl Tugaylar'ın Risoluzione'sinin D paragrafına çok benzer bir şekilde. Kızıl Tugaylar üyeleri, yakın zamanda Torino Mahkemeleri tarafından yargılanmışlardı ve tutuklularına karşı insani tutumlarının, ayırt ediciliklerinin kanıtı olarak, "Halk Hapishanesi"nde tutuklu olan Yargıç Sossi'ye risotto ikram edildiğini iddia ettiler. Böylesine gastronomik, samimi ve içten bir ifade, o suç bağlamında uyumsuz, hatta neredeyse saçma görünebilir. Ama öyle değil. Aslında Kızıl Tugaylar'ın Moro olayındaki bazı tutarsızlıklarını, bazen rahatsız edici davranışlarını ve özellikle de aşırı ve belirli bir tarihten itibaren mahremiyete aşırı saygılı olduğu için "posta coşkusu" olarak adlandırılabilecek şeyi açıklamaya yardımcı oluyor. Tugaylar, bu süreçte ve risk almadan Moro'dan elli ila altmış (yayınlananlara göre asgari ve azami) mektup göndererek, maddi kaynaklarını gereksiz yere aktif ve tetikte tutmakla kalmamış, ayrıca posta gizliliği ve özgür bir ülkenin özgür vatandaşları arasındaki yazışmaların dokunulmazlığıyla ilgili anayasal yasaya titizlikle uymaya özellikle dikkat ettikleri söylenmektedir. Belirttiğimiz gibi, belirli bir tarihten itibaren. Çünkü Moro'nun "Halk Hapishanesi"nden (İçişleri Bakanı Franceso Cossiga'ya hitaben yazılmış) ilk mektubuna eşlik eden üçüncü bildirilerinde Kızıl Tugaylar farklı bir ilkeyi dile getirmişti: "[Moro], Hükümete ve daha doğrusu Şef Copper Cossiga'ya özel bir mektup (gizli manevralar Hıristiyan Demokrat Mafyası içinde normdur) yazmasını istedi."[25] Talebi kabul edildi, ancak geleneklerimize göre hiçbir şey halktan gizlenmemeli, bu nedenle bunu kamuoyuna açıklıyoruz. 29 Mart'ta güçlü bir şekilde vurgulanan bu ilke, 30 Nisan'da

---

demokrasi, hoşgörü ve insan haklarının aktif ve olumlu ideallerini temsil eder. Benedetto Croce, Thomas Mann'ın Luigi Settembrini'ye bir gönderme yapmak istediğine inanıyordu. Aslında, Alman yazar Croce ile yaptığı bir sohbette, "Settembrini" adını Roma'nın 20 Eylül 1870'te ele geçirildiği tarihten türetilerek yazdığını ve Luigi Settembrini'nin varlığını görmezden geldiğini söyledi.

25 Cossiga, İtalya'da Hristiyan Demokrat Parti içinde önemli bir figürdü ve "şef" ifadesi, onun parti içindeki güçlü ve yönlendirici rolünü vurgulamak için kullanılmıştır.

-Moro'nun Leone, Andreotti, Ingrao, Fanfani, Masasi, Piccoli ve Craxi'ye mektuplar gönderdiğinin öğrenildiği gün- incelikle reddedildi. Bu yedi mektuptan ilki, Moro'nun isteği üzerine (Moro mektubu basına "saygın muhatabına iletilmesi için acil ricada bulunarak" göndermişti) ve o dönemde PSI (İtalyan Sosyalist Partisi) tarafından benimsenen tutuma uyan Craxi'ye hitaben yazılmış olanı da yayımlandı. Ancak mektuplarının içeriğini açıklamamayı tercih edenler, Kızıl Tugaylar'ın halktan hiçbir şeyi saklamama yönündeki ciddi kararını gevşetmesi veya yürürlükten kaldırması nedeniyle istediklerini yapmakta özgürdüler. Elbette, posta gizliliğine yönelik tutumda gerçekten bir değişiklik, gerçek bir yürürlükten kaldırma olduğunu düşünmek saflık olur. Elbette, tüm bunların arkasında bir amaç, bir plan vardı. Yine de, belirli bir zamandan itibaren Moro'nun mektuplarını kamuoyuna açıklayan Kızıl Tugaylar değildi. Ve posta görevlerini yerine getirirken gösterdikleri şevkin gizli bir amacı veya kapsamı olmadığını varsaymak mantıklıdır. Çünkü Kızıl Tugaylar'ın bir üyesinin böyle bir mektubu iletmek için hayatını riske attığı bir gerçektir:

“Sevgili Noretta'm,

Paskalya Günü'nde, sana ve tüm aileye, en içten ve en sevgi dolu dileklerimi, çocuklara ve özellikle de küçük çocuğa olan tüm sevgimle birlikte iletmeni istiyorum. Bugün görmem gereken Anna'yı hatırla. Agnese'den gece sana eşlik etmesini rica ediyorum. Oldukça iyiyim, yeterince besleniyorum ve özenle bakılıyorum. Seni kutsuyor ve herkese en içten dileklerimi gönderiyorum. Seni öpüyorum.

Aldo

Belki de Kızıl Tugaylar için propaganda görevi görebilecek bir şey içeren bir mektup - tutuklunun 'oldukça iyi, yeterince besleniyor ve özenle bakılıyor' olduğu gerçeği. Ve belki de Yargıç Sossi gibi o da risottosunu yemişti. Ama bu mektubu da yayınlamadılar. Dahası, Kızıl Tugaylar'ın muhtemelen cezadan önce ve sonra birer etiği vardı: Aldo Moro, yargılama sırasında kamuya mal olmuş bir kişi olarak görülmüş ve bu nedenle mahremiyet hakkı olmamış olabilir, ancak cezadan sonra artık böyle bir hakkı kalmamıştı. Ölüme

mahkûm edildikten sonra, karar ile infazı arasında tamamen kişisel, tamamen özel bir duygu ve deneyimler alanında yaşama hakkına sahipti.

Hristiyan Demokratlar, "tutuklu" Başkanları tarafından verilen talimatları sessiz ve tavizsiz bir şekilde "sonunda" kabul ederek, Moro'nun duygu ve deneyimlerini kişisel ve özel tutmak konusunda oybirliğiyle endişe duydukları için bu daha da geçerliydi. (Gerçekten de, Moro, "Cumhurbaşkanlarını tutukluluktan kurtarmanın yollarını görüşmek üzere Hristiyan Demokratlar Ulusal Konseyi'ni en kısa sürede toplamaya" karar verdiği her seferinde, hukukçuların ve küçük avukatların (İtalya'da bunlardan bolca var) her konuyu tüm başlıklar altında inceleme konusundaki alışılmış gayretleri göz önüne alındığında, sessiz kalmaları şaşırtıcıydı.) Ancak Kızıl Tugaylar'ın bir üyesi, Moro'nun Paskalya kutlamalarını ailesine iletmek gibi basit bir amaç uğruna açıkça önemli riskler almıştı. Ancak geriye dönüp baktığımızda ve istatistiksel olarak yaklaştığımızda, riskin aslında minimum düzeyde olduğunu ve yalnızca saf bir kaza sonucu yakalanabileceğini söyleyebiliriz. Nitekim, Polis Teşkilatı'nın faaliyetlerinin etkisizliğini göz önünde bulundurduğumuzda, risk neredeyse yok denecek kadar azdı. Ancak o dönemde faaliyetleri basında, radyo ve televizyonda bu kadar yüksek sesle duyurulurken, görünüşe göre o kadar amansız ve kapsamlıydı ki, bir sonuç elde edeceklerini ummak -veya Kızıl Tugaylar'ın bundan korkması- fazlasıyla meşruydu.

Bu nedenle, Aldo Moro'nun iyi beslendiğini ve iyi bakıldığını açıkladığında, gardiyanlarına yağ çekmeye veya ailesini rahatlatmaya çalışıyor olması pek olası değildir. Güvenli bir saklanma yeri ihtiyacını ve kısıtlı imkânlarını göz önünde bulundurarak, Kızıl Tugaylar muhtemelen 'Halk Hapishanesi'ni, hayal ettikleri veya deneyimledikleri SIM'den mümkün olduğunca farklı kılmaya çalışmışlardır. Mahkumun 'siyasi ve özel kimliğini' yok etmeyi amaçlamayan bir hapishane; ‘Novella del Grasso Legnaiuolo'ya göre Floransa Rönesansı'nın veya ‘I mafiosi della Vicaria'ya göre Bourbon Palermo'nun hapishanesi gibi bir hapishane; yani hapishanelerin henüz teorilerin konusu olmadığı, henüz bir sorun olmadığı bir

zamandan kalma bir hapishane[26]. Dahası, Moro'nun durumunda, kişiliğinin bastırılıp değiştirilmek yerine özgürce ortaya çıkarılıp analiz edilmesi onların avantajınaydı. Moro, 'Halk Hapishanesi'nde kendisi olmaya devam etmek zorundaydı. Kaçınılmaz hapsedilmesinin (ki bu gardiyanları da içeriyordu) dışında, hiçbir kısıtlama, fiziksel, psikolojik veya kimyasal müdahale olmamalıydı. Ve yazışmalarının sansürü asgari düzeyde olurdu. Ancak Moro bu etiğin farkında değildi veya bundan şüpheleniyordu. Bu nedenle - son yayınlanan mektuplarından biri hariç - mektupları umutsuzca ve açıkça otosansürlendi ve bu amaçla iletişimsizlik dilini iletişimlerine uyarlamaya çalıştı.

Borges'in yazdığı en sıra dışı öykülerden biri "Don Kişot'un Yazarı Pierre Menard" adlı öyküdür.

Tamamen fantastik, saf bir uydurma ve mit gibi görünen her şey gibi, bu öykü de gerçek bir olguya, bir gerçeğe, Batı Dünyası olarak bilinen dünya tarafından gerçekten algılanmasa da, tamamen algılanabilir olan kesin bir olaya dayanmaktadır. Bu olay, Miguel de Unamuno'nun 1905'te Don Kişot ve Sançonun Hayatı adlı eserinin yayınlanmasıydı. O andan itibaren Don Kişot'u Cervantes'in yazdığı gibi okumak artık mümkün değildi. Cervantes'in kitabına dair son derece net görünen Unamuno'nun yorumu, aslında Unamuno'nun, Unamuno'nun zamanının, duygularının, dünyaya ve İspanyolca olan her şeye bakış açısının bir yansımasıydı. O andan itibaren, Cervantes'in Don Kişot'unu okuduğumuzu sanırken Unamuno'nun Don Kişot'unu okuyoruz; aslında, Cervantes'in Don Kişot'unu okuyoruz. Yaklaşık yarım yüzyıl sonra Borges, "Pierre Menard"ı yazdı (ve Borges, Unamuno'yu hiç düşünmediğini söyleseydi, bu gerçekten de Borgesvari bir durum olurdu). Bu, bir Fransız'ın hikayesidir.

Küçük bir 'görünür' edebi eser dışında, yarım kalmış ama görkemli, eşsiz ve 'görünmez' bir eser bırakan bir yazar: 'farklı' bir Don Kişot'un değil, 'o' Don Kişot'un yaratımı.

---

26 I mafiusi de la Vicaria, 1863 yılında Giuseppe Rizzotto ve Gaspare Mosca tarafından yazılmış ve Palermo'nun Büyük Hapishanelerinde geçen Sicilya dilinde bir oyundur.

Cervantes'in Don Kişot'unun. Her bakımdan benzer. Ve her bakımdan farklı: Menard'ın Don Kişot'unu Cervantes'inkiyle karşılaştırmak bir aydınlanmadır. Örneğin Cervantes şöyle yazmıştır (birinci bölüm, dokuzuncu bölüm):

...annesi tarih olan, zamanın rakibi, eylemlerin emanetçisi, geçmişin tanığı, bugünün örneği ve danışmanı, ve geleceğin danışmanı olan gerçek.

On yedinci yüzyılda, 'halkın içinden çıkmış bir dahi' olan Cervantes tarafından yazılan bu sıralama, tarihin yalnızca retorik bir övgüsüdür. Öte yandan Menard şöyle yazar:

....annesi tarih olan, zamanın rakibi, eylemlerin emanetçisi, geçmişin tanığı, bugünün örneği ve danışmanı ve geleceğin danışmanı olan hakikat.

Tarih, hakikatin annesi: Bu fikir şaşırtıcı. William James'in çağdaşı olan Menard, tarihi gerçekliğin bir soruşturması olarak değil, onun kökeni olarak tanımlar. Ona göre tarihsel hakikat, olan şey değildir; olduğuna hükmettiğimiz şeydir. Son cümleler olan 'bugünün örneği ve danışmanı ve geleceğin danışmanı' küstahça pragmatiktir.

Moro olayının kayıtlarını ve belgelerini bir şekilde düzene koymayı bitirir bitirmez bu hikâyeyi, bu masalı hatırladım. Burada da, Moro olayının çoktan yazılmış, tamamlanmış bir edebi eser olduğu, tüm dayanılmaz mükemmelliğiyle var olduğu gibi karşı konulmaz bir izlenime kapıldık. Pierre Menard'ın tarzı dışında dokunulmazdı - her şeyi değiştirerek, hiçbir şeyi değiştirmeden. Ve Borges'i parodileştirmek gerekirse: 16 Mart 1978'de, saat dokuza birkaç dakika kala, Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Aldo Moro, del Forte Trionfale üzerinden 79 numaradan çıktı. Resmi mavi 130 ve refakatçisinin küçük beyaz Alfa Romeo'su bekliyordu. Başkan önce Hristiyan Demokrat Çalışma Merkezi'ne, ardından saat onda Andreotti'nin yeni Hükümeti tanıtacağı ve politikasını açıklayacağı Temsilciler Meclisi'ne gidecekti. Komünist Parti'nin desteğini alan ilk Hristiyan Demokrat Hükümet olan bu yeni Hükümet, Moro'nun temkinli ve sabırlı eseridir. Ancak hem yeni Hükümet'te Hristiyan Demokrat Parti'nin pek de saygı duyulmayan eski üyelerinin bulunmasından memnun olmayan Komünist Parti içinde hem de sözde 'tarihi uzlaşma'dan çekinen

Hristiyan Demokrasi kesiminde bazı endişeler mevcut.

Moro'nun kaçırılmasından hemen sonra yazılan ve okunan bu metin, Moro'nun ne yaptığının ve ne yapmayı planladığının basit bir anlatımıdır.

Diğer yandan: '16 Mart 1978'de saat dokuza birkaç dakika kala, Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Aldo Moro, del Forte Trionfale üzerinden 79 numaradan çıkıyor. Resmi mavi 130 ve refakatçisinin küçük beyaz Alfa Romeo'su bekliyor. Başkan önce Hristiyan Demokrat Çalışma Merkezi'ne, ardından saat 10'da Andreotti'nin yeni Hükümeti tanıtacağı ve politikasını açıklayacağı Temsilciler Meclisi'ne gidecek. Komünist Parti'nin desteğini alan ilk Hristiyan Demokrat Hükümet olan bu yeni Hükümet, Moro'nun temkinli ve sabırlı eseridir. Ancak hem yeni Hükümet'te Hristiyan Demokrat Parti'nin eski ve pek de saygın olmayan üyelerinin bulunmasından memnun olmayan Komünist Parti içinde hem de sözde 'tarihsel uzlaşma'dan çekinen Hristiyan Demokrasisi kesiminde bazı endişeler var.

Bugün bu sözleri aynı sırayla yazarsam, benim ve okuyucu için anlamları oldukça farklı olacaktır. Ağırlık merkezi bir şekilde kaydırılmış: Pusudan habersiz evinden çıkan Moro'dan, Moro'nun yokluğunun, varlığının ancak zorlukla sağlayabileceği şeyi, yani Andreotti başkanlığındaki dördüncü Hükümet'in oybirliğiyle onaylanacağı o uzlaşı ve uyumu, Temsilciler Meclisi'ne kaydırılmış. Kaçırılma trajedisi -ve yaygın olarak 'geriye dönüp bakma' olarak adlandırılan şeyin bir sonucu olarak- Moro'nun yokluğunun (Parlamento'dan, siyasetten) trajedisiyle değiştirilmiş ki bu, bir bakıma varlığından daha olumlu olacaktır. Pirandello'nun söyleyeceği gibi: 'İşte beyler, bütün trajedi budur.'

Ama Borges'in masalını anımsatmamdaki amacım daha az yüzeysel, daha az parodi niteliğindeydi. Moro olayı neden daha önceden yazılmış, elle tutulamayan edebi bir mükemmellik alanında yaşayan, ancak sadakatle yeniden yazılabilen ve yeniden yazılırken hiçbir şeyi değiştirmeden tamamen değiştirilebilen bir şey izlenimi veriyor? Bunun pek çok nedeni var, hepsi de anlaşılır değil. Yine de, Don Kişot gibi, Moro olayının da gerçek bir tarihsel ve bağlamsal dünyada gerçekçi olmayan bir şekilde gerçekleştiği söylenebilir. Don

Kişot'un duruşunu eski şövalyelerden alması gibi, Moro ve onun iniş çıkışları da belli bir edebi türden ortaya çıkmış gibi görünüyor. Pasolini'yi hatırladım. Benim de iki hikâyemi zikredebilirim — ne övmek ne de reddetmek için — en azından iki: II contesto (Eşit Tehlike) ve Todo Modo.

Moro olayından kısa bir süre önce yayınlanan Storia della Democrazia Cristiana'da Giorgio Galli şöyle yazmıştı:

Muhtemelen bu yönetim organının (Hristiyan Demokrasisi) bir parçası olan — 1950'lere kadar tipik olarak bir Roma Katolik kültürünü ve geçmişini temsil eden — 1960'larda farklı bir geçmişe sahip, belki de her zaman Katolik olmalarına rağmen aslında Katolik bile olmayan, giderek artan sayıda üyeyi dahil etmeye başladı. Bununla birlikte, Hristiyan Demokrasisi'nin güç bloğunu pekiştiren resmi ideoloji giderek daha fazla "Eusebian" kavram ve ilkelerin egemenliğine giriyor[27]. Muhafazakâr praksisin bu felsefesinden kaynaklanan

27 “Eusebian concepts and principles” ifadesi, erken Hristiyanlık döneminde Eusebius (özellikle Eusebius of Caesarea ve Eusebius of Nicomedia) ile ilişkilendirilen düşünce ve ilkeleri anlatır. Bunlar, kilise ile siyasi iktidar arasındaki yakın işbirliği, imparatorun Tanrı’nın planında merkezi bir rol üstlenmesi ve Hristiyanlığın devlet ideolojisiyle bütünleşmesi gibi fikirleri içerir. Eusebius of Caesarea (MS 260–339): İlk kilise tarihçisi olarak bilinir. Ecclesiastical History adlı eseriyle Hristiyanlığın erken dönemini kayda geçirmiştir. İmparator Konstantin’i Tanrı’nın seçilmiş aracı olarak görmüş ve Hristiyanlığın devletle birleşmesini olumlu bir gelişme olarak sunmuştur. Eusebius of Nicomedia, Arian tartışmalarında önemli bir figürdür. “Eusebian” olarak adlandırılan kilise grubunun liderlerinden biridir. Bu grup, imparatorluk otoritesini destekleyen ve kilise içi tartışmalarda siyasi gücü kullanan bir çizgiyi temsil eder. Eusebian İlkeler: Devlet ile kilisenin ittifakı: Hristiyanlığın imparatorluk düzeniyle uyumlu hale getirilmesi. İmparatorun kutsal rolü: İmparator, Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görülür. Tarihsel kader anlayışı: Hristiyanlığın yükselişi, Tanrı’nın tarihsel planının bir parçası olarak yorumlanır. Ortodoksiye vurgu: Kilise içindeki farklı görüşlerin bastırılması ve tek bir resmi öğreti etrafında birleşme. Verilen cümlede “Christian Democracy”nin ideolojisinin “Eusebian concepts and principles” tarafından

yozlaştırıcı etki zirvedeyken, Leonardo Sciascia ve Elio Petri, Todo Modo filminde, bu (1952) Napoli konferansındaki toplumsal tavırlar hakkındaki raporlarda zaten örneklenen karakterlerin bir benzetmesini sentezlediler.

Bir sentez, bir özet. Ancak, İtalyan siyasi yaşamının evrimleştiği yüzeysellik, özeleştiri ve hatta sağduyu eksikliği göz önüne alındığında, bu tür sentezler, düpedüz kışkırtma olmasalar bile, ancak karamsar bir önsezi olabilirdi. Gerçekten de, edebiyatla sınırlı olan gerçek, gündelik yaşam bağlamında sert ve trajik bir şekilde ortaya çıkıp artık göz ardı edilemediğinde, edebiyatın bir ürünü gibi görünüyordu. Dolayısıyla, iktidardaki veya iktidarın çevresindeki politikacılar tarafından suçlananlar edebiyatçılardı (bu Voltairian terimi, muğlak ve kesin olmayan "entelektüeller" genellemesine tercih ederim). Ve bu, belirli bir anda aynı edebiyatçıların o gerçeği kendilerinin icat ettiği sanrısal izlenimi yaşayacakları düşünüldüğünde, bir miktar haklılık, bir miktar içgörüyle açıklanabilirdi. Ama Borges'in masalıyla bir adım daha ileri gidelim. Moro olayında yaşanan her şeyin, edebiyatta olduğu gibi gerçekleştiği izlenimi, esas olarak gerçeklerin anlaşılması güçlüğünden, gerçeklerin bir tür geri çekilmesinden (meydana geldiklerinde ve hatta daha da geriye dönüp bakıldığında) sürekli, inatçı bir belirsizliğin taştığı, hayal ürünü veya düşsel bir sonuç boyutuna çekilmesinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir mükemmelliğe yalnızca fantezide, rüyalarda ulaşılır. Gerçek hayatta değil. Ya da daha sıradan bir ifadeyle: İtalyan polisinin mevcut eğitim, örgütlenme ve yönetim durumundan herkes kaçabilir, ancak olasılık yasalarından kaçmak o kadar kolay değildir. Yine de, İçişleri Bakanı'nın Moro'nun kaçırılması ile cesedinin bulunması arasında polisin gerçekleştirdiği operasyonlarla ilgili yayınladığı açıklamalara göre, Kızıl

şekillendiği söyleniyor. Bu, modern siyasi hareketin kilise-devlet ilişkisini Eusebius'un düşüncelerine benzer şekilde kurumsallaştırdığı anlamına gelir: yani dini değerlerin siyasi düzeni meşrulaştırması ve güç blokunu sağlamlaştırması. "Eusebian kavramlar ve ilkeler". Eusebius'un kilise ile devlet arasındaki ittifakı, imparatorun kutsal rolünü ve Hristiyanlığın siyasi düzenle bütünleşmesini savunan düşünceler.

Tugaylar gerçekten de olasılık yasalarından kaçmıştır. Bu gerçekçidir, ancak tam olarak doğru olamaz. (Tommaseo, Eşanlamlılar Sözlüğü: 'Ek vurgu için ikisi birleştirilir ve biri şöyle der: gerçek bir doğru olgu ve benzeri. Bu durumda gerçek, doğruyu yalnızca bir pleonazm[28] olarak değil, şu şekilde pekiştiriyor gibi görünüyor: gerçek bir doğru olgu, yalnızca gerçekten meydana gelmemiştir; anlatıldığı gibi, ortaya çıktığı gibi, inanıldığı gibi meydana gelmiştir...')

Sonradan önem kazanacak her olay, genellikle fark edilemeyecek kadar küçük, eşmerkezli ve karşı konulmaz bir hareketle görünmez bir merkeze, boş bir manyetik alana doğru çekilen ve birleştiklerinde o önemli olayı oluşturan küçük olaylardan oluşan bir kompleksten oluşur. Birlikte aldıkları bu şekilde, hiçbir küçük olay tesadüfi, rastlantısal, talih eseri değildir; her bir parçanın, ne kadar küçük olursa olsun, bir amacı ve dolayısıyla gerekçesi bütünde bulunur. Ve bütün, parçalardadır.

Moro olayında bu küçük gerçeklerden biri, belirli bir zamanda Moro adının yerine veya "Hristiyan Demokratların Başkanı", "Lider", "Büyük Lider", "parlak Lider" gibi terimlerin yerine kullanılan "büyük bir Devlet Adamı" ifadesidir. "Devlet Adamı" terimi, Moro için ilk kez 18 Mart'ta basın tarafından, muhtemelen tercüme edilmiş olan BM Genel Sekreteri'nin "İtalya'nın en seçkin devlet adamlarından biri" bildirisinde kullanıldı. Bu terim, Moro'nun ilk iletişiminden - İçişleri Bakanı Cossiga'ya yazdığı mektuptan - sonra gazetelerde ara sıra tekrarlanıyor. 18 Nisan'da, Başkan Carter'ın iletişiminde bu terimi ilk kez "büyük" sıfatıyla bağlantılı olarak buluyoruz. Orijinalinde nasıl duyulduğunu söyleyemesek de, doğru kelimeydi, istenen kelimeydi ve Moro'ya gelecekte yapılacak tüm göndermelerin, onun geçmişteki hali ile şimdiki hali

28 “Pleonazm” dilbilimde bir anlatım fazlalığını ifade eder. Yani bir düşünceyi ya da anlamı aktarmak için gereğinden fazla sözcük kullanmak. “En baştan beri” → “başından beri” yeterlidir. Pleonazm bazen dilde gereksiz tekrar gibi görünür, ama kimi zaman da vurgu veya şiirsel etki için bilinçli olarak kullanılır. Mesela edebiyatta “gözleriyle gördü” gibi ifadeler, fazlalık içerdiği halde duygusal yoğunluk katabilir.

arasında örtük ama kaçınılmaz bir karşılaştırmayı gerektirecekti. O, "Büyük Bir Devlet Adamı"ydı. Ve şimdi o, 'tam ve mutlak kontrol altında' bir adamdan başka bir şey değildi ('Halk Hapishanesi'nden gelen ilk mektuptaki kendi sözlerine göre - bu sözler, olayın bitmesinden çok sonra bile en çok alıntılanan sözler olacaktı).

Bir 'Devlet Adamı', özellikle Devlet adamıdır - Devlete, Devlet denen yapıya ve onu yöneten yasalara, saygın bağlılığını, düşüncelerini ve ilgisini adayan kişidir. Ve bir 'Büyük Devlet Adamı', açıkça bu tür niteliği ve faaliyetleri en üstün şekilde adayan kişidir. Peki bu 'Büyük Devlet Adamı' imgesi, 'Halk Hapishanesi'nden mesajlar gönderen Moro ile nasıl özdeşleştirilebilirdi? Kızıl Tugaylar onu yok etmişti. Burada "Büyük Devlet Adamı" yerine, muhtemelen fiziksel işkenceye maruz kalmış, uyuşturulmuş ve tartışmasız bir şekilde sürekli, takıntılı bir şekilde ölümle tehdit edilmiş bir adam vardı; otuz yılı aşkın siyasi faaliyeti boyunca kendisini bu kadar belirgin bir şekilde karakterize eden "Devlet duygusunu" kaybetmişti. Bu, o dönemde hızla yayılan birçok yalandan sadece biriydi. Ne Moro ne de başkanlığını yaptığı Parti hiçbir zaman bir "Devlet duygusuna" sahip olmamıştı. Devlet fikri, ilk olarak bir önceki baharda İtalyan Komünist Partisi'nin bazı temsilcileri tarafından tehditkâr bir şekilde ortaya atılmıştı. Bu fikir, Hegel'in solundan ziyade sağında bir konumdan geliyormuş gibi görünüyordu ve belki de burada değinmeyeceğimiz nedenlerle, Hegel'den geliyordu. Aldo Moro'nun aklına muhtemelen sadece gençliğinde, Faşist rejimin düzenlediği kültürel yarışmalara (kazananların Littori ilan edildiği Littorali) katıldığında gelmişti ve düşüncelerinde -ya da siyasi teori ve siyasi pratik konusunda açık ve kesin bir kavramı olduğunu kabul edersek -kavramında- hiçbir iz bırakmamıştı. Ve böyle bir fikrin, kavramlarla -hatta zihinlerle- daha az donanımlı olan takipçileri ve müritleri için önemini hayal etmek zor değil. Zira İtalyan seçmenlerinin en az üçte birini Hristiyan Demokrat Parti'ye çeken şey, tam da Devlet kavramından tamamen yoksun, güven verici - hatta canlandırıcı - olmasıdır.
Aslında, İtalyan Komünist Partisi'nin bazı temsilcileri tarafından, Devlet'e, yani İtalyan Devleti'ne tutkulu bir bağlılık

göstermeyen herkese karşı bir önceki yıl başlatılan saldırı, 16 Mart - 9 Mayıs 1978 tarihleri arasında İtalyan sahnesinde görkemli bir şekilde sahnelenen Devlet'e bağlılık melodramının ön hazırlığı niteliğindeydi. Ve bu görkemli prodüksiyonun kurbanları -adeta anıtsal kanatlar, anıtsal fon tarafından ezilenler- Devlet'e, yani İtalyan Devleti'ne özel bir bağlılık hissetmeyenler gibi görünüyordu. Ama asıl kurban Aldo Moro'ydu. 16 Mart'tan önce Aldo Moro "Büyük Bir Devlet Adamı" değildi. Dikkatli, kurnaz, hesapçı, görünüşte uysal ama aslında tavizsiz; sabırlı ama inatçılığa varan bir sabırla; büyük bir politikacıydı ve "Halk Hapishanesi"nde bile öyle olmaya devam etti; İtalyan halkının doğal kusurları ve erdemleri hakkında herhangi bir politikacının sahip olabileceği en derin ve en emin anlayışa sahipti. Tam da bu konuda benzersizdi -bu kusurları anlaması ve onlara göz yumma politikasıyla, bu tür kusurlara sahip olanların erdemlere dönüştüklerine inanmalarını sağlamak. Böylesi bir politika, atavistik ve bireysel olmak üzere iki geleneği bir araya getirir: İtalyan Roma Katolikliği ve İtalyan Roma Katolikliğinin en kaba ve en şiddetli yönü olan Güney İtalya'daki sosyal (veya asosyal) varoluş. Sonuçları bakımından Kutuzov'un Napolyon'a karşı benimsediği politikaya benzer bir politika. Ve Moro'nun gençlik yılları bana sık sık Tolstoy'un Savaş ve Barış'ta tasvir ettiği Kutuzov'u hatırlattı. Örneğin, XV. Bölüm, Birinci Kısım'da Prens Andrey, Kutuzov'u bir kez daha, yüzündeki ve bedenindeki yorgunluk ifadesi değişmeden görür; veya Kutuzov, Denisov'un ülkeyi Napolyon'un ikmal yolunu keserek kurtarma planını anlatmasını yorgun bir ironiyle dinler ve ardından Genel Müfettiş Denisov ile akraba olup olmadığını sormak için sözünü keser; veya Kutuzov, 'savaşın sonucunu belirleyecek daha fazla şey' biliyordu; nispeten rasyonel planlarla değil, Rus halkının coğrafyası ve davranışlarıyla ilgili daha fazla şey.

Televizyonda görülen Moro, son derece derin bir yorgunluğun, anlaşılmaz bir can sıkıntısının etkisi altındaymış gibi görünüyordu. Sadece ara sıra, ağzının kenarlarında, gözlerinde bir ironi veya küçümseme parıltısı fark ediliyordu; ancak bu parıltı yorgunlukla, can sıkıntısıyla hemen sönüyordu. Yine de insan, 'daha fazla şey bildiğini' hissediyordu; İtalyan ve

Roma Katoliklerinin yeniyi eskiye harcama, her yeniliği eski amaçlara hizmet ettirme ve özellikle de insan doğasını olumsuz, negatif bir şekilde görme sanatını. Bu onun için hem bir bela hem de bir silahtı. Açıkça sömürmeye isteksiz olduğu ama sömürdüğü bir silah. Pasolini'nin dediği gibi, "hepsinin en az karışmışıydı". Ancak tam da en az karışmış olması, ona Hristiyan Demokrat Parti üyeleri üzerinde tartışmasız ve hatta memnuniyetle karşılanan bir yetki veriyordu; bu yetki, hem bir kazanım hem de bir fedakarlıktı. Hristiyan Demokrasisi dışında, diğer partilerin ve tüm İtalya'nın gözünde, bu tuhaflık onu neredeyse acıklı bir şekilde daha inandırıcı, daha güvenilir kılıyordu.

Moro'nun Devlet fikrine benzeyen bir fikri varsa bile, böyle bir fikir, Hristiyan Demokrasisi içinde, açık ve savunmasız görünen ancak tehlikenin başlangıcında yeterli şekilde korunan, iyi korunan ve güçlendirilen ortaçağ Hristiyan Demokrasisi kalesi içinde adeta örülmüş gibiydi. Böyle bir düşüncenin bazı kanıtları, Savunma Bakanı olarak ciddi bir suistimale katılmakla ve bundan çıkar sağlamakla suçlanan Senatör Gui'yi savunduğu son Parlamento konuşmasında bulunabilir. Birkaç etkileyici pasajı alıntılamakta fayda var:

Bu tavırla [Senatör Gui'yi savunurken] Hristiyan Demokrasisi birlik içindedir ve bununla Hristiyan Demokrasisi'nin bir bütün olarak savunulduğunu ifade ediyoruz. Bazen bölündük, ama küçük konularda, tartışmalı konularda. Ne zaman büyük sorunlar, büyük kararlar, büyük ilkeler söz konusu olsa, asla bölünmedik - belki de başkaları ayrıldı ve bu da hakikat alanının nesnel olarak kişisel inançlarımızdan daha geniş olduğunu kanıtlıyor. Böylece, birleşerek Hristiyan Demokrasisini savunuyoruz... Bu, herhangi bir Hristiyan Demokrat üstünlüğü meselesi değil; gerçeklerin açıkça gösterdiği, önemli gerçekler çünkü kalıcılar ve böylece tarihsel ve tesadüfi olmayan kökleri olduğunu kanıtlıyorlar... Kabul etmeyi reddettiğimiz şey, tüm deneyimimizin, bu acı seçim kampanyasının çirkin devamında bir utanç damgasıyla damgalanması gerektiğidir. İçimizdeki herkesin ve her şeyin suçlu olduğu suçlamasını reddetmekte gerçekten birleşmiş durumdayız. Bu siyasi plana kaç kişinin dahil olduğunu

bilmiyorum ama açıkçası, bu herhangi bir demokratik iş birliği tavrını yansıtıyor. [Bu, Komünistlere yönelik bir uyarıdır - biraz gereksiz çünkü Gui'nin mahkemeye çıkarılmasını isteseler de, Hristiyan Demokrat Parti'yi yargılamaktan çok uzaktılar.] Deneyimizi bir bütün olarak devirmeye çalışan herkese; alaycı bir şekilde öne sürüldüğü gibi, kamuoyunda ahlakımıza ve politikamıza saldırmaya çalışan herkese, kararlı bir şekilde ve bizi tarihi suçlardan aklanmış bulan ve gücümüzün azalmasını istemeyen kamuoyuna seslenerek cevap veriyoruz... Eğer biraz olsun aklınız varsa -ki bazen insan bundan şüphe ediyor- otuz yılı aşkın süredir Hristiyan Demokrasisi'nde ifadesini ve meşruiyetini bulan kamuoyunun büyük otoritesini küçümsememenizi şiddetle tavsiye ederiz. İnanıyorum ki kamuoyunun bu temsil biçiminden vazgeçmeye niyeti yok, tıpkı bizim de otoriteden, getirdiği ayrıcalıklardan veya bize emanet edilen sorumluluklardan vazgeçmeyi asla düşünmeyeceğimiz gibi. Bunlar son derece ciddi meseleler ve bu noktada ulusun özgürlük ve dürüstlük hakkını sosyal ve politik özünde yeniden savunmak bizim görevimizdir.

Ya da Başkan Moro'nun konuşmasının özünü ifade etmek gerekirse: Ulusun özgürlüğü ve bütünlüğü kutsaldır; Hristiyan Demokrasisi, Ulusun özgürlüğünü ve bütünlüğünü temsil eder; Hristiyan Demokrasisi kutsaldır.

Başka bir kıyasın türetilebileceği bir kıyas: Sarsılmaz seçim konsensüsü, Hristiyan Demokrasisi'nin masum olduğunun kanıtıdır; Senatör Gui bir Hristiyan Demokrattır; Senatör Gui masumdur. Ve Senatör Gui, kendisine yöneltilen belirli suçlamalardan masum olabilir. Ancak bu kıyasların masumiyetini kanıtlaması mümkün değildir. Senatör Gui'nin suçluluğu veya masumiyeti sorusunu aşan bu kıyaslar, Hristiyan Demokrasisi'nin masumiyetini ve gerektiğinde bu masumiyetin her üyenin masumiyetinin garantisi olabileceğini yalnızca bir kez ve sonsuza dek doğrular.

Beyle, iyi Hristiyanlardan oluşan bir Cumhuriyet'in varlığını sürdüremeyeceğine inanıyordu. Montesquieu şöyle düzeltti: "İyi Hristiyanlardan oluşan bir Cumhuriyet var

olamaz."[29] Fakat iyi İtalyan Roma Katoliklerinden oluşan bir Cumhuriyet var olabilir ve varlığını sürdürebilir. Dolayısıyla.

Bir Hristiyan Demokrat'ı savunarak birliğini ve dayanışmasını yeniden kazanan bu Hristiyan Demokrasisi'ne; bu aile partisine; nüfusun sayısal olarak üçte birini temsil etmesine rağmen ulusun "ortak hedefini" yorumlayan ve temsil eden bu partiye, Aldo Moro "Halk Hapishanesi"nden sesleniyor.

İlk mektubu 29 Mart akşamı Kızıl Tugaylar tarafından üçüncü bildiriyle birlikte teslim ediliyor. Mektup, İçişleri Bakanı Francesco Cossiga'ya hitaben yazılmış. Moro "büyük bir ihtiyatla" yazıyor. Belli ki böyle bir ihtiyat, ona gardiyanları tarafından dikte edilmiş. Ancak Kızıl Tugaylar şöyle açıklıyor: "Hükümete ve özellikle Şef Copper Cossiga'ya özel bir mektup (gizli manevralar Hristiyan Demokrat Mafyası'nda olağandır) yazmak istedi[30]. Talebi kabul edildi, ancak bizim geleneğimize göre hiçbir şey halktan gizlenmemeli, bu yüzden bunu

---

29 **Stendhal**, 19. yüzyıl Fransız edebiyatının en önemli realist romancılarından biridir. “Kırmızı ve Siyah” (Le Rouge et le Noir) ve “Parma Manastırı” (La Chartreuse de Parme) gibi eserleriyle tanınır. Onun düşüncelerinde sık sık din, ahlak ve siyaset arasındaki gerilimler işlenir. Bu bağlamda, “iyi Hristiyanlardan oluşan bir Cumhuriyet yaşayamaz” görüşü, dinî bağlılığın bireysel vicdanı ön plana çıkarırken, Cumhuriyet’in ise yurttaşlık ve kamusal sorumluluk üzerine kurulu olması arasındaki çelişkiye işaret eder. **Montesquieu**’nün daha keskin ifadesi —“iyi Hristiyanlardan oluşan bir Cumhuriyet var olamaz”— bu tartışmayı siyasal teori düzeyine taşır. Montesquieu, Kanunların Ruhu (De l’esprit des lois) adlı eserinde dinî bağlılık ile Cumhuriyet’in gerektirdiği özgür yurttaşlık erdemleri arasındaki gerilimi vurgulamıştı. Stendhal ise bu düşünceyi edebî ve ironik bir biçimde yeniden dile getirerek, dinî ahlakın siyasî özgürlükle bağdaşmazlığını tartışmaya açar.

30 “Şef Copper Cossiga” ifadesi, Cossiga’yı bir devlet adamı olarak değil, bir “polis şefi” veya “devletin copu” gibi sunarak küçültücü, eleştirel bir ima taşır. Yani burada ciddi bir politik ironi var: Cossiga’nın demokratik lider kimliğini değil, baskıcı güvenlikçi yönünü öne çıkarıyor. Bu ifade ima içeriyor. Cossiga’nın sert güvenlik politikalarını ve otoriter tavrını, “polis şefi” metaforu üzerinden ironik biçimde eleştiriyor.

kamuoyuna açıklıyoruz." Mektup yazma talebi kabul edildi, ancak özel bir mektup yazmasına izin verilmedi; gizliliği garanti edilmiş olmasına rağmen. Ve bu bir fark yaratıyor. Çözülmesi gereken ilk sorun, İçişleri Bakanı'na neden yazdığı. Moro'nun önerisinin en doğal muhatabı Adalet Bakanı olurdu. Ya da, basının ona bahşetmeye başladığı o 'devlet anlayışına' gerçekten sahip olsaydı, Kabine Başkanı'na veya Cumhurbaşkanı'na başvurmalıydı. Öyleyse neden İçişleri Bakanı'na? Tüm 'arkadaşları' arasında onu en sadık kişi olarak görmesi yeterli bir cevap değil. Mektupta Cossiga'ya Hristiyan Demokrat veya arkadaş olarak kişisel olarak hitap eden tek bir bölüm yok. Ancak, Kızıl Tugaylar'dan alıntı yapacak olursak, İçişleri Bakanı, Şef Copper olarak Cossiga'ya hitap eden bazı bölümler olduğu varsayılabilir. Sevgili Francesco, En içten selamlarımla birlikte, acı dolu koşullar nedeniyle, sorumluluklarınızı (ki bunlara son derece saygı duyuyorum) göz önünde bulundurarak, sizi bazı net ve açık gerçekler konusunda bilgilendirmek zorundayım. Duygularımdan bahsetmekten özellikle kaçınıyorum ve gerçeklere bağlı kalacağım. Kaçırılmamdan sonra ne olduğu veya nasıl gerçekleştiği hakkında hiçbir şey bilmesem de, kesin olan şu ki -bu konuda açıkça bilgilendirildim- Hristiyan Demokrat Parti Başkanı olarak, son otuz yıldaki sorumluluklarımı ifşa etmeyi amaçlayan bir davaya (şu anda siyasi terimlerle sınırlı olan ve her geçen gün daha da tehdit edici hale gelen bir dava) tabi tutulan siyasi bir tutuklu olarak görülüyorum. Bu koşullar altında size büyük bir temkinle yazıyorum ki, siz ve Kabine Başkanı'nın başında olduğu yoldaşlarımız (ve tabii ki Cumhurbaşkanı'nı bilgilendirerek) daha kötü felaketleri önlemek için ne yapılması gerektiğini uygun gördüğünüzde değerlendirebilesiniz. Bu nedenle, durum kontrolden çıkmadan önce davayı iyice inceleyin. Bana yöneltilen ciddi suçlama, Hristiyan Demokrat Parti'nin siyasi programının yönetimindeki resmi temsilcisi sıfatımla beni ilgilendiriyor. Aslında, iktidardaki Parti üyeleri olarak hepimiz bu durumdan etkileniyoruz ve yargılanan, hesap vermem gereken şey kolektif davranışlarımız. Yukarıdaki koşullarda - göz ardı edilemeyecek insani kaygılar bir yana - söz konusu olan devletin varoluş

nedenidir. Ve yukarıda bahsi geçen mevcut durumum göz önüne alındığında, bu devletin varoluş nedeni öncelikle, beni esir alanların tam ve mutlak kontrolü altında olduğumu, halkın uygun bir şekilde değiştirilebilecek bir kararına tabi olduğumu, bu tür koşullarda kendimi uzun deneyimlerimden elde ettiğim engin bir bilgi ve anlayışa sahip olarak bulduğumu ve bu şekilde konuşmamın istenmesi veya buna zorlanması tehlikesiyle karşı karşıya olduğumu ifade eder. Belirli durumlarda zararlı ve tehlikeli olabilir.

Ayrıca, kaçıranların taleplerinin karşılanmaması gerektiği ilkesi - mağdurun hayatının tehlikede olabileceği olağan koşullarda bile tartışmalı bir ilke - yalnızca mağdura değil, Devlete de kaçınılmaz ve hesaplanamaz zararlar verecek siyasi davalarda geçerli değildir. Soyut bir hukuki ilke adına masum hayatların feda edilmesi, bariz bir olağanüstü halin kurtuluşlarını tartışmasız kılması durumunda kabul edilemez. İsrail ve Almanya dışında (Lorenz davası hariç) olumlu davranmamış hiçbir Devlet yoktur. Ve Devletin, Devletin varoluşunda rolü olan önemli bir şahsiyetin kaçırılmasını önleyemediği için itibar kaybettiği söylenmesin.

Geçmişteki devletlerin tutumunu kısaca hatırlatmak gerekirse, Brejnev ile Pinochet arasındaki tutuklu takaslarını, sayısız casus takasını, Sovyet topraklarından muhaliflerin iadesini hatırlatmak isterim. Böyle bir eylemin acı verici olduğunun farkındayım, ancak bundan kaçınmanın ölümcül sonuçlarının öngörülmesi gerekir. Gerilla savaşında ortaya çıkan alternatifler, söz konusu siyasi mesele göz önünde bulundurularak nesnel ve duygusuz bir şekilde değerlendirilmelidir. Vatikan'dan (veya başka bir yerden? Nereden?) önleyici bir müdahale uygun olmaz mı? Kabine Başkanı'nın onayıyla, isteksiz olabilecekleri ikna etmek için sınırlı sayıda nitelikli siyasi kişiyle iletişim kurulması şarttır. Düşmanca bir tutum verimsiz ve yanlış yönlendirilmiş olur. Allah, size en iyiyi yapmanız ve öngörülemeyen sonuçlara yol açabilecek acı verici bir olaya karışmamanız için ilham versin. En içten sevgilerimle.

Poe'nun kahramanı Charles Auguste Dupin için, bir suçu araştırırken suçluyla özdeşleşebilmek esastır[31]. Bu, yalnızca polisiye romanlarda değil, gerçek hayatta da çok sağlam bir ilkedir.

Ancak, kendine saygısı olan her polis teşkilatı tarafından tamamen reddedilir. Moro olayında ikili bir kimliklendirme gerekiyordu: Kızıl Tugaylar ile (en riskli eylemleri gerçekleştirirken, çoğunlukla rakiplerini alaya almak veya etkilemek için tam dokunulmazlık ve güvenlikleri, Dupin'in "Çalınan Mektup"ta[32] apaçık olanın görünmezliği

31 Charles Auguste Dupin, Edgar Allan Poe'nun yarattığı ilk modern dedektif karakteridir. 1841'de yayımlanan The Murders in the Rue Morgue (Morgue Sokağı Cinayetleri) öyküsünde ilk kez ortaya çıkar ve edebiyat tarihinde dedektif kurgusunun başlangıç noktası kabul edilir. Chevalier C. Auguste Dupin Poe'nun öykülerinde Paris'te yaşayan bir Fransız beyefendidir. Dünyanın ilk "dedektif" figürü olarak görülür. Sherlock Holmes, Hercule Poirot gibi sonraki ünlü dedektif karakterlerin doğrudan esin kaynağıdır. Aristokrat kökenli, fakat maddi olarak zor durumda olan bir "bohem"dir. Polis teşkilatına bağlı değildir; yalnızca zekâsını ve gözlem gücünü kullanarak gizemleri çözmekten zevk alır. Poe'nun "ratiocination" adını verdiği yöntemle çalışır. Bu, mantıksal çıkarımı hayal gücüyle birleştiren bir analiz biçimidir. *Dupin, suçlunun zihnine girmeye çalışarak olayları çözer.*

32 Paris'te bir sarayda çok önemli bir mektup çalınır. Mektubun içeriği devlet sırlarını ve bir kadının onurunu ilgilendirmektedir. Çalan kişi, yüksek mevki sahibi bir bakan (Minister D.)'dir. Polis, mektubu bulmak için bakanın evini defalarca arar; gizli bölmeler, mobilyalar, duvarlar incelenir. Ancak hiçbir şey bulunamaz. Polis başarısız olur çünkü çok karmaşık gizlenme ihtimallerine odaklanır. Dupin ise basit bir mantık yürütür: Bakan, polislerin aşırı titizliğini bildiği için mektubu en görünür yerde saklamıştır. Sonunda Dupin, bakanın masasındaki sıradan bir belge kılıfında mektubu bulur. Yani çözüm, karmaşık değil, "göz önünde saklama" stratejisidir. Poe burada "ratiocination" dediği mantıksal çıkarım yöntemini en saf haliyle gösterir. Öykü, polisiye türünde "*görünür olanın gözden kaçması*" temasını kurar. Bu tema daha sonra Sherlock Holmes ve diğer dedektiflerde sıkça kullanılmıştır. Jacques Lacan ve Jacques Derrida gibi düşünürler, bu öyküyü psikanaliz ve felsefe bağlamında yorumlamış, "mektubun

olarak adlandırdığı şeyle alakasız değildir) ve esaretinden, "arkadaşlarının" kendisi hakkında bildikleri -düşünceleri, davranışları, alışkanlıkları ve kendine özgü özellikleri- temelinde deşifre edilmesi için mesajlar gönderen ve kendini içinde bulduğu koşullarda olmanın nasıl bir şey olduğunu doğru bir şekilde hayal eden Moro ile. Böylesi bir özdeşleşmenin ilk aşaması, yaklaşık iki haftalık yalnızlıktan sonra, sorgulamalar ve uykusuzluktan bitkin düşmüş, ancak yine de -muhtemelen aşırı yorgunluğun neden olduğu o berraklıkla- hâlâ mükemmel bir şekilde aklı başında olan bir adamın duygularının neler olabileceğini anlamaya çalışmak olabilirdi. Sonunda, onu bu koşullardan hem güce hem de araçlara sahip olan birine yazma şansı yakalayan bir adam. Her ne kadar gardiyanların söylemesini istediklerini söylerken, söylemesine izin vermeyecekleri şeyleri ima eden, temkinli, ketum ve muammalı bir mektup olsa da. Ve büyük olasılıkla uykusuz gecelerinde saatlerce düşünmüş, yazmasına izin verileceği anı beklemişti. "Arkadaşlarının" ve polisin deşifre etmek için harcaması gereken saatler kadar. Ve büyük olasılıkla, eğer varsa, sansür asgari düzeyde olurdu; zira Kızıl Tugaylar, Moro'nun ne yapmaya çalıştıklarını anladığına ve bu küçük ve güvencesiz özgürlük payı karşılığında onların oyununa geleceğine inanıyorlardı. Moro, bir devletin teröristlerle tutuklu değişimi müzakere etmesinin doğru ve gerekli olduğuna her zaman inanmıştı, bunu sadece kendi hayatını kurtarmak için kabul etmişti, ya da yine kabul etmiş gibi yapıyordu; kesin olan bir şey var: Moro, Kızıl Tugaylar'ın şantajına yardım etmeye istekli olduğunu göstermeseydi, 'Halk Hapishanesi'nden ondan hiçbir mektup iletilmezdi. Ve bana öyle geliyor ki, en azından Cossiga'ya yazdığında ve tam da mektubu İçişleri Bakanı'na hitaben yazıldığı için, Moro hâlâ polisin kararlı (ve akıllıca) bir eylemine güveniyordu; müzakere ve değişim talebi, bu büyük oyalayıcı için zaman kazanmanın tek yoluydu; oysa polisin

---

dolaşımı”nı bilinçdışı, iktidar ve dil ilişkileriyle bağdaştırmışlardır. Çalınan Mektup, Dupin’in zekâsını en sade biçimde gösteren öyküdür. Çözüm, karmaşık gizemlerde değil, gözümüzün önündeki basitlikte yatar.

zamanını boşa harcamayacağına güveniyor ya da en azından umuyordu. Ama polis zamanını boşa harcadı. Hem de Moro'nun hayal edebileceğinden çok daha cömertçe. Dolayısıyla, Moro'nun Cossiga'ya İçişleri Bakanı sıfatıyla hitap ettiğini varsayarsak (ve tüm 'arkadaşları' arasında en sadık olanı veya bir bakıma baş karar verici olduğu için değil), bu mektupta, nerede olduğunun araştırılmasına yardımcı olabilecek, tesadüfen bulduğu tüm ipuçlarını aktarmaya çalışmış olması gerektiği sonucu çıkar. Mektubun kriptogramlar içermesi veya bir casus koduyla çözülüp yeniden oluşturulabilmesi olasılığını dışlarsak, o zaman basit, sıradan bir kod kullanılabilir - anlamsızlık veya saçmalık kodu olarak tanımlanabilecek bir şey; ve mektuptaki en saçma bölüm şudur: "Vatikan'dan (veya başka bir yerden? Nereden?) önleyici bir müdahale uygun olmaz mı?" Vatikan'dan Kızıl Tugaylara bir müdahale mi? Bundan daha saçma ne olabilir? Ve "önleyici" ne anlama geliyor? Kendimizi Moro'nun yerine koymaya çalışalım. Bulunduğu konum ve kaçırıldığı an göz önüne alındığında -çoğunluğun Parlamento'da en kurnaz ve sabırlı siyasi stratejisini onaylamak üzere olduğu an- Moro, polisin daha önce hiç olmadığı kadar harekete geçirildiğine ve muazzam ve karmaşık bir eyleme, olağanüstü büyük ve titiz bir kampanyaya giriştiğine ikna olmuştur. Dahası, kaçırılma yerinden "Halk Hapishanesi"ne gidişin aldığı süre göz önüne alındığında (Kızıl Tugaylar'ın sonuçları önceden görüp, yalnızca esirlerini şaşırtmak amacıyla bir sapma yapmış olması pek olası görünmemektedir), hâlâ Roma'da olduğunu bilmektedir - ve muhtemelen bu bilgi, gardiyanlarının duymasını engelleyemediği seslerle de doğrulanmaktadır - trafik, kilise çanları, içeri sızan sesler... Bildiklerini ve varsayımlarını bir araya getirdiğinde, kendine şu soruyu sormadan edemiyor: Polisin 'Halk Hapishanesi'ni bulamaması nasıl mümkün olabilir? Bunun cevabı, ‘Halk Hapishanesi’nin şüphe götürmeyen bir yerde, şüphenin ötesinde bir yerde, polisin erişiminin olmadığı, dokunulmazlığının saygı gördüğü bir yerde bulunmasıdır. Polisin erişiminin olmadığı, dokunulmazlığına saygı duyulan bir yer. Vatikan mı? Bir büyükelçilik mi?

Moro'nun aslında Vatikan'da veya bir büyükelçilikte

olduğunu ima etmek istemiyoruz. Sadece polisin verimliliği ve 'dostlarının' istihbaratı ve iyi niyeti hakkındaki yanılsamaları nedeniyle orada olduğuna inanmış olabilir.

Ben, 'Halk Hapishanesi'nin de bizim apaçık olanın görünmezliği dediğimiz ve başkalarının aşırı apaçıklık dedikleri şeye sahip olduğuna inanıyorum. 'Halk Hapishanesi' dokunulmazlığını kısmen, hatta tamamen, bulunduğu yerin apaçıklığına borçluydu. Ancak, Kızıl Tugaylar'ın gizlilik kavramına uyan diğer apaçıklıklarla bağlantılı bir apaçıklık.

Moro'nun ilk mektubunun polise yardımcı olabilecek bir ipucu içerdiğini varsaymak ne kadar romantik görünse de, İçişleri Bakanı'na hitaben yazıldığını unutmayalım; Vatikan'a yapılan atıf, ne kadar tutarsız olsa da, saklanma yeri olabilecek bir yere yapılan tek atıftır; rasyonel üslubunun biraz acil, biraz dramatik hale geldiği tek bölümdür (bu iki umutsuz soru işaretini, tereddütlü bir arabulucu arayışı olarak açıklamak hem çok kolay hem de çok zor olurdu). Dahası, Moro, gerekirse en iyi arabulucunun kendisi olacağını gayet iyi biliyor; tıpkı Uluslararası Af Örgütü gibi bir kuruluşun, Kutsal Makam'dan ziyade Kızıl Tugaylar'la daha iyi müzakere edebileceğini bildiği gibi.

Cossiga'ya yazılan bu mektup hakkında söylenecek bir şey daha var: Moro başka bir şey yazmasaydı, bugün bu mektup kararlı olma, şantaja boyun eğmeme, müzakere etmeme yönünde bir çağrı olarak okunabilirdi. Bağımsız olarak ele alındığında birçok ayrıntı bu şekilde yorumlanabilir; özellikle de Brejnev ve Pinochet arasındaki, yani hoşuna gitmeyen iki rejim arasındaki tutuklu değişimine dair beklenmedik atıf. Ancak belki de Moro'nun ima etmek istediği şey, müzakerelerin ve tavizlerin son çare olarak görülmesi gerektiğiydi; esas olan zaman kazanmak, Moro bulunana kadar işlerin sürüncemede kalmasına izin vermekti.

Moro'nun kaçırıldığı gün, Cumhuriyetçi Parti lideri Ugo de Malfa şöyle diyor: 'Bu, Demokratik Devlet'e bir meydan okumadır.' Devlet meydan okumayı kabul ediyor.' Ulusal söylem - küllerin altında sönmüş közler - bir kez daha alevleniyor. 'Ulus meydan okumayı kabul ediyor' başlığı bunu özetliyor - ancak dört ay sonra okunduğunda trajikomik bir

anlam kazanıyor; övünecek tek şey, Kızıl Tugaylar'ın tek bir üyesinin - Cristoforo Piancone adlı birinin - tutuklanması ve gardiyan Lorenzo Cotungo tarafından yere yığılıp ölmeden önce yaralanması. Bayan Eleonora Moro da bu söylem selinden kaçamadı. 'Kocam ne olursa olsun takas edilemez' sözleri ağzına dökülüyor; Klasik Roma kahramanı ve 'İtalyan kalbinde Roma cesaretinin hala yaşadığının' kanıtı oluyor. Bayan Moro, 'böyle bir onuru kabul etmeyerek' reddediyor. Peki bu uydurmayı basit bir söylem patlamasına mı bağlamalıyız? Tam da o andan itibaren, o yalandan, o uzlaşmazlık ve amansızlık devreye girmiyor mu? Ancak ister retorikten, ister soğukkanlı bir çıkarcılıktan kaynaklansın, onu bir Volumnia'ya dönüştürmeye yönelik her türlü girişim - tıpkı Coriolanus Moro ile karşı karşıya geldiğinde, takas için yalvarırken olacağı gibi - Bayan Eleanora Moro tarafından derhal reddedilir[33]. Ancak, böylesine güzel ve özellikle böylesine faydalı sözler boşa harcanmamalıdır. Ve uzlaşmaz inkârı artık bunları ona atfetmeyi imkansız kıldığı için, bu söylenmemiş sözleri tartışmasız söyleyebileceği, bunların onun ötesinde olmadığı ve aslında "davranışlarının son derece ahlaki onuruna dahil olduğu" söylentileri dolaşıyor. Ve bu, 'olayı' daha da korkunç kılmak için uydurulan korkunç aldatmacalardan yalnızca biriydi; öyle ki, insan, belgeleri incelemeye devam ederken bir tür utanç duyuyor.

'İğrenç şantaj'a karşı harekete geçirilmesi gereken tüm mekanizmalar, 'iğrenç şantaj'ın gerçekleşmesi için hazırlanıp yağlanıyor. Ancak 18 Mart'ta Roma gazetelerinden birine Kızıl Tugaylar'ın ilk bildirisinde, Moro'nun bir fotoğrafıyla birlikte bundan hiç söz edilmiyor (Kızıl Tugaylar'ın bayrağı ve binlerce izleyiciye çok tanıdık gelen bir ironinin parıltısı olan yorgun bir

33 Volumnia, Coriolanus'un annesi olarak Shakespeare'in aynı adlı oyununda önemli bir karakterdir. Gururlu, dik başlı ve bükülmez bir kadın olarak tasvir edilir. Volumnia, oğlunun askeri başarılarıyla gurur duyar ve onu Roma konsolosluğu gibi siyasi zirvelere taşımayı umar. Oğlunun şerefini her şeyin üstünde tutar ve gerekirse onurunu kaybetmektense ölümünü tercih eder. Savaş konusundaki coşkusu, oğlunun kariyerine olan yoğun ilgisini ve onun için beslediği yüksek beklentileri yansıtır.

sıkıntı ifadesiyle Moro). İkinci bildiride de bundan söz edilmiyor. Moro'nun Cossiga'ya yazdığı mektuba eşlik eden üçüncü bildiride de. Kızıl Tugaylar, "iğrenç şantaj"ın Moro'nun fikri ve tek başına onun isteğiymiş gibi görünmesini sağlamayı başardılar. Muhtemelen ona koşullarını zaten ilettiklerini, ancak nafile olduğunu; artık "arkadaşlarını" ikna etmenin ona düştüğünü söyleyerek. Kızıl Tugaylar'ın aldatmacası, Moro'ya oynadıkları oyun, Moro'nun mektubunun üslubundan kolayca anlaşılabilir.

Cossiga'ya göre: Başkaları tarafından başlatılan bir tartışmayı sürdüren veya araya giren birinin tavrı. Ancak gördüğüm kadarıyla, kimse buna dikkat çekme zahmetine girmedi. Kızıl Tugaylar'ın çıkarına, Moro'nun tutuklu değişimi talebinin (ki sonunda af nedeniyle ölüm cezasını hafifleterek bu talebi kabul edeceklerdi) öncüsü ve başlıca destekçisi olarak görünmesiydi; bu arada yargılamanın dehşetiyle yaşamasıydı. Öte yandan Hükümet, Kızıl Tugaylar'ın Moro üzerinde yarattığı psikolojik ve ahlaki tahribattan en iyi şekilde yararlanmak için her türlü nedene sahipti; bu da "Devlet duygusunun" gururlu sahibi, "Büyük Devlet Adamı"nı, Devlet'ten kendi özünden ve rolünden vazgeçmesini istemeye zorladı!

Peki Moro gerçekten ne düşünüyor ve ne istiyordu?

Öncelikle polisin onu bulmasını istiyordu. Dolayısıyla, müzakereler -uzun ve sürüncemeli müzakereler- her zamanki gibi, yetersizliklerini ve hatalarını telafi etmenin ve nihayet 'Halk Hapishanesi'ni bulmalarını sağlamanın tek yolu gibi görünüyordu - ister operasyonun boyutları, ister elde edilen bilgiler, isterse de tamamen şans eseri olsun. Bu arada, 'arkadaşları' müzakereleri sürdürdüğü ve polis işini yaptığı sürece, suçlamaları çürütmeyi, 'davaya direnmeyi' amaçlıyordu - tıpkı Kızıl Tugaylar'ın Torino'da yaptığı gibi.

Çünkü, Kızıl Tugaylar'ın üçüncü bildirisindeki ifadelerine rağmen, Moro'nun suçlamaları kabul etmediği, 'mahkumun tam işbirliği'nin sadece retorik bir numara olduğu aşikar.

Bu, yalnızca 19 Nisan tarihli altıncı bildiriden değil, aynı zamanda Moro'nun Cossiga'ya söylediklerinden de anlaşılıyor. Bu sözler, şu anda davanın siyasi ve dolayısıyla başa

çıkabileceği politikalarının bir incelemesinden ibaret olmasına rağmen, belirli ve kişisel sorumlulukları içeren belirli olgular söz konusu olduğunda daha da acil hale geleceği şeklinde yorumlanabilir. İş birliği yapmama niyetine rağmen, 'onların tam ve mutlak kontrolü altında' olduğu ve onu 'zararlı ve tehlikeli olabilecek bir şekilde konuşmaya' teşvik etme araçlarına sahip oldukları gerçeği unutulmamalıdır. Bu bir şantaj değil, öngörü ve ihtiyattır. Dahası, polise yardımcı olmak için yapılan gecikmeler ve oyalamalar bir yana, Moro, tutuklu değişiminin 'gerçekçi' olarak kabul edilebilir olduğuna inanıyordu; yani, gerçekliğin teorik olarak kabul edilemez ve imkansız olanı pratik olarak kabul edilebilir ve mümkün kılma gücüne dayanarak. Ve bu her zaman böyle olmasa bile, en azından bir insanın hayatı söz konusu olduğunda böyleydi. Bir insanın hayatı soyut ilkelerle karşılaştırıldığında, bir Hristiyan tereddüt edebilir mi? Siyasi adam kaçırmaları paranın amaç olduğu adam kaçırmalara karşı tartışırken 'arkadaşları' arasında böyle bir görüş dile getirmişti. Neden bunu doğrulamasın ve kendi davasında savunmasın ki?

Şunu söyleyen Moro:

Kaçırmanın sonuç vermemesi gerektiği ilkesi -ki bu, kurbanın bundan en çok acı çekme olasılığının olduğu normal vakalarda bile tartışmalıdır- yalnızca kurbana değil, Devlete de kaçınılmaz ve hesaplanamaz zararların verileceği siyasi vakalarda geçerli değildir; bunu söyleyen Moro, İtalyan halkının yaklaşık otuz yıldır tanıdığı politikacı ve öğretmenle tamamen tutarlıdır. Hayata, İtalya'ya, siyasete bakış açısıyla; adalet anlayışıyla ve Devlet anlayışıyla (bu sefer tırnak işaretleri arasında değil - ona hainçe dayatılan Devlet anlayışından farklı bir Devlet anlayışı) tutarlıdır.

Ölümden korktuğunu sanmam. Belki o ölümden — fakat aslında korktuğu şey yaşamın ta kendisiydi. Birisi, "Yüzyılların sirokosu," dedi, "bakışlarında."[34] Ama aynı

34 Metaforik kullanımı. “Centuries of sirocco are in his gaze” ifadesinde, bu rüzgârın yarattığı bitkinlik, ağırlık ve huzursuzluk gözlere taşınmış gibi betimleniyor. Yani kişinin bakışlarında yüzyılların yorgunluğu, çölün kavurucu kuraklığı ve yaşamın

zamanda yüzyılların ölümü de var. Ölümü düşünmekten, ölüme aşinalıktan. Ronchey şöyle yazmıştı: "O, Güney karamsarlığının vücut bulmuş hali." Güney karamsarlığı nedir? Neden oluşur? Her şeyi, her düşünceyi, her yanılsamayı -hatta dünyayı döndüren düşünceler ve yanılsamalar bile - ölüme doğru aktığını görmekten. Her şey ölüme doğru akar -ölüm düşüncesi, ölüm fikri hariç. "Gerçek olan tek düşünce, ölümün düşüncesidir." Siroko diyarındaki siroko gibi her şeye sızar. Sanırım 17. yüzyıl boyuncaa Sicilyalı soylular evlerine kurnazca bir düzenek inşa ettirmişlerdi: bir siroko odası, siroko estiğinde sığınacakları bir oda. Yoksa sığınacak, ölüm düşüncesinden korunacak bir oda mıydı? Ama bu tür odaların sirokoya karşı pek işe yaradığını sanmıyorum -havada hissedilmeden önce siroko zihinlerimizi, dizlerimizi ele geçirmişti bile.

Ölümden korktuğunu sanmıyorum. Ama o ölümden... 'İnsan doğasının delirmeden buna dayanabileceğini kim söyledi? Böylesine korkunç, anlamsız, boş bir öfkenin ne anlamı var? Belki de kendisine kararın okunduğu, kendine işkence etmesi için bolca zaman tanınan ve ardından 'Git. Cezan ertelendi!' denilen bir adam vardır. Belki o adam bize anlatabilirdi. İsa da bu ızdıraptan, bu dehşetten söz etti. Hayır. Bir adama böyle davranmak adil değil.'

Ona böyle davranıldı. Daha da kötüsü -karanlık.. karanlık, sinsi bir yasal cinayet parodisiydi. Bunu engellemek üzere mümkün olan her şeyi yapmamak için tek başına yeterli bir sebep yoktu; özellikle de ölüm cezasının acısını ve dehşetini kaldırmış bir Devletin varlık nedeni (raison d'Etat) denen şey için. Moro buna delirmeden katlandı. Ne bir kahramandı ne de bunun için eğitilmişti.

---

bunaltıcı yükü var. Burada sirocco, sadece doğa olayı değil, aynı zamanda ruhsal bir iklimin sembolü. Ölümden değil, yaşamın kendisinden korkan birinin gözlerinde, bu rüzgârın taşıdığı yorgunluk, tükenmişlik ve huzursuzluk okunuyor. Dolayısıyla, sirocco hem gerçek bir sıcak çöl rüzgârı hem de insanın içsel bunaltısını, yaşamdan duyduğu korkuyu ve yorgunluğu anlatan bir metafor olarak kullanılmıştır.

O ölümle ölmek istemiyordu ve bundan kaçınmaya çalışıyordu. Fakat ölmek istememesinde, o ölümle değil, kendi hayatından (ve kendi ölümünden) daha fazlasına dair bir endişe, bir saplantı vardı. Ve bu endişe, bu saplantı, belki de o zamanlar dış dünyada, yanlış nedenlerle ve yanlış anlamda kendisine dayatılan "Büyük Devlet Adamı" unvanını haklı çıkarabilirdi. Ve o, diğer anlamda bir "Devlet Adamı" olmaktan o kadar uzaktı ki, Cossiga'ya yazdığı mektupta ve onu takip eden diğer mektuplarda Devlet'e ve Devletin nedenlerine yaptığı atıflar, kişilerin, bireylerin, onların özellikleri ve kimlikleriyle ilgili olarak, onlardan habersiz ve onların üstünde olan bir varlığa tamamen zıt bir şey ima ediyordu. Onun ilgilendiği Devlet, düşüncelerini takıntılı bir şekilde meşgul eden Devlet, bence, aile kelimesini kullandığında kastettiği şeydir. Bunun basit bir ikame -Devlet kelimesinin aile kelimesiyle değiştirilmesi- değil, daha çok anlamının bir uzantısı olduğudur: kendi ailesinden Parti ailesine ve Parti'nin temsil ettiği Ulus ailesine, hatta ona oy vermemiş olanlar için bile, 'genel mutabakat'a. Ve bu 'genel mutabakat'ta, Moro'nun kavramına göre, kesin ve değişmez olan tek bir şey var; ve ne pahasına olursa olsun korunması gereken şey, tavizlerin ve çatışmaların akışkanlığı içinde korunması gereken tek bir şey vardır: özgürlük. Moro, 'Halk Hapishanesi'nde özgürlüğün tehdit edildiğini gördü ve böyle bir tehdidin nereden geldiğini, kim tarafından ve nasıl ortaya çıkarıldığını fark etti. Kendini bir "taşıyıcı" olarak tanımlamış bile olabilir; tıpkı kendileri hasta olmadan enfeksiyonu taşıyan bazı hastalık taşıyıcıları gibi. "Halk Hapishanesi"nden çıkıp keşfettiklerini, artık bildiklerini başkalarına aktarmak için sabırsızlanmasının sebebi de bu. "Bana bu kadar bağımlı bir ailem olmasaydı, biraz farklı olabilirdi," diyor Zaccagnini'ye yazdığı ikinci mektubunda. "Biraz farklı" bir düşünce. Ölmek ya da yaşamaya devam etmek o kadar da farklı değil. Ama ailesinin ona ihtiyacı var, hem de çok. Ve bunu, bağımlılıkları "ciddi ve acil" hale gelene kadar, yani Cumhurbaşkanı'na yazdığı mektuba kadar her mektubunda tekrarlayacak. Ailesinin kendisine olan bağımlılığına sürekli atıfta bulunması, ciddi ve acil bir bağımlılık, Moro'nun kesinlikle fark ettiği gibi, ailesinin maddi koşulları tarafından açıkça reddediliyordu; dönüşünde

kendisine olan bağımlılık, maddi veya sosyal değil, tamamen psikolojikti. Dahası, bir Güneyli olarak, kendi ailesi gibi bir ailenin bağımlı olduğunu pek düşünemezdi; aile ne para ne de koruma için ona bağımlıydı. Oğullarının iyi işleri, kızlarının ise işlerinin yanı sıra iyi kocaları olan; karısını başını sokacak bir çatı, bir emeklilik maaşı ve tüm ailesini saygın bir isimle bırakan bir Güneyli, kendisini aile sorumluluklarından muaf görür ve yaşamla ölüm arasında bir seçim yapar. Tüm bunlar, Moro'nun ailenin bağımlılığından bahsetmeye devam etmesinin, tam da bu iddianın çok açık ve somut bir şekilde çürütülmüş olmasından kaynaklandığını gösteriyor. Çünkü, kastettiği şeyin oldukça farklı bir şey olduğunun anlaşılmasını istiyordu. Ve 29 Nisan'da II Messaggero'ya teslim ettiği mektupta, "Ailemin en acil sorunlarının ölümle mücadelemin temel nedeni olduğu bilinen bir gerçektir" dediğinde, "bilinmeyen" bir gerçeğe atıfta bulunarak, ölümle mücadelesinin başka bir nedeni olması gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Dahası, ailesine yazdığı mektuplarda -en azından yayımlananlarda- gerçek aile sorunlarına işaret eden hiçbir şey yoktur. Aileden bahsederken tipik bir İtalyan olarak kabul edilen o duygusallık, hassasiyet ve saygıyla bahsettiği ve 'Bir İtalyan bayrağında 'Bir ailem var' sözünü doğruladığı ileri sürülebilir[35]; ancak bu, Moro'nun zekâsını, itidalini, berraklığını, 'Halk Hapishanesi'nde yazdığı mektuplardan, otuz yıllık siyasi faaliyeti boyunca yaptığı her şeyden daha fazla ortaya çıkan niteliklerini küçümsemek olur.

Moro'nun Zaccagnini'ye yazdığı bir mektup, 4 Nisan öğleden sonra Kızıl Tugaylar'ın dördüncü bildirisi ve 'Stratejik Yönün Çözümü'nü içeren basılı bir broşürle birlikte La Republica'nın yazı işleri bürosuna ulaşır.

Kızıl Tugaylar, strateji kurallarına göre yalnızca üyelerine duyurulması gereken planladıkları politika için daha geniş tanıtım araçlarına başvuruyorsa, bunun nedeni

35 Burada “İtalyan bayrağı” ile kimlik, aidiyet ve ulusal gurur temsil ediliyor, “Bir ailem var” sözü ise bu aidiyetin en temel, en insani biçimiyle — aile bağıyla — özdeşleştiriliyor. Bu söz, bireysel kimliği (aile) ile kolektif kimliği (bayrak) arasında sembolik bir köprü kuruyor. Böylece “aile” kavramı, ulusal aidiyetin metaforu haline geliyor.

muhtemelen, aşırı görünürlüğün bariz avantajlarının yanı sıra, tam da S.I.M.'in (Askeri Bilgi Servisi) tanıtım hizmetini kullanarak, hâlâ kararsız ama az çok birleşmiş sempatizanlara ulaşmak istemeleridir. Çünkü Risoluzione, yalnızca şurada burada dağılmış sempatizanlar tarafından coşkuyla karşılanma şansına sahiptir. Ve polis tarafından da bir avantaj olarak okunabilir. Ancak bu pek olası değil.

Moro'nun mektubu, Hristiyan Demokrat ileri gelenlerinden oluşan seçkin bir grubun ortak çabasıyla, anında ve beklenmedik olmayan bir tepkiye yol açıyor; bu mektup, Parti organına resmen iletiliyor ve ertesi gün tüm gazetelerde yeniden basılıyor:

Okurlarımızın göreceği gibi, Aldo Moro tarafından imzalanan ve Senatör Zaccagnini'ye hitaben yazılan bu mektubun içeriği, bu tür belgelerin yazıldığı mutlak baskı koşullarını bir kez daha ortaya koyuyor ve bu mektubun da etik olarak ona atfedilemeyeceği yönündeki korkumuzu doğruluyor.

Bu okuyucular -en azından okuduklarını anlayan az sayıda veya çok sayıda kişi- Hristiyan Demokrat ileri gelenleriyle aynı fikirde değildi, basın ve televizyon aynı fikirde olsa bile. Moro'nun tavrını onaylasalar da onaylamasalar da, kamuoyu bir insanın sırf ölmek istemediği ve kendi siyasi partisinden, seçim propagandasına hizmet etmese bile imkansız olmayan yollarla fidye istemesi nedeniyle 'akıl sağlığını yitirmiş' ve kendi başına karar verememe durumunda olarak görülmesinin nedenini anlayamadı. Elbette beş kurban vardı - Moro'nun kaçırılması sırasında öldürülen beş refakatçi, ama sonuçta beş ceset altıncıyı hak eder miydi? Üstelik Moro'nun mektubu mantıksız görünmüyordu. Zaten değildi de.

Sevgili Zaccagnini,

Bu mektuba Piccoli, Bartolomei, Galloni, Gaspari, Fanfani, Andreotti ve Cossiga'yı da dahil etmek istiyorum. Bu mektubu onlara okumanızı ve hem kişisel hem de kolektif sorumluluklar üstlenmenizi rica ediyorum.

Her şeyden önce, tüm üyeleri adına suçlanan Hristiyan Demokrat Parti'ye sesleniyorum. Bu suçlamaların, tahmin edilmesi zor olmayan sonuçlara katlanmak zorundayım. Elbette diğer partiler de dahil. Ancak bu büyüklükte bir ahlaki sorun,

her şeyden önce, diğerleri ne derse desin, acil itirazları ne olursa olsun harekete geçmek zorunda olan Hristiyan Demokratları ilgilendiriyor.

Öncelikle, kararlılığı savunsa bile, benim trajik kaçırılmamın, kurmak için bu kadar çaba sarf ettiğim Hükümeti kutsamak için Kabine'ye giderken gerçekleştiğini unutamayan Komünist Parti'ye atıfta bulunuyorum. Dahası, bu acı dolu olayı özetlerken, bana teklif ettiğiniz ve şimdi ailemin bana en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda beni ailemden koparan Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenme konusundaki aşırı, tekrarlanan ve haklı isteksizliğimi hatırlatmam yerinde olur. Ahlaki olarak, aslında içinde bulunduğum durumda olan sizsiniz. Ve son olarak, bu kritik noktada, eğer refakatçim idari nedenlerle koşullara her açıdan yetersiz olmasaydı, şu anda burada olmayabilirdim.

Bütün bunlar bitti ve geçti. Şu anda, öngörülebilir sonuçları ve sonuçları olacak çetin bir siyasi yargılamaya tabi tutuluyorum.

Ben, aynı şekilde gözaltında olan diğerleriyle ilgili tüm müzakereleri kesme yönündeki ani kararınızın dayanılmaz bir duruma soktuğu bir siyasi tutukluyum. Zaman daralıyor ve ne yazık ki, geriye pek bir şey kalmadı. Her an çok geç olabilir. Burada tartıştığımız şey hukuk teorisi değil (zorunluluk halleriyle ilgili yasalar mevcut olsa da), insani ve politik bir bakış açısıyla, sorunumu gerçekçi bir şekilde görmenin mümkün olup olmadığıdır; bu da ona mümkün olan tek olumlu çözüm olan, her iki taraftaki tutukluların serbest bırakılmasını ele almak ve meselenin salt politik bağlamına odaklanmaktır. Direnmek daha uygun görünebilir, ancak bazı tavizler yalnızca adil olmakla kalmaz, aynı zamanda politik olarak da ödüllendirici olur. Daha önce de söylediğim gibi, birçok Devlet böyle medeni bir tutuma uymaktadır. Eğer başka hiç kimse bunu yapacak cesarete sahip değilse, en kritik durumlarda doğru çözümü bulma yetenekleriyle ünlü Hristiyan Demokratlar yapsın. Eğer bu gerçekleşmeyecekse, siz kendiniz istemiş olacaksınız ve ben, kin duymadan söyleyebilirim ki, hem Parti hem de bireyler kaçınılmaz sonuçlardan sorumlu tutulacaktır. Daha korkunç ve daha az çözümsüz olmayan başka bir döngü

başlayacak. Tüm bunları, kişisel bir baskıya maruz kalmadan, tamamen berrak bir zihinle söylediğimi açıkça belirtmek isterim; yani, on beş gününü olağanüstü koşullar altında geçiren, kendisini rahatlatacak kimsesi olmayan ve onu neyin beklediğini bilen bir adamın sahip olabileceği kadar berrak bir zihinle. Ve doğruyu söylemek gerekirse, beni biraz hayal kırıklığına uğrattığınızı hissediyorum. Dahası, Sossi olayıyla ilgili olarak Taviani'ye ve kaçırılmalara karşı bir yasanın çıkarılmasına itiraz edilmesiyle ilgili olarak Gui'ye fikrimi ilettim[36]. Şimdi sizi uygun gördüğüm şekilde bilgilendirip tavsiyede bulunduğuma göre, Tanrı'yla, bana değer verenlerle ve kendimle konuşacağım. Bana bu kadar bağımlı bir ailem olmasaydı, her şey biraz farklı olabilirdi. Ancak mevcut koşullarda, tüm Hristiyanlığın bedelini ödemek gerçek bir cesaret gerektiriyor.

Kendimi hiç tereddüt etmeden adadığım Demokratik Parti'ye. Tanrı sizi aydınlatsın ve bunu çabuk yapsın, çünkü hız çok önemlidir.

En içten selamlarımla.

Her zaman savunduğu teoriye göre - diğer siyasi güçlerin Hristiyan Demokrasisi olan o 'adaya' müdahale etmemesi - hâlâ Parti'ye ve Zaccagnini ile birlikte 'sorumluluk üstlenebilen', karar alabilen yedi üyenin her birine güveniyor. Cossiga, sekiz üye arasında oldukça uyumsuz bir şekilde yer alıyor - Kabine Başkanı Andreotti, Hükümeti tek başına temsil edebilirdi; müzakereler ve görüş alışverişleri konusunda ise Adalet Bakanı'nın dahil edilmesi daha uygun olurdu. Moro neden Cossiga'yı bu seçilmiş komiteye dahil etmek istiyor? Açıkçası, İçişleri Bakanı, soruşturmaların ve aramaların

36 *“Sossi olayı”* 1974’te İtalya’da yaşanan bir siyasi krizdir. Savcı Mario Sossi, Kızıl Tugaylar (Brigate Rosse) adlı aşırı sol örgüt tarafından kaçırılmış, yaklaşık bir ay esir tutulmuş ve sonunda bir tutsak takası sonucu serbest bırakılmıştır. *Sossi olayı*, İtalya’da 1970’lerin siyasi şiddet döneminde devlet ile radikal sol örgütler arasındaki çatışmanın sembolik bir dönüm noktasıdır. Devletin taviz vermesi, sonraki yıllarda terörle mücadele stratejilerinin sertleşmesine yol açmıştır.

çıkmaza girdiğine ve bu nedenle daha fazla gecikmeden müzakerelere başlanması gerektiğine karar versin diye; veya polisin başarıya ulaşmak üzere olduğu ve bu nedenle dayanmanın ve müzakere etmemenin -ya da sadece zaman kazanmak için müzakere etmenin- uygun olduğu.

Bu noktada, yaklaşık yirmi günlük esaretten sonra, Moro'nun polis tarafından bulunup kurtarılma ümidi pek olamaz. Daha çok müzakerelere, fikir alışverişlerine güveniyor; ve Parti'ye, diğer Partiler ve kamuoyu önünde -eğer Hristiyan Demokrasisi gerekçelendirmeye ihtiyaç duyarsa- eylemlerini haklı çıkarmak için bir argüman sunuyor; Hristiyan inancıyla tutarlı olan bu prosedürü her zaman onayladığını söylüyor. Birkaç yıl önce, Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Aldo Moro, bir insanın hayatını kurtarmak veya soyut ilkelere sadık kalmak söz konusu olduğunda, zorunluluk halinin yasal kavramının bir ilke olarak -her türlü soyut ilkeye karşı bir insan hayatını kurtarmanın soyut olmayan ilkesi olarak- uygulanması gerektiği görüşündeydi. Ve Hristiyan Demokratlar, Hristiyan oldukları veya Hristiyan olduklarını iddia ettikleri sürece, başka türlü düşünemezlerdi - en başından sonuna kadar.

Fakat beklenmedik ve acımasız bir Devlet putperestliği, Hristiyan Demokrasisi'ni aniden ele geçirmiş gibi görünüyor. Her zaman sahip olduğu fikirleri hâlâ koruyan Moro, yabancı bir cisim, Devlet putperestliğini anestezi olarak kullanarak, mucizevi bir şekilde bir 'Devlet duygusu'nun tutum ve alışkanlıklarını edinmiş bir organizmadan çıkarılması gereken bir tür acı verici safra taşı haline geldi. Elbette Moro'nun her zaman bu görüşlere sahip olması son derece rahatsız edici - işkence ve uyuşturucu yoluyla, yasal bir Devlet ile bir grup holigan arasında tutuklu değişimi olasılığını ona hoş karşılayanlar Kızıl Tugaylar değil.

Ama bir çare var ve uygulanması zor değil. Bağımsız ve Parti gazeteleri, radyo ve televizyon, Devleti destekleme ve Moro'nun başkalaşımını, ahlaki yok oluşunu ilan etme konusunda aşağı yukarı hemfikir.

Sanki ölmekte olan bir adam yatağından kalkmış, Tarzan'ın sarmaşıktan sallanması gibi havaya sıçramış, sonra pencereye koşmuş ve sağlıklı bir şekilde sokağa inmiş gibi.

İtalyan Devleti yeniden canlandı. İtalyan Devleti canlı ve güçlü, güvende ve sağlam. Bir asırdır, bir asırdan fazla süredir Sicilya Mafyası, Napoli Camorra'sı, Sardunyalı haydutlarla iş birliği yaptı. Otuz yıldır yolsuzluk ve beceriksizliği istismar etti, kamu fonlarını cezasız zimmete para geçirme ve dolandırıcılık derelerinde israf etti. On yıldır, de Gaulle'ün son verirken "eğlence" dediği şeyi sessizce kabullendi -okulların işgal edilmesi ve tahrip edilmesi, yoldaşlara ve öğretmenlere yönelik gençlerin şiddeti eylemleri. Ancak şimdi, Moro'nun Kızıl Tugaylar tarafından tecrit edilmesiyle karşı karşıya kalan İtalyan Devleti, güçlü ve etkileyici bir şekilde ayağa kalkıyor. Gücünü, etkileyiciliğini kim sorgulamaya cesaret edebilir? Kimse. Ve en azından "Halk Hapishanesi"ndeki Moro. Nenni şöyle demişti[37]: "İtalyan Devleti zayıflarla güçlü, güçlülerle zayıftır." Bugün zayıf olanlar kimler? Moro, karısı ve çocukları, Devletin güçlülerle güçlü olması gerektiğini ve olması gerektiğini düşünenler. Devletin "çökmeyecek sağlam bir kule" olarak beklenmedik duruşu Moro'yu şaşırtıyor. Bu demirden, tamamen zırhlı canavar o larvadan nasıl çıktı? Devletin savunmasında Hristiyan Demokrasisini böylesine sarsılmaz bir kararlılıkla harekete geçirenler 'diğerleri' mi? 'Diğerleri': 'Öncelikle, kararlılığı savunsa bile, 'kurmak için bu kadar çaba sarf ettiğim Hükümeti kutsamak üzere Kabine'ye giderken trajik kaçırılmamın gerçekleştiğini unutamayan Komünist Parti'den bahsediyorum.' Ancak Komünist Parti'nin unutmadığı şey tam da buydu; Moro'nun kısa süre sonra anlayacağı gibi. Bu arada Moro, böyle bir anayasanın değerini savunurken, bilinçsizce 'kutsamak' terimini kullanıyor. Katolik bir kişinin bir hatası mı yoksa 'biraz hayal kırıklığına uğradığını' (tamamen hayal kırıklığına uğradığını söylemiyorum bile) hisseden birinin önsezisi mi?

37 Pietro Nenni, 9 Şubat 1891'de Faenza'da doğmuş ve 1 Ocak 1980'de Roma'da ölmüş İtalyan sosyalist bir siyasetçi ve devlet adamıdır. Siyasi kariyerine erken yaşta başlamış, önce İtalyan Cumhuriyetçi Partisi'nde yer almış, ardından 1921'de İtalyan Sosyalist Partisi'ne (PSI) katılmıştır. Nenni, ayrıca eski bir dışişleri bakanıdır. Hayatı boyunca sosyalist hareketin önemli figürlerinden biri olmuştur.

Tommaseo Sözlüğü'nün Katolik derleyicisi şöyle diyor[38]: 'Bu yüce terim, yalnızca insani meseleler... kutsamak, kutsal olmayanı resmi sözler, eylemler ve ayinlerle kutsal kılmaktır. Resmi kelimeler: Devletin savunulması. Ayinler: Beş adamın öldürülmesi, bir ölüm cezasının infazı.

İki Stalinizm çatışıyor - ve ben çok daha eski bir şey için kullanışlı, çağdaş bir kelime kullanıyorum, her zaman birkaç insanlık dışı insanın, insanların zihinlerini ve duygularını aşılamasına ve onlardan acı ve kan sızdırmasına hizmet etmiş bir şey. Daha doğrusu, çatışanlar tek ve aynı şeyin iki yarısı. Ve yavaş yavaş, amansızca tekrar birleşip aralarına giren herkesi eziyorlar. Devlete hizmet edenleri ve yargılandıktan sonra devletin liderlerini yargılamadan infaz eden Kızıl Tugayların bilinçli, açık, şiddetli ve acımasız Stalinizmi. Ve bireyleri ve olayları palimpsest gibi ele alan, yazılanları silip kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde yeniden yazan sinsi, kurnaz Stalinizm[39]. Moro ezilmek istemiyor. Korkak olduğu için değil, adeta bir görev duygusuyla. Zaccagnini'ye yazdığı mektubun sonunda bir tür bürokratik kayıtsızlık, bir formalite var: "Şimdi

38 Tommaseo Dictionary denilen eser, aslında Niccolò Tommaseo (1802–1874) tarafından derlenen Dizionario della Lingua Italiana'dır. Bu sözlük, 19. yüzyıl İtalyan dilbiliminin en kapsamlı çalışmalarından biridir. Tommaseo, bir Katolik entelektüel ve aynı zamanda edebiyatçı, dilbilimci, gazeteci idi. Dolayısıyla "The Catholic compiler" ifadesi, onun kimliğini ve dini bağlılığını vurguluyor. Bu tür bir tanımlama, sözlüğün yalnızca dilbilimsel değil, aynı zamanda kültürel ve dini bir arka planla derlendiğini ima eder. Katolik kimliği, onun ahlaki ve toplumsal görüşlerini şekillendirmiştir; bu da sözlüğün içerdiği örneklerde, seçtiği kelimelerde veya yorumlarında kendini gösterebilir.

39 Palimpsest, parşömen gibi yazı materyallerinin üzerine daha önce yazılmış yazıların izleri silinmeden yeniden yazılarak oluşturulan çok katmanlı metinleri ifade eder. Mimari ve kentsel tasarımda ise, bir yapının veya kentin geçmiş katmanlarını barındıran, üst üste inşa edilmiş ve dönüştürülmüş yeni yapıları tanımlamak için kullanılır. Bu durum, özellikle İstanbul gibi tarihi kentlerin belleğini ve zaman içinde geçirdiği dönüşümleri anlamada önemli bir kavramdır. Palimpsest, eskiyi tamamen silmeden onun üzerine yenisini ekleyerek bir süreklilik ve katmanlaşma yaratır.

sizi bilgilendirip tavsiyede bulunduğuma göre..." Peki bu bilgi nerede saklı? Muhtemelen mektubun içermediği ve içermesi gereken her şeyin içinde - öldürüldüğünü gördüğü refakatçi için bir acıma, pişmanlık ifadesi. "Ve son olarak, bu kritik noktada şunu eklemek zorundayım ki, refakatçim idari nedenlerle koşullara her bakımdan uygun olmasaydı, şimdi burada olmayabilirdim." Bir zorunluluk - bir protesto değil, bir şikayet değil. Ve bu 'kritik dönüm noktasında', gerçeğin ortaya çıktığı anda. 'Kritik dönüm noktası' ifadesinin ardından gelen, refakatçinin yetersiz olduğu apaçık gerçeğine yapılan atıf oldukça yersiz görünüyor. Dahası, refakatçinin yetersizliği onların hayatlarına mal oldu. Ve eğer Moro, 'idari nedenlerle' sözleriyle, beş adamınkinden daha yüksek bir düzeyde aranması gereken ihmaller ve kusurlar olduğunu ima etmek isteseydi, onlara biraz acıması için daha da fazla sebep olurdu. O, alaycı değildi. Öyle olsaydı, öldürülen beş adam için bir şefkat sözünün kamuoyunda yaratacağı olumlu izlenimi kullanırdı. Bunun yerine, bu avantajdan bilerek ve isteyerek mahrum bırakıyor. Neden? Polis Memuru Domenico Ricci yaklaşık yirmi yıldır şoförüydü; Polis Müfettişi Oreste Leonardi ise on beş yıldır onunlaydı. Aralarında bir tür ilişki kurulmamış olması inanılmaz görünüyor. Yine de gözlerinin önünde öldürülen bu adamlar için tek bir pişmanlık ifadesi kullanmıyor. Neden? Belki de tam da "arkadaşlarının" -ve özellikle Cossiga'nın- bu soruyu sormasını ve cevaplamaya çalışmasını sağlamak için. Fani'de meydana gelen olayların yıldırım hızıyla sıralanmasının ancak belli belirsiz farkında olduğu söylenebilir. Ancak olaylar ne kadar hızlı gelişirse gelişsin, Leonardi ve Ricci'nin kendi arabasında vurularak öldürüldüğünü fark edecek kadar zamanı vardı. Dahası, gazeteleri okuyordu. Çünkü gazeteler ona sadece daha önce bahsedilen hapishane etiği nedeniyle değil, aynı zamanda gazetelerde onu rahatlatacak, direnmeye teşvik edecek, savunmaya değer bir şeyi savunması gerektiğini hissettirecek hiçbir şey olmadığı için verilmişti. Ancak mektubun bu kısmı gizem ve sessizlik içinde kalmalıydı. En azından, bir taraftaki veya diğer taraftaki dramatis

personae'lardan[40] biri itiraf etme dürtüsüne veya anlatmanın zevkine daha fazla direnemeyene kadar.

Moro'nun Zaccagnini'ye yazdığı mektupta tanık olarak gösterdiği iki 'arkadaş'tan Gui, Moro'nun her zaman vatandaşların fidye ödeme ve devletin de esir değişimini kabul etme görevini savunduğunu doğrular. Ancak Taviani bunu reddeder.

Ve Gui'nin onayının yanı sıra, Moro'nun doğru olmayan bir şeyi doğrulamak için pek de dost olmadığını bildiği bir 'arkadaşa' başvurmaması, Taviani'nin inkârını beyhude ve acınası hale getirir. Hafıza kaybıyla suçlanabilir, ancak doğrulukla değil.

Doğruluk Moro'nundur. Ve aslında tepkisi, kendisini mutsuz ve aciz hisseden ve kurtuluşu için gerçeğe güvendiğinde bir yalanla yıkılan bir adamın tepkisi.

Haberler, bulunduğum yere kadar ulaştı; Taviani, ikinci mektubumda yaptığım, tutuklu değişimi (şu anki koşullar altında) ve kaçırılmalarla başa çıkma yöntemleri hakkındaki fikirlerimin hem Taviani hem de Gui tarafından zaten bilindiği şeklindeki tamamen tesadüfi açıklamamı inkar ediyor. Senatör Gui bunu net bir şekilde doğruluyor. Öte yandan Senatör Taviani, zorluklar içinde olan ve dış dünyayla iletişim kurmak için az sayıda ve düzensiz araçtan yararlanan, ortalıkta olmayan bir meslektaşının sözlerine itiraz etmekte hiçbir tereddüt duymadan bunu inkar ediyor.

Bu çelişkinin sebebi ne? Tek bir sebep olabilir: onun aşırı hevesi — yani, (bu vesileyle) devletin önde gelen isimlerinin en ön safında yer almamaktan duyduğu korku.

Bu arada söylediklerim doğrudur ve dalgın arkadaşımıza (sadece bu konuda dalgın değil) konuyu EUR'daki ofisinde düzenlenen oldukça telaşlı bir toplantıda, tam da bu

40 Dramatis personae, Latince "oyunun kişileri" veya "dramanın şahısları" anlamına gelen bir ifadedir. Tiyatro eserlerinde, oyunun başında yer alan ve eserdeki karakterlerin listesini veya kadrosunu belirtmek için kullanılır. Bu liste, okuyucunun veya izleyicinin oyundaki karakterleri tanımasına yardımcı olur ve kimin kim olduğunu anlamalarını kolaylaştırır. Genellikle karakterlerin isimlerini ve bazen de kısa açıklamalarını içerir.

tesadüfi yorumumda bahsettiğim olayların gerçekleştiği sırada, kendisiyle tartıştığımı hatırlatmak isterim. Muhatabım olan kişinin görüşünü belirtmem bana çok kaba görüneceği için (Senatör Gui'nin durumunda da yapmadım) o zaman, alışkanlığım olduğu üzere, nesnel olarak savunduğum görüşe zıt olan görüşü eklemedim. Ancak, fikrimin gerçekliğini inkar etmeye istekli olan Senatör Taviani, benim görüşlerimi paylaştığını ima edebileceğim korkusuyla tedirgin olmasın diye, Taviani'nin görüşlerinin benimkilerden farklı olduğunu, tıpkı bugün birçok kişinin görüşleri gibi, hemen belirtmek istiyorum. Taviani'nin önderliğindeki bu kişiler, devletin otoritesini ve gücünü bu gibi durumlarda savunmanın tek yolunun bu olduğuna ikna olmuş durumdalar. Yurtdışındaki olayları mı düşünüyorlar? Yoksa kendilerine bir şey mi söylendi? Öte yandan, daha önce Bakan'a gizlice şu görüşü bildirmiştim: Bu gibi durumlarda, gerçek gerilla savaşı (veya herhangi bir şekilde sanal gerilla savaşı) durumlarında, sıradan suçlarda olduğu gibi hareket etmek mümkün değildir; ancak Parlamento, bu tür suçlar için bile, insani açıdan gecikmiş gördüğü bazı reformları oybirliğiyle yürürlüğe koymuştur. Bizi ilgilendiren davada, diğer masum insan hayatlarını kurtarmak, muhaliflere, hatta kabul edilemez olsalar bile, insanca bir nefes alma alanı sağlamak, düşmanlıkların kısa bir süreliğine askıya alınmasını sağlamak ve gerginliğin artmasını ve Devletin güç ve güvenilirliğinin kaybını önlemek amacıyla, gerekli tüm önlemleri alarak siyasi tutukluların değişimi fikrini (hoş olmayan ama yerinde bir tanım) düşünmek söz konusudur - zira bu işe karışanlar için külfetli ve Devletin verimliliğine zarar veren, yorucu bir hukuksal düellonun içindeyiz. Dolayısıyla, bir dizi siyasi nedenin göz önünde bulundurulması ve tartılması gerekir; ancak şimdilik, en medeni ulusların bazılarının acı verici derecede benzer koşullarda gösterdiği ve onları İtalya'nın kabul etmeyi reddettiği makul esnekliği benimsemeye iten insanlığı ve bilgeliği en azından asgari düzeyde bile hesaba katmayan çok tavizsiz bir tavır takınılmamalıdır. Bu tutum, İtalya'nın dünyanın en güçlü devleti olmadığı veya SSCB, İsrail ve Almanya (ancak Lorenz'inki değil) gibi ülkelere öncülük edecek maddi ve psikolojik donanıma sahip olmadığı gerçeğini

göz ardı ederek, insanlığı ve bilgeliği rüzgara savurmaktadır. Senatör Taviani'nin beklenmedik tepkisi -ki hâlâ anlayamıyorum ve içinde bulunduğum durum göz önüne alındığında düşüncesiz ve kışkırtıcı buluyorum- beni otuz yılı aşkın süredir Hristiyan Demokrat Parti üyesi olan bu kişi hakkında kısa bir açıklama yapmaya yöneltti. Mevcut koşullar altında kaçınılmaz görünen gözlemlerde kişisel hiçbir şey yok.

Beni etkileyen şey -ki bu, Parti'nin mevcut reformlarında ortadan kaldırılması gereken bir Hristiyan Demokrat zaafıdır- çeşitli azınlık gruplarına resmi bağlılıkların art arda gelmesidir. Taviani, ani, isteksiz ve oldukça şaşırtıcı doğru dönüşleriyle böyle bir tavrın canlı bir örneği olmuştur. İkna yoluyla Hristiyan Demokrat olan Taviani, her azınlık grubuna sırayla katılmış ve her birinin tartışmasız verimliliğine, geniş kapsamlı yeteneklerine ve göreceli açık fikirliliğine katkıda bulunmuştur.

1968'den sonra Dorotee'nin [Hristiyan Demokrat merkezdeki güçlü bir azınlık grubu] saflarından ayrıldığım ve Taviani'nin bu noktada, farklılıklarına rağmen Hristiyan Demokrat Parti'nin konumunu istikrara kavuşturabilecek bir gruba coşku ve denge aşılamam için bana baktığına dair açık ipuçları aldığım için, önce bana, sonra da başkalarına teklif edilen bir atama için boşuna bekledim; ta ki ulaşılan istikrarın farklı ve tamamen zıt olduğunu fark edene kadar. Taviani'nin siyasi krizimize bir çözüm olarak sağa kaymayı, Sosyalist Parti ile ittifakı desteklediği günlerdi. Ve onun yıllarca tamamen farklı bir politikayı savunduğunu duyan bizler, özellikle de Hristiyan Demokratların bu Parti ile en yüzeysel ilişkilerini bile uzun süre kesmiş olması nedeniyle, şaşkınlıkla izliyorduk. Ancak daha sonra, siyasi gerçekçilikten ilham alan Taviani, kurtuluşun ancak Komünist Parti'ye doğru bir kaymayla mümkün olabileceğine ikna oldu. Ancak son cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldığında, Taviani, partimden bazı diğer kişilerle birlikte, adımın Komünist yozlaşmasıyla lekelenmesinden korkarak ve her zamanki gibi yarış dışı olmama rağmen, bana karşı bir tür günlük insan avı başlattı. Bu, kişisel çağrışımları ve olası Amerikan müdahalelerini ima etmesi nedeniyle can sıkıcıydı, ancak dahası, zulmettikleri adamın haleflik için istekli

bir aday olmaktan çok uzak olması nedeniyle tamamen anlamsızdı. Uzun siyasi kariyeri boyunca, makul bir sebep olmaksızın aniden terk ettiği Taviani -belki de daha yüksek sorumluluklar üstlenme şansı dışında- diğer görevlerin yanı sıra (kısa ve başarısız bir Parti sekreterliği döneminden sonra) Bakanlık'taki en çeşitli ve en sorumlu görevlerden bazılarını üstlendi. Bunların en dikkat çekenleri, her ikisi de uzun süre görevde kalan ve karmaşık mekanizmaları, etkili pozisyonları ve gizli sonuçları içeren İçişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'ndaki görevlerdir. Bu bağlamda, daha sonra SID ve ardından Savunma Genelkurmay Başkanı olan Amiral Hencke'nin onun adamlarından biri olduğu ve onunla uzun yıllar işbirliği yaptığı belirtilebilir[41]. Sahneden çekilmiş gibi görünene kadar Parti ve İtalyan siyaseti üzerindeki etkisinin nedeni, üstlendiği sayısız görevin önemi ve inceliği olabilir. Bu iki son derece gizli görevi yürüttüğü süre boyunca Amerika Birleşik Devletleri ile doğrudan ve yakın temasları oldu. Acaba inkârlarında bir Amerikan veya Alman etkisi olabilir mi? Mektup 10 Nisan öğleden sonra basına teslim edildi. Tüm gazeteler yayınladı. Hristiyan Demokrat düzen içindeki böylesine dramatik bir anlaşmazlığı ifşa etmenin verdiği haz, basının "devlet anlayışı"ndan ilham alarak benimsediğini iddia ettiği titiz çekingenliği gölgede bırakıyor. Moro tarafından özetlenen Senatör Taviani'nin kısa biyografisi, oybirliğiyle büyük bir şevkle karşılandı. Elbette bunların hepsi herkesçe biliniyor, ancak Moro'dan gelince yeni bir anlam kazanıyor.

41 SID, İtalya’da *Servizio Informazioni Difesa* yani **Savunma İstihbarat Servisi**nin kısaltmasıdır. Bu kurum, İtalya’nın askeri istihbarat ve güvenlik faaliyetlerinden sorumlu resmi devlet kurumudur. örevi: İtalya’nın ulusal güvenliği için özellikle askeri ve savunma alanında istihbarat toplamak, analiz etmek ve hükümete raporlamak. Bağlı olduğu kurum: İtalya Savunma Bakanlığı. Soğuk Savaş döneminde özellikle dış tehditlere karşı bilgi toplama ve askeri operasyonlarda stratejik destek sağlama görevini üstlenmiştir. Günümüzdeki konumu: SID, İtalya’nın istihbarat yapılanmasında yer alan kurumlar arasında, daha çok savunma ve askeri odaklıdır. Sivil istihbarat için ayrı kurumlar (örneğin AISE – dış istihbarat, AISI – iç istihbarat) bulunmaktadır.

Söylemeye gerek yok, bundan en çok keyif alanlar Kızıl Tugaylar. Moro'nun mektubuna eşlik eden beşinci bildirilerinde şöyle yazıyorlar:

Mahkum Moro'nun burada yaptığı açıklamalar arasında, Devlet Holiganı Emilio Taviani hakkındaki kısa ve kapsamlı olmaktan uzak değerlendirmesini imzalıyoruz. Moro'nun yazdıklarına dair hiçbir yorumda bulunmuyoruz çünkü apaçık olanı söylerken bile örtülü göndermeler yapan tipik çarpıtılmış jargonuna rağmen, Taviani hakkında, Hristiyan Demokrat Parti'deki iktidar entrikaları ve dahil olduğu komplolara dair görüşlerini açıkça ifade ediyor.

Bu mektubun, Moro'nun daha özgürce ifade ettiği mektuplarından biri olmasına rağmen, oldukça karmaşık ve örtülü olduğu doğru. Ve özgür, doğru kelime: Moro, hayata dramatik bir şekilde adım attığında, kendini Pirandellik bir şekilde, resmiyetten kurtarmaya başlıyor[42]. Sahne karakterinden 'yalnız adama' geçişler Pirandello'ya göre kurtuluşa götüren, 'yalnız adam'dan 'insan'a geçiştir.

Bu mektup, siyasi Moro'nun genellikle gizlediği bir ironiyi de ortaya koyuyor. Ve bunu gizlemekle de iyi yapmış, çünkü ironiden daha anlaşılması zor ve daha anlaşılmaz çok az şey vardır.

---

42 “Pirandellically” kelimesi aslında standart bir İngilizce sözcük değil; yazarın türettiği, edebi bir kullanımdır. Burada Luigi Pirandello’ya (1867–1936), ünlü İtalyan oyun ve roman yazarına gönderme yapılıyor. Pirandello’nun eserleri genellikle, kimlik ve rol çatışması üzerine kuruludur (örneğin Six Characters in Search of an Author). Formallik ile yaşamın dramatik gerçekliği arasındaki gerilimi işler. İnsanların toplumsal maskelerden sıyrılıp “gerçek” benliklerini arayışını sahneye taşır. Dolayısıyla “Pirandellically” ifadesi, “Pirandello’ya özgü bir biçimde” ya da “Pirandello’nun eserlerindeki gibi” anlamına gelir. Buradaki cümlede: ‘Moro begins to free himself, Pirandellically, from formality…’ Moro’nun, Pirandello’nun karakterleri gibi, toplumsal resmiyetin kalıplarından kurtulup dramatik bir şekilde “hayata girmesi” anlatılıyor. Yani burada “Pirandellically” → Pirandello tarzında, Pirandello’nun oyunlarındaki gibi, kimlik ve formallikten sıyrılarak demek.

Eğer bir insan, bağlamından koparılmış basit bir ifade yüzünden asılabiliyorsa, ironik bir ifade yüzünden çok daha fazla asılabilir. Örneğin, muhaliflerine, hatta bunlar haddini aşsalar bile, insanca bir nefes alma alanı tanımak gibi... Bu yüzden Moro, Kızıl Tugaylar'a bir nefes alma alanı vermek, onları muhalif olarak görmek istiyor! Kızıl Tugaylar'a geçtiğini anlamak için daha neye ihtiyacımız var? Nitekim Senatör Taviani gazetelere 'Kızıl Tugaylar ile müzakerelere girme niyetinde olmadığını' bildiriyor.

İster sindirilmiş ister ikna edilmiş olsun, Moro artık Kızıl Tugaylar ile ve onlar adına konuşuyor; canlı, kavgacı ve mantıklı adamın üzerine ağır bir mezar taşı gibi çöken karar bu. Moro 'Halk Hapishanesi'nde kalmaya devam ederken, dışarıda zaten ölmüş olan Moro anılıyor ve onurlandırılıyor; Moro, hiç olmadığı 'Büyük Devlet Adamı' olarak ölümsüzleştirilecek. Montanelli, devlete duyduğu bunakça, düşkün nostaljiyle (bunu alay etmeden söylüyorum çünkü ben de ona karşı belli bir nostalji duyuyorum; ancak o, İtalya'da böyle bir şeyi bir kez gördüğüne inanıyor ve ben hiç görmedim), Montanelli bir 'Moro İçin Ağıt' okuyor. Ve Komünist Antonello Trombadon, Temsilciler Meclisi'nde haykırıyor: "Moro öldü!" Kendi kendini atayan veya Moro'nun birçok "dostu" arasından seçilen bir grup "Moro Dostları", korkunç bir yanlış anlamalar belgesi hazırlıyor: "Halk Hapishanesi"nden konuşan Moro, tanıdığımız Moro değil.

Aslında Moro, Taviani'ye yazdığı mektupta, keskin bir politikacı karakterine hiç bu kadar sadık kalmamıştı. Taviani'nin inkârı onu daha da öfkelendirmiş, "yalnız bir adam" durumuna daha da derinden sokmuş, ama aynı zamanda bir şekilde kapsamını genişletmiş ve Kızıl Tugaylar'ı gizlice aralarına şüphe tohumları ekerek manipüle etme şansı vermiştir. Özellikle son cümlede, "Çürütmesinde belki bir Amerikan veya Alman etkisi olabilir mi?" sorusunda. Bu, Taviani'nin siyasi biyografisinin kısa ama acımasızca özetlenmesinin basit bir sonucu olabilir ve aslında tam da budur: Taviani, tıpkı Hencke'nin Taviani'nin adamı olması gibi, Amerika'nın adamıdır. Ancak böyle bir sorunun genç Kızıl Tugaylar üyeleri üzerindeki etkisini hayal etmek zor değil. Kızıl Tugaylar'ın en

önemli adamlarından ve en zekilerinden biri olan Moro, Amerika'nın adamının, böylesine apaçık doğru bir gerçeği çürütürken Amerikalılar ve Almanlar tarafından talimat ve emir verilip verilmediğini merak ediyor... Ve eğer Moro açıkça ve retorik olarak merak ediyorsa, bu aslında bundan emin olduğu anlamına gelmiyor mu? Bu olayda Moro'yu yakalayıp esir tutarak Amerikalılar ve Almanların oyununu oynamış, farkında olmadan ve beklenmedik bir şekilde onların davasına hizmet etmiş, hatta davaya ortak olmuşlardır. Moro, uzun konuşmalar sırasında veya 'yargılama' sırasında böyle bir imada bulunsaydı, bunu ciddiye almazlardı; tam da bir ima, anlaşmazlık yaratma girişimi olarak görürlerdi. Fakat Moro bu soruyu - bu kesinliği, bu suçlamayı - (ve dahası bir öfke ve umutsuzluk anında) 'dostlarına' yöneltiyor. Ve Amerika'nın adamı, 'Devlet Holiganı' Taviani'nin, kendi liderleri, Kızıl Tugaylar'ın başkanları kadar, Moro'nun 'Halk Hapishanesi'nde kalıp orada ölmesini istediğini öğrenmek oldukça rahatsız edici değil mi? Belki de tüm bunlar bir hayalden ibarettir. Yine de Moro'nun mektubunun, Kızıl Tugaylar içindeki kesin bir gösterge vermenin zor olduğu ancak belirli bir noktada fark edilir hale gelen bu tür bir ikiliğe sebep olması pek de olasılık dışı değil. İtalyan Sosyalist Partisi'ni, iktidardaki çoğunluğun bir parçası olmasına rağmen, diğer partilere ve özellikle de Hristiyan Demokratlara müzakerelerin başlatılmasını önererek Devlet putperestliği iklimini bozmaya ikna edecek kadar fark edilebilir. Bir Parti'nin, bütün bir Parti'nin daha insancıl ve duyarlı görünmek için ani bir dürtüyle hareket etmesi düşünülemez olduğundan, İtalyan Sosyalist Partisi'nin -yani Devlete tapan cepheyi rahatsız edenlerin- bu ikiliğin bir ipucunu aldığını varsayabiliriz.

Kızıl Tugaylar saflarında şüphesiz yeni ve öngörülemeyen bir şeyler oluyor. 15 Nisan'da La Republica gazetesinin Milano'daki yazı işleri bürosuna iletilen altıncı bildiride, "bu noktada bir seçim yaptık" diye duyuruyorlar. "Seçim, elde ettikleri tüm istihbaratı -ve özellikle de Moro'nun "yargılanması" sırasında ortaya çıkan her şeyi- yalnızca gizli kanallardan yaymaktan ibaret; bu yargılamanın ölüm cezasıyla sonuçlandığını ilan ediyorlar. Bu seçimin nedeni ise, "hükümet basını her zaman sınıf düşmanının hizmetindedir ve son birkaç

günde açıkça kanıtladığı gibi, hedeflediği şey yalanlar ve mistifikasyondur...". Bu, geçmiş hataların -üstelik gecikmiş de olsa- kabul edildiğini düşündüren oldukça önemsiz bir neden. Ayrıca, resmi basının mistifikasyonlara kapıldığını kabul etseler bile, Kızıl Tugaylar'ın faaliyetlerine neredeyse efsanevi bir hava kattığını ve teorik ve pratik iletişimlerini geniş çapta duyurduğunu inkar edemezler. Gerçekçi bir bakış açısından bakıldığında, Kızıl Tugaylar'ın başarıları ve iletişimlerine dair yorumları ne kadar aldatıcı ve yanıltıcı olursa olsun, her zaman bunları kabul etmeye zaten hazır veya yatkın bir kitleye ulaşır; ve tam olarak yayınlanan metinler, gizli tirajların ulaşamadığı sempatizan kesimlerine ulaşır. Böylece, kararlarını ve bilgilerini resmi basına aktararak Kızıl Tugaylar kaybettiklerinden daha fazlasını kazandılar. Neden şimdi sessiz kalmayı seçtiler? Son derece gelişmiş teatral, beklenmedik ve gerilim anlayışlarıyla zamanı mı değerlendirmek istiyorlar? Durum değerlendirmesi yapıp harekete geçmeye hazırlanmaları mı gerekiyor? Yoksa 'karargah'ta saflar arasında daha fazla koordinasyon, saflar üzerinde daha sıkı bir kontrol ihtiyacı mı hissediyorlar? Peki ya özellikle Moro'nun gardiyanları? Bu hipotezi ele alırsak, (diyelim ki, varsayalım ki!) daha fazla koordinasyon ve kontrolün gerekli olacağını bile varsayabiliriz; bu, Moro'nun Taviani'ye saldırısı ve "duruşma"nın tatmin edici olmayan sonucu, daha genç askerlerin, Roma saflarındaki daha az deneyimli unsurların zihinlerinde ektiği şüphelerin bir sonucu olabilir. Ve 'yargılamanın' sonucunun tatmin edici olmadığı gerçeği, altıncı bildiriden kolayca çıkarılabilir; burada büyük bir çabayla şunu vurguluyorlar:

Hristiyan Demokrat Parti'nin, ne burjuvazinin bekçi köpeği rolü ne de Çokuluslu Devlet'in direği olma görevi gibi, Ulusa açıklanmamış hiçbir sırrı yoktur.

De Gaspari[43]'den Moro'ya kadar Hristiyan Demokratlar, Halkın henüz öğrenmediği ve kanıyla ödemediği hangi gizemleri gizleyebilirler? . . . Dolayısıyla, yapacak hiçbir yankı uyandıran ifşaatımız yok... . .

Hiçbir sır, hiçbir gizem, hiçbir büyük ifşaat yok - çünkü her şey zaten biliniyordu, 'yargılamada' hiçbir şey ortaya çıkarılmadı, Moro'yu Fani aracılığıyla, SİM'in öldürülen beş uşağının kaderini paylaşmak üzere bırakabilirdik. Kızıl Tugaylar bile tutarsız olduklarının gayet iyi farkında.

Ve bu açıklamanın hemen ardından bir değişiklik geliyor: '... Aldo Moro'nun çapraz sorgusu, rejimin iğrenç suç ortaklarını ortaya çıkardı, gerçek ve gizli suçluları isim ve fiilleriyle tespit etti...' Bir kez daha tutarsız - çünkü bu, bazı şeylerin, hatta yankı uyandıracak şekilde, ortaya çıkarılabileceği anlamına geliyor. Ve eğer bildiri bir kararın onaylanması olarak görülüyorsa, daha da ciddi bir tutarsızlık var Moro, tam da ölüme mahkûm edildiği sırada, (Pasolini'nin sözleriyle) 'en az karışan', iktidar komplolarına, skandallara, ahlaksızlıklara en az karışan kişi olarak ortaya çıkıyor. Aslında bir sanıktan ziyade bir tanık gibi - hatta savcılığın tanığı: savcıların yetiştirip değer verdiği tanıklardan biri, 'tanımlayan', 'işaret eden', 'açığa vuran' biri. Raporda, onun adına herhangi bir olumlu suçluluk, herhangi bir özel sorumluluk ima eden tek bir madde bile yok. Ayrıca, kendisini haksız yere kurtarmak için başkalarını haklı olarak suçladığı da hiçbir noktada belirtilmiyor. Bu yüzden, Martin Luis Guzman'ın büyük kitabı Kartal ve Yılan'da anlattığı Meksika devrimi olayı akla geliyor. Devrimci General, zaferle bir köye girerken, beş veya altı ileri geleni çağırır ve her birine belirli bir meblağı ödemelerini emreder: üç saat içinde ilkine şu kadar bin peso; dört saat içinde ikincisine iki katı kadar ve bu şekilde devam eder, her biri için meblağ iki katına çıkarılır ve

43 Alcide De Gasperi, İtalyan bir siyasetçiydi ve II. Dünya Savaşı sonrası ülkesinin yeniden inşasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, Avrupa'nın savaş sonrası bütünleşmesinde de başat bir figürdü. Faşizmin çöküşünden sonra partinin başında yer aldı ve 1945'ten 1953'e kadar sekiz hükümete başkanlık ederek başbakanlık rekorunu elinde tuttu. Bu dönem, İtalya'nın siyasi istikrarı ve Avrupa entegrasyonu açısından kritikti.

süre uzatılır. Uymamak asılarak cezalandırılır. Üç saat sonra, ödeyemeyecek kadar fakir olan ilki asılır. Ancak diğerleri, kendilerine tanınan süre dolmadan bile parayı teslim ederler. General, memnun bir şekilde bu sistemin başarısını yaverine över ve yaveri de şöyle der: "Ama ilki ödemedi." Ve General: "Ödeme gücü yoktu. Bunun gayet farkındaydım." Tam da amacıma böyle hizmet etti.'

Altıncı bildiriden de buna benzer bir şey ortaya çıkıyor. Ama esas olarak ortaya çıkan şey, ölüm cezasının korkunç kararında bile bir endişe, belirsizlik veya kararsızlık havası. Ve varsayılabilir ki (tekrar varsayalım!) yedinci bildiride başvurdukları çareyi -Kızıl Tugaylar'ın daha sonra sahte olarak reddettiği ve 'resmi' Basın'ın da tırnak işaretleri arasına alarak şüphelerini ima ettiği çareyi- tetikleyen de bu kararsızlıktı.

Ve burada, Kızıl Tugaylar'ın ölümcül doğruluğu ve anlaşılmazlığıyla birlikte, halk tarafından ve hatta belki de bilinçsizce polis teşkilatı, yargı ve Basın gibi kurumlar tarafından nasıl taklit edildiğine dair efsanevi titizlik ve doğruluk hakkında çok şey söylenebilir. Bunun çarpıcı bir örneği, Kuzey'deki bir taşra bankasında yaşanan şu olaydır: Kasada, umursamaz ve dikkat çekmeden ceketini açıp içindeki silahı ortaya çıkaran bir kişi belirir ve kasiyerden müdürün ofisine kadar kendisine eşlik etmesini ister ve Kızıl Tugaylar tarafından gönderildiğini ekler. Ardından, her zaman Kızıl Tugaylar adına, müdürden seksen milyon lira vermesini ister. Parayı cebine indirdikten sonra bir makbuz keser, kapıya kadar eşlik edilmesini ister, alarmı çalmadan önce saat 18:00'e kadar beklemelerini söyler (bu talimata titizlikle uyarlar) ve ortadan kaybolur. Çarpıcı ve son derece komik bir örnek -ancak oldukça yaygın bir durumun açık bir belirtisi.

"Sahte" yedinci bildiri, 18 Nisan sabahının geç saatlerinde iletilir. Grafiksel olarak, daha sonra gerçek olmadığının kanıtı olarak ileri sürülen unsurları içerir. Dilsel olarak, müstehziyane bir alaycılık ve dehşet verici bir ciddiyetsizlik tınısı da vardır. Önceki bildirileri, yani tartışmasız gerçek olanları yazanlar, daha ciddi ve daha ayrıntılı olurdu. Bugün, 18 Nisan 1978, otuz yılı aşkın süredir tiranlık mantığıyla suç teşkil eden bir şekilde hüküm süren Hristiyan

Demokrasisi'nin diktatörlük saltanatına son veriyor. Aynı tarihte, Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Aldo Moro'nun 'intihar' yoluyla infazının gerçekleştirildiğini duyuruyoruz. Cesedinin toplanabilmesi için tam olarak nerede olduğunu belirtiyoruz. Aldo Moro'nun kalıntıları, 1800 metre yükseklikteki Duchessa Gölü'nün çamurlu derinliklerinde (bu yüzden çamura saplanmaktan bahsetmişti) bulunmaktadır. alt., yaklaşık olarak, Abruzzo ve Lazio sınırındaki Cartore'de (RI)[44].

Bu, uzun bir 'intihar' dizisinin yalnızca ilkidir - 'intihar', Baader-Meinhof grubunun tek 'yetkisi' olmamalıdır. Çeşitli Cossigalar, Andreottiler, Tavianiler ve Hükümeti destekleyen herkes, işledikleri suçlar için dehşete düşsün.

Not: Çeşitli Sossiler, Barbaroslar, Corsiler vb.'ye, özgürlüklerinin hala 'denetim altında' olduğunu hatırlatırız.

Gerçekliğini doğrulayan, Kızıl Tugaylar'dan geldiği varsayımına yol açan şey, esas olarak, tarihlere, tesadüflere, sembolik yazışmalara her zaman önem verdikleri için, 18 Nisan'ı herhangi bir jest yapmadan, hatta bir bildiri bile vermeden geçirmiş olmaları mümkün müdür? Çünkü 18 Nisan 1948'de Hristiyan Demokrat Parti'nin büyük seçim zaferi, SİD rejiminin başlangıcını işaret ediyordu. Kızıl Tugaylar, otuzuncu yıl dönümünü kendi yöntemleriyle kutlamaktan kaçınabilir miydi?

Bildirinin alışılmadık tonu, tüyler ürpertici hafifliği bile, gerçekliğiyle açıklanabilirdi. Bunu yazan kişi, Moro'nun hayatta olduğunu biliyor; polisi, SIM'i kandırdığını biliyor. Dahası, Kızıl Tugaylar, sahte yedinci bildirinin aksine gerçek olan yedinci bildiriyi ancak 20'sinde, akşam saatlerinde yayınladı. Neden iki gün beklediler? Açıkçası, aldatmacalarının etkisi - Duchessa Gölü'nün sonuçsuz, gülünç sürüklenmesi - ulusa tam olarak açıklansın diye. Bu aldatmacanın, acil bir dikkat dağıtma, bir tuzak ihtiyacına cevap vermiş olabileceği gerçeğinden bahsetmiyorum bile. Nitekim, aynı 18 Nisan sabahı, polis, Fani'den çok uzak olmayan Gradoli Caddesi'nde

---

44 Cartore (RI), Rieti iline bağlı bir yerleşimdir. İtalya’da yer adlarının yanında parantez içinde görülen iki harfli kısaltmalar, o yerin bağlı olduğu il (provincia) için kullanılır.

bir Kızıl Tugay "sığınağı" keşfetmişti. Roma'daki kuvvetlerin ve Kızıl Tugaylar'ın Via Gradoli düzlüğünde bırakmış olabileceği ipuçlarının dikkatin dağıtılması, yeterli bir motivasyon olabilirdi. İki paragraftan oluşan "gerçek" yedinci bildiride, ikinci paragraf "sahte" bildiriyle ilgilidir: "18 Nisan tarihli sahte bildiri", "psikolojik savaş uzmanlarının korkunç girişimi". Bildiriyi çok fazla kınamıyorlar, açıklamaya da çalışmıyorlar. Psikolojik savaş uzmanlarının aniden kendilerine karşı silaha sarıldığına ve sahte bildirinin böyle bir uzmanlığın sonucu olduğuna gerçekten ikna olmuş görünüyorlar. Hatta İçişleri Bakanlığı'nın herhangi bir inisiyatif alabileceğini bir an bile hayal edebilseydik, onlarla aynı fikirde bile olabilirdik. Aslında, "sahte" bildiri, Hükümet tarafından olduğu kadar Kızıl Tugaylar tarafından da tasarlanmış olabilirdi - tabii Hükümetin herhangi bir şey tasarlayabilecek durumda olduğunu kabul ederseniz. Çünkü her iki tarafa da hizmet ediyordu ve ikisi de bundan faydalandı. Bir balon d'essai[45], bir kostümlü prova, gerginlikleri, duyguları ve fikirleri sahte bir olaya boşaltmanın kullanışlı bir yolu olarak - ki bu olayın sahte olduğu sonunda kanıtlanacaktı. Böylece, daha sonra, az çok doğru bir şekilde hesaplanmış bir tarihte ortaya çıkacak olan gerçek olay, bir şekilde söndürülecek, bir şekilde azaltılacaktı. Moro, Kızıl Tugaylar tarafından doğrudan ve dolaylı olarak Hristiyan Demokrat Parti tarafından ölüme mahkûm edilmişti. İdam haberinin uyandıracağı onaylamama, dehşet ve acıma tepkilerini azaltmak ve söndürmek için bir yol bulunmalıydı. Bu, her iki taraf için de eşit derecede gerekliydi. Hristiyan Demokrasisi, Hristiyanlıkla yüzleşmelidir - Moro olayıyla karşı karşıya kalan dindar Katolikler arasında bile (dindar olmayanlar ve laikler arasında ise bir kıvılcımdan daha fazla) belli belirsiz bir şekilde hissedilen Hristiyanlıkla. Kızıl Tugaylar ise,

45 ballon d’essai Fransızca bir deyimdir ve Türkçede “deneme balonu” ya da “tepki ölçmek için ortaya atılan fikir/öneri” anlamına gelir. Bir düşünceyi, politikayı, projeyi veya öneriyi gerçek uygulamaya geçmeden önce test etmek için ortaya atılan girişimdir. Yani kamuoyunun veya belirli bir grubun nasıl tepki vereceğini görmek için yapılan ön deneme. Bazen de “nabız yoklama” şeklinde kullanılır.

Komünist Parti'nin solunda kalan ve onlara hâlâ 'yoldaş' diyen (yanlış yönlendirilmiş yoldaşlar da olsa) ve gazeteci Casalengo[46]'nun öldürülmesinden bu yana sadece cinayet ile devrim arasında ayrım yapmaya başlamakla kalmayıp, aynı zamanda giderek uzayan devrimci suçlar listesinin belki de devrimin amacına hizmet edebileceğinden, ancak daha kesin ve acil bir şekilde karşı devrim ve baskıyla sonuçlanacağından şüphelenmeye başlayan kesimle yüzleşmelidir. Gazeteler, içeriği yanlış olsa da, kaynağının gerçek olduğu şüphesini uyandırmak için "sahte" bildiriyi bu şekilde tanımladıklarını incelikle beyan ediyorlar. Kızıl Tugaylar ise bundan "korkunç bir girişim" olarak bahsediyor ve daha az incelikle şüpheyi doğrudan suçlamaya dönüştürüyorlar - rejimin, Hükümetin ve Kabine Başkanı Andreotti'nin. "Korkunç bir girişim"! Sanki -"sahte" bildiri onlardan gelmediği halde- Moro'nun idam cezasının açıklanması ve bunu uygulama niyetleri daha az korkunçmuş gibi! Bunu uygulamadıkları sürece... Ve burada, "gerçek" bildiride, o zamana kadar kendi düzenekleri aracılığıyla yalnızca Moro tarafından savunulan kişisel çözüm gibi görünen terimleri ilk kez dile getiriyorlar. "Tutuklu Aldo Moro'nun serbest bırakılmasını yalnızca Komünist tutukluların serbest bırakılmasıyla bağlantılı olarak ele alacağız." Bu bir ültimatomdur: Hristiyan Demokrat Parti ve Hükümet, 20 Nisan saat 15:00'ten sonraki dört saat içinde "açık ve kesin" bir cevap vermelidir.

---

46 **Carlo Casalegno**, 15 Şubat 1916'da Torino'da doğmuş İtalyan gazeteci ve yazardır. 29 Kasım 1977'de Torino'da Kızıl Tugaylar örgütüne bağlı dört terörist tarafından öldürülmüştür. Casalegno, İtalya'nın önemli gazetecilerinden biriydi ve çalışmalarıyla tanınıyordu. Vefatı, İtalya'da gazetecilik mesleği ve terörle mücadele konularında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ölümünden sonra Sivil Cesaret Altın Madalyası ve Terörizm Kurbanı olarak Altın Madalya ile ödüllendirildi. 1980 yılında Rotary Club Roma Nord Ovest, Casalegno adını taşıyan bir gazetecilik ödülü yarattı. Şubat 2004'te Carlo Casalegno, Torino Üniversitesi tarafından hukuk alanında fahri derece ile ödüllendirildi.

"Gerçek" veya "ikinci" yedinci bildiriyi (hangisini seçersek seçelim), aynı 20 Nisan'da, Moro'nun Milano'daki La Republica gazetesinin yazı işleri bürosuna teslim edilen bir fotoğrafı takip eder. Bürokratik jargonla "hayatta olmak" olarak adlandırılan şeyin kanıtı olarak, bir önceki günün gazetesinin bir kopyasını tutmaktadır. Hiç de bitkin görünmemektedir - her zamanki gibi yorgun.

Ertesi gün Zaccagnini, Moro'dan başka bir mektup alır. Bu, açıkça ve yeterince ikna edici bir şekilde, hayatının fidye olarak ödenmesini engelleyen 'devletin körü körüne değerlendirmesinin' İtalyan anayasa hukukunda ölüm cezasının yeniden uygulanmasına eşdeğer olduğunu belirtiyor.

Sevgili Zaccagnini,

Sizlere sesleniyorum ve bunu yaparken amacım, resmi olarak ve bir ölçüde de resmiyet kazanmış bir şekilde, Hristiyan Demokrasi'nin tamamına seslenmektir; ki bu vesileyle, hâlâ Başkan sıfatımla onlara hitap etme özgürlüğünü kendime tanıyorum. Bu trajik bir an. Kuşkusuz, ulusun küçümsemek istemediğim, ancak güvenlik konusunda bile makul bir çözüm bulabilecek sorunları var; aynı zamanda en medeni devletlerin masum hayatları koruma sorunuyla karşı karşıya kaldıklarında uyduğu insani, Hristiyan ve demokratik ideali de koruyorlar. Ve devletin sorunlarının yanı sıra, şahsımı ve ailemi de ilgilendiren sorunlar var. Kırk günlük sıkıntılı dönemim boyunca bugüne kadar gösterdiğiniz kayıtsızlık ve alaycılıkla kendinizi bu korkunç, yürek parçalayıcı sorunlardan soyutlayıp hâlâ tarihle yüzleşebileceğinize inanmıyorum. Derin bir acı ve şaşkınlıkla, hiçbir ciddi, insani veya siyasi değerlendirme olmadan, katı bir kesinlik tavrı benimsediğinizi gördüm. İktidardakilerin, böylesine büyük bir konunun herhangi bir zamanda veya yerde tartışıldığına dair en ufak bir kanıt olmadan bunu benimsediğini gördüm. Bizimki gibi demokratik bir partide kaçınılmaz olan hiçbir muhalif ses yüzeye çıkmadı. Kendi mutsuz ailem bile adeta susturuldu ve umutsuz bir acı çığlığı atıp bana olan ihtiyacını dile getiremiyor. Gerçekten de hepiniz, birinin size tüm ulusun sorunlarına bir çözüm olarak haince sunduğu sözde bir devlet gerekçesi uğruna ölümümü istemekte hemfikir

misiniz? Gerçekten de sorunlarımıza bir çözüm! Bu suç işlenirse, göz yumamayacağınız bir dizi felaket yaşanacak. Siz yok olacaksınız. Bu ülkede hâlâ varlığını sürdüren insani ideallerden bir kopuş yaşanacaktır.

Görünüşteki birliğinize rağmen, Parti içinde bir bölünme yaşanacak ve bunu aşamayacaksınız. Yıllardır Parti'yi şahsımla özdeşleştiren birçok Hristiyan Demokrat'ı düşünüyorum. Partideki ve parlamento gruplarındaki arkadaşlarımı düşünüyorum. Bu trajediyi asla kabul edemeyeceğiniz sayısız kişisel arkadaşımı düşünüyorum. Bu dramatik anda, tüm bunların daha az katı koşullarda yaptıkları gibi, duyulma ve Parti içindeki rollerini oynama haklarından vazgeçmeleri mümkün müdür?

Açıkça beyan ediyorum ki, ben kimseyi ne affedebilirim ne de haklı çıkarabilirim. Tüm Parti'nin, bu tür konulardaki her parlamento tartışmasında kolayca ve uyumlu bir şekilde ortaya çıkan o özgürlük ve insanlık ruhuyla birlikte temel samimiyetini ve nezaketini kanıtlamasını bekliyorum.

Özellikle kimseye hitap etmiyorum, hepsine aynı şekilde hitap ediyorum. Ancak, ülke, güvenilirliği ve devlet çıkarlarını insani ve ahlaki çıkarlarla her zaman akıllıca uzlaştırma becerisi nedeniyle, öncelikle Hristiyan Demokrat Parti'ye güvenmektedir. Şimdi başarısız olursa, bu onun ilk başarısızlığı olacaktır. Sel tarafından sürüklenecek ve bu onun sonu olacaktır. Güvenlik sorunlarına (ki bu sorun iadeyle çözülebilir) kafayı takmış bir liderin ölüm cezasına karar vermesi gibi korkunç bir olay, sizden rica ediyorum, her biriniz tüm sonuçları iyice tartmadan, vicdanınızı içtenlikle sorgulamadan ve onun emirlerine uymadan gerçekleşmesin. Herhangi bir açıklık, herhangi bir tereddüt belirtisi, sorunun büyüklüğünün gerçek bir farkındalığını ortaya koyan herhangi bir şey, zaman daraldıkça büyük önem taşıyabilir. Hemen, kesin ve ölümü içeren bir cevap vermeyi reddettiğinizi söyleyin. Bir partinin oybirliğiyle öldürmeye karar verdiği imajını derhal ortadan kaldırın. Unutmayın - ve tüm siyasi güçler de hatırlasın - Cumhuriyetçi Anayasa, yenilenmenin ilk işareti olarak ölüm cezasını kaldırmıştır. Fakat siz, sevgili dostlarım, kendi eylemleriniz, duyarsızlığınız ve devletin onu bir kez daha

anayasamızın bir parçası haline getirmesi konusundaki kör kaygınızla, hiçbir şekilde durdurmaya çalışmadan, bunun yeniden yürürlüğe girmesini istiyorsunuz. Burada, bugün de, geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi, 1978'in bu demokratik İtalya'sında, Beccaria'nın İtalya'sında[47], ölüm cezasına çarptırıldım. Bu cezanın infazı size bağlı. Tek isteğim ertelememin verilmesi -başka hiçbir sebepten değil, Zaccagnini'nin de bildiği gibi, ailemin bakımıma, yardımıma ve rehberliğime ihtiyacı olması nedeniyle verilmesi. Şu anda en büyük korkum, ailemin, Partimin sorumluluklarını üstlenememesi, aynı anda hem cesur hem de sorumlu bir şekilde hareket edememesi nedeniyle gözetimsiz kalmasıdır - çünkü gözetimsiz kalamaz.

---

47 “Beccaria’nın İtalya’sı” ifadesi, 18. yüzyılda Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle şekillenen, hukuk ve ceza adaletinde reform arayışındaki İtalya’yı anlatır. Bu söz, Cesare Beccaria’nın fikirleriyle özdeşleşen bir dönemi ve zihniyeti işaret eder: işkenceye, keyfi cezalandırmaya ve ölüm cezasına karşı çıkan, akıl ve toplumsal yararı önceleyen bir İtalya. Cesare Beccaria (1738–1794), Milano doğumlu bir hukukçu ve filozof olarak ‘Dei delitti e delle pene’ (Suçlar ve Cezalar Üzerine, 1764) adlı eseriyle modern ceza hukukunun kurucularından sayılır. Kitabında işkenceye karşı çıkmış, cezaların ölçülü ve caydırıcı olması gerektiğini savunmuş, ölüm cezasına karşı ilk sistematik argümanları geliştirmiştir. Bu fikirler, yalnızca İtalya’da değil, Avrupa’nın tamamında ceza adaletinde reform hareketlerini tetiklemiştir. “Beccaria’nın İtalya’sı” Aydınlanma İtalya’sı: Bu ifade, İtalya’nın Beccaria’nın düşünceleriyle özdeşleşen bir yüzünü, yani akılcı, reformcu ve insan haklarını önceleyen İtalya’yı anlatır. Ortaçağ’ın engizisyoncu, işkenceye dayalı düzeninden çıkış; yerine toplumsal yararı ve bireyin haklarını gözeten modern hukuk anlayışının doğuşu. Beccaria, Avusturya egemenliğindeki Milano’da görev yaparken, İtalya’nın parçalı siyasi yapısı içinde Aydınlanma fikirlerini yaymıştır. “Beccaria’nın İtalya’sı” bu parçalı yapıda yükselen reformcu sesi temsil eder. İtalya’nın kültürel kimliğinde Beccaria, “hukukta insanileşme”nin sembolüdür. Dolayısıyla bu ifade, İtalya’nın karanlık cezalandırma geleneklerinden çıkıp modernleşmeye yönelen yüzünü işaret eder.

Partinin başında olan, Hıristiyan Demokrat Parti'nin çıkarları için yıllarca benimle birlikte çalışan arkadaşlarımın her birine ayrı ayrı sesleniyorum.

Liderliğiniz altında Piccoli, Bartolomei, Galloni ve Gaspari ile birlikte ve Andre ile birlikte yaşadığımız altmış kritik kriz gününü hatırlayın. Otti'nin sarsılmaz desteği. Tanrı bilir, o zamanlar her şeyin en iyi şekilde sonuçlanması için ne acılar çektim. O zamanlar, aslında hiç düşünmediğim gibi, kişisel güvenliğimi veya rahatımı düşünmemiştim. Hükümet kuruldu ve bunun ve diğer birçok girişimin bana sağladığı tek teşekkür, ölüme mahkûm edilmiş, sevdiklerimden mahrum bırakılmış, veda etmeden, beni teselli edecek şefkatli ellerden yoksun bir siyasi tutuklunun yalnız kaderidir. Eğer araya girmezseniz, İtalya tarihine soğuk bir sayfa yazılacak. Kanım sizin, Parti'nin, Millet'in üzerine olsun.

Ve her şeyden önce sen, Zaccagnini, esas olarak sorumlu olan sen, düşün. Şu anda -şüphesiz senin için dayanılmaz bir karar anı- senin ve bu amaçla atadığın arkadaşlarının olağanüstü ısrarını, beni Ulusal Konsey Başkanı yapma, başlamak üzere olan ve şüphesiz zorlukla dolu ilerleyişi olacak yeni aşamanın bir parçası ve eş sorumlusu yapma ısrarını hatırla. Enerjik direnişimi, hepinizin bildiği kişisel sebeplerden dolayı hatırla. O zamanlar, her zaman olduğu gibi, Parti'nin iradesine boyun eğdim. Ve şimdi ölümün eşiğindeyim, çünkü sana ve Hristiyan Demokrat Parti'ye evet dedim. Dolayısıyla senin sorumluluğun son derece kişisel. Evetin veya hayırın belirleyici. Ama unutma ki, beni ailemden çıkarırsan, bunu iki kez bilerek yapmış olacaksın. Bu, asla kurtulamayacağın bir yük.

Tanrı sana anlayış versin sevgili Zaccagnini, ve umutsuz bir mesajla hitap ettiğim dostlarımıza da anlayış. Taviz vermekten kaçınmak için hiçbir nedenimizin olmadığı nadir durumları değil, insani ilkelere başvurduğumuz ve böylece olumsuz koşullara rağmen yapıcı davrandığımız birçok durumu düşünün. Eğer merhamet galip gelirse, ülke için her şey kaybedilmiş olmaz.

Bu mektubu tüm gazeteler yayınlamıyor. Ve merhamet, bazı titremelere neden olsa da galip gelmiyor. Hristiyan

Demokrat Parti, basına göre, 'belirsizlikten dolayı paramparça olmuş' durumda. Moro'nun ailesi, Parti'nin "mahkumun serbest bırakılması için gerekli koşulları, özü ne olursa olsun, kabul etmeye istekli olduğunu beyan etmesi" yönünde "kararlı" bir talepte bulunuyor. Parti, belirsizlikten çok, hiçbir şey yapmaması gerektiği kesinliğiyle sarsılmış durumda ve tek görevi, "Cumhurbaşkanı Moro'yu kaçıranları onu serbest bırakmaya ikna etmek için olası yollar arama" görevini Uluslararası Yardım Kuruluşu'na (Vatikan destekli, neredeyse hiç kimsenin duymadığı bir insani yardım kuruluşu) emanet edebilir. Aslında, Hristiyan Demokrat Parti "demokratik Devlet'e, kurumlarına ve yasalarına sarsılmaz bağlılığını, anayasal partilerle aktif dayanışma içinde" yeniden vurguladığı için, olası hiçbir yol yok. Ancak anayasal partiler arasında Sosyalist Parti, bu noktada pasif dayanışmasını kesiyor. Moro'nun hayatını kurtarmak için bir şeyler yapmak istiyor. Böylece bir tür Savurgan Oğul veya Kara Koyun haline gelir.

Hristiyan Demokratların acısını dindirmek için VI. Paul, Kızıl Tugaylar'ın ültimatomunun sona ermesinden birkaç saat önce, Vatikan radyosunun yayınladığı ve gazetelerin ertesi gün imzalı bir kopyasını yayınladığı bir mektupla müdahale eder. Görünüşte oldukça Hristiyan bir motivasyona sahip olan, ancak aslında 'Kızıl Tugaylar' mensuplarına Moro'yu serbest bırakmaları yönündeki çağrısında, Hristiyan Demokratların ilan ettiği 'devlete sarsılmaz bağlılığın' 'kayıtsız şartsız' bir kabulünü - hatta onayını - ortaya koyan bir mektup.

"Halk Hapishanesi"nde Moro, İtalyanların çoğunun aksine, Papa'nın "Kızıl Tugaylar'dakilerin" önünde secde etmesinden etkilenmez ve VI. Paul'ün, çok da uzun zaman önce "masum insan hayatlarının" feda edilmesini önlemek için teröristlerle müzakere etmenin tamamen meşru olduğunu ilan eden Fransız İçişleri Bakanı Prens Poniatowski'den daha güçlü bir "devlet anlayışına" sahip olduğunun gayet farkındadır[48].

48 Michel Poniatowski (1922–2002), Fransız siyasetçi ve Valéry Giscard d’Estaing’in yakın müttefikiydi. 1974’te Giscard Cumhurbaşkanı seçildikten sonra İçişleri Bakanı oldu. Soyadı Polonya kökenli Poniatowski ailesinden gelir; bu aile Polonya’da kraliyet ve prenslik unvanlarıyla tanınır. Michel Poniatowski de

Başka bir deyişle, Prens Poniatowski, Moro'nun görüşlerini paylaşmaktadır. Ve Fransız Devleti'nin bir Devlet olmadığı söylenemez. Tektir ve tüm ayrıntılarıyla, hatta belki de çok fazla ayrıntısıyla. Bu yüzden Moro, Papa'yı ikna etmeye çalışacaktır. 'Aslında tutukluların takası (ve bu, alçakgönüllülükle Kutsal Baba'ya sunmamı rica ettiğim bir argümandır) yalnızca diğer taraftakilere değil, aynı zamanda hayatı tehlikede olan, tartışmasız olana, yani benim gibi sıradan vatandaşa da fayda sağlar.' Ve son mektuplarından birinde, daha az alçakgönüllülükle, Kutsal Makam'ın davasına yönelik tutumunun önceki tutumlardan bir sapma ve tüm insani yardım geleneğinin bir reddi anlamına geldiğini belirtecektir: 'Bu, korkunç, Kutsal Makam'a yakışmayan bir şey... Poletti'nin [Kardinal Poletti] Kutsal Makam'ın genel tutumundan bu kadar farklı olan bu korkunçluğu düzeltebileceğini bilmiyorum...' .' — açıkça, Papa'nın bir ay önce Mogadişu'da bir uçağın yolcularını katletmekle tehdit eden Alman teröristlere rehin olarak kendini teklif ettiği jeste atıfta bulunuyor. O zamanlar gerçekçi görünmeyen bir teklifti — ancak bu teklif, bir Papa'nın şiddet patlamalarının çaresiz ve az çok yenilmiş tanığı olduğu zamanlarda dile getirebileceği ve onurlandırabileceği tek gerçeklikten kaynaklanıyordu.

Beklendiği gibi, Papa'ya yapılan çağrının hiçbir etkisi olmadı. Hristiyan Demokratların Uluslararası Yardım Kuruluşu'na 'olası araçları' arama görevini verdiğini açıklaması, Kızıl Tugaylar tarafından belirsiz ve sonuçsuz olarak görülüyor ((24 Nisan tarihli bildiri). Ancak ültimatom ertelendi. İtalyan Sosyalist Partisi'nin benimsediği tutum, Kızıl Tugaylar'ın cezayı infaz etmesini engelleyen şeydir. Belki de bu noktada Hükümet,

---

bu hanedanın meşrulaştırılmış bir koluna mensuptu, bu yüzden “Prens” unvanı kullanılır. İçişleri Bakanı olarak özellikle güvenlik ve terörle mücadele konularında tartışmalı açıklamalar yapmıştır. Metinde geçen ifade, onun teröristlerle müzakere etmenin masum hayatları kurtarmak için meşru olabileceğini söylediği bir çıkışa atıfta bulunuyor. Bu sözler, İtalya’da Aldo Moro’nun Kızıl Tugaylar tarafından kaçırıldığı dönemde Papa VI. Paul’ün tavrıyla karşılaştırılıyor. Yazar, Papa’nın “devlet duygusunu” Poniatowski’den daha güçlü bulduğunu söylüyor.

Kızıl Tugaylar saflarında (Moro'nun ölmesi gerektiğine karar verenler ile İtalyan Devleti'nden en ufak bir taviz karşılığında onu serbest bırakanlar arasında) için için yanan muhalefetin ateşini körüklemeye çalışabilirdi. Tekrar ediyorum, böyle bir muhalefetin açık bir işareti yok; ancak hissedilebilir, öngörülebilir. Belki ben de onları anlamak üzere çok çabaladığım için. Papa'nın deyimiyle "Kızıl Tugaylar'dakileri" anlamak için Papa'nın iddia ettiği gibi onları sevmesem bile. Moro'yu gözetim altında tutan ve yargılayanları, her gün yinelenen o kaçınılmaz ve ürkütücü yakınlığın ritüelinde anlamak için. Söz alışverişleri sırasında - önemsiz, gönülsüz, haklı çıkarıcı. Toplu yemekler sırasında. Mahkumun uykusu ve gardiyanın nöbeti sırasında. Mahkumun sağlığıyla ilgilenirken. Mektuplarını incelerken ve bunlar her iletildiğinde ortaya çıkan riskler sırasında. Pek çok fark edilmeyen jest, pek çok düşünce - dikkatsizce ifade edilirken ama kalbin en derinlerinden gelir.
Tüm savunmalar düştüğünde buluşan gözler. Ani ve beklenmedik bir gülümseme alışverişi. Sessizlikler... Bütün bunlar, günler boyunca - elli günden fazla - gardiyan ile tutuklu, cellat ile kurbanı arasında nasıl bir bağ kurulamaz? Celladın cellat olması imkânsız hale gelene kadar.

Moro, 29 Nisan tarihli bir mektupta şöyle yazıyor:

[Ailesinden gelen ve gazetelerden birinde yayınlanan] mektubu getirenin merhameti, ölüm cezama atıfta bulunan notları [Hristiyan Demokratların müzakereyi reddetmesiyle] dışarıda bırakmıştı.

Bence bu, tüm trajedinin en önemli noktası -son derece Hristiyan noktası –budur. Kızıl Tugaylar, sekizinci bildirilerinde Moro'nun serbest bırakılması için koşulları belirtiyor. On üç kişinin -Kızıl Tugaylar, proto-Kızıl Tugaylar ve neo-Kızıl Tugaylar tutuklularından oluşan bir seçki- serbest bırakılmasını talep ediyorlar. Seçim kışkırtıcı. Proto-Kızıl Tugaylar mensuplarının suçluluğu, duruşma sırasında sosyal ve siyasi gerekçeler ileri sürmüş olsalar da, genel kanıya göre tartışılmaz kabul ediliyor; ve serbest bırakılmasını haklı çıkarmaya çalıştıkları tek kişi ve bu nedenle belki de en son katılmış olan Cristofero Piancone, suç ortaklarıyla birlikte gardiyan Cotugno cinayetiyle suçlanarak yaklaşık iki haftadır hapiste; bu nedenle

suçu çok yeni olduğu için talebin kışkırtıcı görünmemesi mümkün değil. Curcio ve diğerleri Torino'da yargılanırken ve duruşma hala devam ederken. Aslında beklemek, daha uygun bir tarihe ertelemek daha iyi olurdu; ancak bir kez başladıktan sonra, karar açıklanmadan önce veya hemen sonra onları serbest bırakmak daha da saçma olurdu. Ancak seçimde ima edilen bariz provokasyonun yanı sıra, insan neden on üç sayısını seçtiklerini merak etmeden edemiyor. Kızıl Tugaylar batıl inançlı olmayabilir ama İtalyanların batıl inançlı olduğunu biliyorlar. Seçimlerinde ince ve iğrenç bir ironi, müzakerelerin hiçbir sonuca varmayacağını ve Moro'nun talihsiz kaderinin çoktan mühürlendiğini bildikleri yönünde bir ima olabilir mi? Dahası, daha önce değindiğimiz ayrışmanın derinleştiği hissi artıyor. Bu bildiri ile Moro'nun mektupları arasında bir tutarsızlık var; mektuplar, şüphesiz onu çevreleyen adamların ifade ettiği görüşleri de hesaba katıyor. Bunlar, özellikle de bu şekilde bağışlayacakları Moro'nun, mafya jargonunun deyimiyle 'arkadaşları için zaten ölmüş' olduğu için, güvenli oynamaya hazır görünüyorlar: Montanelli'nin üzüntüyle gözlemlediği ve Trombadori'nin ilan ettiği gibi siyasi olarak ölmüş. Bildiriyi yayınlayan Kızıl Tugaylar ise, Hükümetin yüreğini katılaştırmaya ve kararın infazını onaylayacak kesin ve nihai bir "hayır" oyu almaya kararlı görünüyor.

Daha 19 Nisan'da, aşırı sol görüşlü Lotta Continua gazetesi, Moro'nun serbest bırakılması için yalnızca aşırı solun temsilcileri (Dario Fo dahil) tarafından değil, aynı zamanda Piskoposlar, Roma Katolikleri ve laik entelektüeller (aralarında Komünist Parti seçmen kütüğünden Senatör seçilen Katolik Raniero La Valle de vardı) ve hatta Umberto Terracini ve Lucio Lombardo Radice gibi iki önemli komünist tarafından imzalanan bir çağrı yayınlamıştı. Ancak Kızıl Tugaylar, bu çağrıyı, kendilerine 'bazı burjuva ileri gelenleri' ve 'dini şahsiyetler' (belki de Papa dahil) tarafından yöneltilen birçok çağrıdan biri olarak reddediyor ve imzacıları, Hristiyan Demokratlara ve hükümetlerine, Kızıl Tugaylar'ın on üç adamının serbest bırakılması için benzer bir çağrıda bulunmaya davet ediyor. Papa ve Piskoposlara böyle bir davette bulunmak da yerindedir, çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi, Papa'nın

talep ettiği şey, Kızıl Tugaylar'ın dönüşümüdür (Papa Aziz Francis, Kızıl Tugaylar ise Gubbio Kurdu olarak)[49]. Öte yandan, devleti yöneten Roma Katoliklerinin, masum insanların (Papa'ya göre Moro, "kimsenin herhangi bir suçtan suçlu bulamayacağı veya toplumsal duyarlılıktan yoksun olmakla veya adalet ve barışa saygı göstermemekle suçlayamayacağı iyi ve değerli bir insan") korunmasının diğer tüm ilkelerden üstün olması gereken bir ilke olduğunu kabul etmelerini talep etmemelidir. Mesih Kilisesi'ni temsil edenler ve onu en yüce şekilde temsil edenler, Kont Attilio'nun 'I Promessi Sposi'de "imkansız bir rüya" olarak adlandırdığı şeyden daha fazlasına ihtiyaç duymamalıdır[50] - Peder Cristoforo'nun "mütevazı görüşü": Artık tehditler, kiralık tehditler ve dayaklar olmamalı. Ancak aynı davet Lotta Continua'ya ve çağrıyı imzalayan aşırı sol görüşlü diğerlerine hitap ettiğinde daha az mantıklıdır. Zira

---

49 İfade mecazi bir karşılaştırma yapıyor: Papa'yı Aziz Fransis'in rolüne, Kızıl Tugayları ise Gubbio'nun kurduna benzetiyor. "Papa, Aziz Fransis; Kızıl Tugaylar ise Gubbio'nun Kurdu olarak." Aziz Fransis ve Gubbio'nun Kurdu hikâyesi, şiddetin evcilleştirilmesi ve barışın tesis edilmesi üzerine kurulu bir efsanedir. Aziz Fransis, kasabayı korkutan vahşi bir kurdu sakinleştirir, onunla anlaşma yapar ve halkla barış içinde yaşamasını sağlar. Bu öykü, Hristiyanlık tarihinde merhamet, barış ve uzlaşma metaforu olarak okunur. Aziz Fransis'in kurdu evcilleştirmesi, insanın doğa ve şiddetle olan ilişkisini dönüştürme gücünü simgeler. Gubbio halkı, kurdu öldürmek yerine onunla yaşamayı öğrenir; bu da düşmanlıkların barışa dönüştürülebileceği fikrini taşır.

50 **Alessandro Francesco Tommaso Manzoni**; (1785 – 1873) İtalyan şair ve romancı. Türkçeye Nişanlılar adıyla çevrilen (İtalyanca: I Promessi Sposi) (1827) romanı, Dünya Edebiyatı'nın seçkin örnekleri arasında gösterilmektedir. Kont Attilio, Alessandro Manzoni'nin I Promessi Sposi (Nişanlılar) romanında Don Rodrigo'nun kuzeni olarak yer alan, boş ve kibirli bir aristokrat figürdür. I Promessi Sposi'de Don Rodrigo'nun yozlaşmış kuzeni olarak, aristokrat sınıfın boş ve sorumsuz yüzünü temsil eder. Romanın ana çatışmasını doğrudan yönlendirmez, ama Don Rodrigo'nun entrikalarını destekleyerek kötülüğün toplumsal zeminde nasıl sıradanlaştığını gösterir

insan, ideolojik ve hukuki çılgınlıklarının fildişi kulelerinde tecrit olmuş Kızıl Tugayları, işledikleri korkunç hata konusunda uyarma hakkına sahip olduklarını hissetmeden edemiyor; çünkü Devlet, gelecekte bir tarihte - yenilgiyi izleyen ve acizlikten kaynaklanan o enerji patlamalarından birinde - bedelin tam da solun bu kesimi tarafından ödenmesini isteyecek; ki bu kesim, ideolojik olarak Kızıl Tugaylarla en açık şekilde bağlantılıdır.

24 Nisan'da -tam da bir dizi gazetenin sekizinci bildiriyi aldığı gün- Moro'nun Zaccagnini'ye yazdığı bir mektup Roma Katolik gazetesi Vita'ya iletilir. Mektupta, daha önceki mektuplarında söylediklerini daha da acil bir şekilde tekrarlar ve bu, aslında her zaman savunduğu fikirle tamamen tutarlıdır: Hükümet Hristiyan Demokrasisinin temsilcisidir; Üstün, geri alınamaz bir yasanın masum insan hayatlarının bağışlanmasını emrettiğini; böyle bir yasanın kendi davasına uygulanmaması için "hiçbir siyasi veya ahlaki neden" olmadığını. Moro'nun bakış açısı bir kez daha militan bir radikal Hristiyan Demokrat'ın bakış açısıdır. Ancak bu durumda, hizipler ve bireyler arasında çıkabilecek tüm anlaşmazlıklardan resmen haberdar olan Hristiyan Demokrat, Parti içinde şu anda neler olup bittiğinden, böylesine önemli bir olayda kesinlikle yaygınlaşması gereken tüm tartışma ve çatışmalardan habersizdir: Hristiyan Demokrat Parti'yi yıllardır ilgilendiren en önemli ve sonuçları olan bu mesele hakkında pek bir şey veya neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Bakan veya Kabine Başkanı'nın nasıl bir tavır takındığını bilmiyoruz - Bodrato'nun az çok insani bir eğilime dair bazı belirsiz ipuçları...

Moro haklı. O anda, davayla ilgili kararsızlığın doruk noktasına ulaştığı seçkin grubun dışında kalanlar arasında bile, parti içinde belirli bir huzursuzluk, bir suçluluk duygusu yayılmaya başlıyor; zira bu kişiler de yine de sorumluluk sahibi pozisyonlarda bulunuyorlar. Ancak Moro hâlâ bu soruyu gündeme getirip bir çözüm için yalvarsa da, kendisini kurtarmak için hiçbir şey yapılmayacağına ikna olmuş durumda. Tehditten ziyade bir uyarı ve ikaz niteliğinde şöyle yazıyor: Hristiyan Demokrat Parti, Moro'nun tasfiye edilmesiyle sorunun çözüleceğini düşünmemeli. Ben hâlâ orada olacağım -tartışma ve tercih nesnesi olarak- ve Hristiyan

Demokrasisi'nin bugün olduğu gibi kullanılmamasını sağlayacağım. Ve ekliyor: Bu nedenle, bariz bir uyumsuzluk nedeniyle, ne devlet yetkililerinin ne de Parti üyelerinin cenazeme katılmamasını rica ediyorum. Beni gerçekten seven ve bu nedenle dualarıyla ve sevgileriyle bana eşlik etmeye layık olan birkaç kişinin beni takip etmesini diliyorum.

Hristiyan Demokratların resmi yayın organı II. Popolo, Moro'nun mektubunu 'halkı bilgilendirmek' ve eski Moro'ya 'yok edilemez bir saygı' nedeniyle yayınlıyor. Yeni Moro'ya gelince, Devlet'ten uzaklaşma ve Parti'yi kınama günahları için hafifletici bir sebep olarak 'tamamen karanlıkta' ve 'acı verici bir kısıtlamada' tutulduğu gerçeğini öne sürüyor.

Bu, Nazi-Faşist yönetiminden kurtuluşun kutlandığı 25 Nisan günü. Söylem seli yükseliyor. Nazi-Faşist egemenliğine karşı direniş -Hristiyan Demokrat Parti'nin Moro'ya olan saygısında önemli bir faktör- hatırlanıyor ve Moro'nun hayatı için pazarlık yapmaya karşı direnişe aktarılıyor. Ne yazık ki aynı direniş, kendilerini onun mirasçıları, onu sürdüren ve yeniden canlandıranlar olarak gören Kızıl Tugaylar için de önemli bir faktör. Kimse onlara bunun belki de tomurcuk halindeyken engellenen bir devrim olmadığını, zamanı geldiğinde tekrar yeşermeye hazır olduğunu, sadece bir diriliş olduğunu söylemedi -Faşizm öncesi İtalya'nın bir dirilişi.— paradoksal bir şekilde Faşist İtalya'nın hukuki varlığını da içeren — bir şekilde, geçici ve derme çatma bir şekilde, dünya çapında mevcut yeni ve daha iyi teori ve uygulamaların dahil edileceği bir süreç.

Parti'nin Roma'daki Piazza Gesu'daki genel merkezinden, daha önce canavarca olarak nitelendirdiğim bir belge gazetelere iletildi. Aldo Moro'nun 'eski dostları' olan yaklaşık elli kişi, Zaccagnini'ye mektup yazan, 'Halk Hapishanesi'nden kurtarılmayı isteyen ve bunun yollarını tartışan adamın, uzun süredir arkadaşları olan, 'kültürel geçmişi, Hristiyan ruhu ve siyasi vizyonu' onları kendisine çeken adam olmadığını ciddiyetle beyan ediyor. "O, bu Cumhuriyetçi Anayasa'nın oluşturulmasına katılımımıza ilham veren, tanıdığımız manevi, siyasi ve hukuki vizyona sahip adam değil."

Hepimiz İtalya'da ve özellikle entelektüel çevrelerde manifestolara ve kamu protestolarına nasıl imza atıldığını biliyoruz -sıklıkla telefonla ve içerikleri hakkında yetersiz bilgiyle. Kim talep ederse onunla paylaştığımız fikir veya görüşlere dayanarak nasıl dalgınlıkla onay verildiğini -böylece bir daha rahatsız edilmeyeceğimiz. Dolayısıyla, imzacılardan bazılarının Moro ile ilgili protestoya (Pirandello'nun 'bir iki' diyeceği gibi) benzer bir dalgınlıkla boyun eğmiş olması oldukça olası[51]. Ama bunu yapmamalıydılar. Bu bir kamu protestosu değil, daha ziyade bir protestoydu: Moro'nun davranış kuralına uyulmamıştı; daha doğrusu ona dayatılan davranış kuralına. Bu protestoya imza atanlar arasında dikkat çeken isimler arasında, tanınmış bir filolog ve aynı derecede tanınmış bir Augustinusçu alim -üstelik bir Kardinal- yer alıyor. Filologun, 'Halk Hapishanesi'nden yazan adamın, özünde ve açıkça ‘Antigiuridicita nel diritto penale'yi yazan, 1947'de Studium dergisinin Mart-Nisan 1979 sayısında yayımlanan makaleyi yazan; iki aydan kısa bir süre önce Senatör Gui'yi savunmak için Parlamento'da konuşma yapan adamla aynı kişi olduğunu nasıl göremediği mümkün olabilir mi? Ve Augustinusçu âlim, bir insanı tanımanın ne kadar zor, hatta imkansız olduğunu unuttu mu? Onun geçmişini ve şu anki halini yargılamak ve değerlendirmek istemek ne kadar kibirli,

51 Luigi Pirandello (1867–1936), eserlerinde sıkça görülen bir motif, insanların kimliklerinin ve niyetlerinin belirsizliğidir. Özellikle Uno, nessuno e centomila (“Biri, Hiçbiri ve Yüzbin”) gibi yapıtlarında, “bir veya iki” gibi ifadelerle insanların kararsız, kayıtsız ya da dağınık tavırlarını ironik biçimde dile getirir. Sciascia’nın cümlesinde: “one or two, as Pirandello would have said” → Pirandello’nun karakterlerinin tipik kayıtsızlığını, “kaç kişi olduğunu bile doğru dürüst söyleyemeyen” bir belirsizliği hatırlatıyor. Bu bağlamda, Moro olayına imza atanlardan bazılarının da aynı şekilde dalgınlıkla, düşünmeden, sorumluluk hissetmeden imza atmış olabileceğini ima ediyor. Yani Pirandello’nun adı burada, dalgınlık, kayıtsızlık ile özdeşleşmiş bir edebi ironi olarak kullanılıyor. Sciascia, politik bir metinde edebiyatı çağırarak, imza atanların tavrını bir Pirandello karakterinin kayıtsızlığına benzetiyor.

sevgisiz ve merhametsiz bir davranış. "Bir dostun ne kendimizi sevdiğimizden daha fazla ne de daha az sevilmesi gerektiği kuralını tamamen doğru buluyorum. Çünkü eğer ben de kendimi tanımıyorsam, onu tanımadığımı söylediğimde ona karşı hiçbir şekilde haksızlık etmiş olmam; özellikle de, bence, o da kendisini tanımadığı için." Yoksa Kardinal, Aziz Augustinus'un izlediği kuralı hiçe sayarak Moro'yu kendisinden daha mı çok seviyordu ve böylece yaşlı Moro'yu kendisinden daha mı iyi tanıyordu? Onu hiç tanımıyordu. Dahası, şimdi onu tanımaya çalışmayı reddediyor; şimdi, her zamankinden daha fazla onu tanıması, anlaması, yanında kalması, ölümle, başkaları tarafından kendisine dayatılan o korkunç ölümle karşı karşıya kalan bu 'yalnız adamı'ı terk etmemesi gerekirken. Aziz Augustinus'un Kardinali, "Bir piskopos" diye yazıyor, "yüreğindeki gerçeği Tanrı huzurunda itiraf ederken ve yazılarında birçok tanığın önünde dile getirmelidir." İmzaladığı için kendisine ait olan bu yazıda, "Halk Hapishanesi"nde tutuklu bulunan adamı reddederken, Augustinusçu bilgin Kardinal Başpiskopos, birçok tanığın ve baş tanık Moro'nun önünde yüreğindeki gerçeği dile getirdiğine gerçekten inanıyor muydu? Bu beni şaşkına çeviren ve üzen bir soru ve ben o

çoban sürüsünden değilim[52]. Öyleyse Moro'nun şaşkınlığı ve ızdırabı ne olabilir?

Şöyle diyor: 'Bunun mümkün olduğuna inanmazdım.' 27 Nisan akşamı bir Roma gazetesine gönderilen ve burada tam olarak alıntılanmaya değer bir mektupta:

Hristiyan Demokrat Parti'nin davama karşı benimsediği bazı muğlak, kafa karıştırıcı ama esasen olumsuz tutumlara yanıt olarak yazdığım mektubumdan bu yana hiçbir şey olmadı. Tartışılacak konu eksikliği yoktu. Çok fazlaydı. Öte yandan Parti'nin, sekreterinin ve temsilcilerinin eksik olduğu şey, hayatta kalmam ve bunu pratik ve gerçekçi bir şekilde başarmanın yollarından başka bir şey olmayan önerilen konu hakkında bir tartışma başlatmak için gereken ahlaki cesaretti. Doğru, bir tutukluyum ve mutlu bir ruh halinde değilim. Ama hiçbir baskıya maruz kalmadım, uyuşturulmadım, her zamanki üslubumla yazıyorum, ne kadar çirkin olursa olsun, el yazım değişmedi. Yine de başka biri olduğum ve ciddiye alınmaya layık olmadığım söyleniyor. Bu yüzden önerilerime bile cevap verilmiyor. Ve Parti liderlerinin veya başka bir anayasal organın liderlerinin bir araya gelmesi gerektiği yönündeki onurlu talebimi dile getirdiğimde, çünkü söz konusu olan bir adamın

52 Buradaki “çoban sürüsü” benzetmesi, İncil’deki ve Hristiyan geleneğindeki çok köklü bir metafora dayanıyor. Çoban ve sürü imgesi: İncil’de İsa sık sık “iyi çoban” olarak anılır; cemaat ya da müminler ise “çoban sürüsü”dür. Çoban, sürüyü koruyan, yönlendiren, yol gösteren figürdür. Bu metafor, kilise dilinde halkın ruhani liderlere bağlılığını anlatır. Metindeki kullanım: Sciascia burada “ben o çoban sürüsünden değilim” diyerek kendisini doğrudan kilise cemaatine ait görmediğini, yani o tür bir bağlılık içinde olmadığını söylüyor. Buna rağmen Moro olayının yarattığı şaşkınlık ve üzüntüyü kendisinin bile derinden hissettiğini vurguluyor. İroni ve karşılaştırma: Eğer “sürüye” ait olmayan biri bile bu kadar sarsılıyorsa, Moro’nun kendisinin —o sürünün içinden gelen, Katolik bir siyasetçi olarak— yaşadığı şaşkınlık ve üzüntü çok daha büyük olmalıydı. Kısacası, “çoban sürüsü” benzetmesi burada kilise cemaatini ve onun ruhani bağlılığını temsil ediyor. Yazar, kendisini bu bağlılığın dışında konumlandırarak, Moro’nun yaşadığı trajedinin büyüklüğünü daha da görünür kılıyor

hayatı ve ailesinin kaderi olduğunda, siz sadece aşağılayıcı tavrınıza devam ediyorsunuz. Tartışma korkunuzu, gerçek korkunuzu, kendi isimlerinizle bir ölüm fermanı imzalama korkunuzu yansıtan tartışmalar.

Ama itiraf ediyorum ki, aralarında Monsenyör Zama, Veronese, G. B. Scaglia'nın da bulunduğu bazı arkadaşlarımın, ne anlama ne de hayal etme yoluyla -ki bu beni berraklıktan ve özgür iradeden mahrum bırakmıyor- iddialarımın gerçekliğinden şüphe etmeleri beni derinden üzdü (bunun mümkün olduğuna inanmazdım). Sanki Kızıl Tugaylar'ın talimatıyla yazıyormuşum gibi. Bu sözde gerçek dışılığım konusunda bu kadar kesin inancın sebebi ne? Kızıl Tugaylar ile benim aramda en ufak bir görüş birliği yok. Çünkü en başından beri (ve açıkça belirttiğim gibi, çok eskiden beri) siyasi tutukluların takasını, savaş zamanında olduğu gibi, meşru gördüğümü savunmam, görüş ayrılığı oluşturmaz. Ve takas yapmayarak birinin hayatta kalmasına rağmen ciddi sıkıntı içinde olması ve diğerinin öldürülmesi durumunda, bunu daha da meşru görüyorum. Aslında böyle bir takas (ve bu, Kutsal Baba'ya alçakgönüllülükle iletmemi rica ettiğim bir noktadır) yalnızca karşı tarafa değil, aynı zamanda davacılar arasında olmayan ancak hayatı tehlikede olan, benim gibi sıradan vatandaşa da fayda sağlar.

Ara sıra masum bir insan hayatta kalırsa ve karşılığında bir başkası hapse girmek yerine sürgüne giderse, Devletin nasıl çökeceğini varsayıyorsunuz? İşte tüm mesele bu. Kızıl Tugaylar'ın esir aldığı herkese (ki sayıları muhtemelen hiç de az değildir) ölüm cezasını garantileyen bu konumda Hükümet kendini sağlama aldı, Hristiyan Demokratlar geri dönülmez bir şekilde kendilerini tahkim etti ve diğer tüm Partiler de kendilerini sağlamlaştırdı - Sosyalistler bazı çekincelerle, ancak kaybedecek zaman olmadığı için bu çekincelerin acilen ve kesin bir şekilde açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Böyle bir durumda Sosyalistler belirleyici bir rol oynayabilir. Ama ne zaman? Sevgili Craxi, mevcut taktiklerin başarısız olursa vay haline! Benim argümanlarımın her zaman yaptığı gibi devam eden bu argüman üzerinde kısaca durmak istiyorum. Ancak Hristiyan Demokrat Parti'nin inatçı, amansız üyelerine,

geçmişte rehineleri kurtarmak, masum kurbanları korumak için sık sık ve yaygın olarak esir değişimi yapıldığı ne kadar söylense azdır. Ancak, Hristiyan Demokratların bilmediği bir şey de, makul sayıda durumda Filistinlilere, toplumu tehlikeye atabilecek ciddi misilleme tehdidinden kaçınmak için (iadeyle birlikte) özgürlük verildiğidir. Ayrıca, bunun ciddi ve korkunç tehditler olduğu, ancak bugün karşı karşıya olduğumuz tehditler kadar yakın olmadığı belirtilmelidir. Yine de bu ilke o zamanlar kabul edilmişti. Katı yasallık kurallarını ihlal etme (iadenin bir ikame olarak kullanılması) gerekliliği kabul edilmişti. Tüm bunları açıklığa kavuşturacak güvenilir kanıtlar mevcut. Ve unutmayalım ki, bu devletler, zorunluluk gereği böyle davranarak, aslında kendileriyle dostça ve güvenli ilişkiler sürdüren müttefiklerinin çıkarlarını hiçe sayma niyetinde değillerdi. Bunların hiçbiri Hristiyan Demokrat Parti'de nerede ve kim tarafından dile getirildi? Bu tür sorunlarla cesurca yüzleşilmeyen yer Parti içindedir. Benim içinse bu bir ölüm kalım meselesidir ve ölümüm, şüpheli ilkelerinin arkasına sığınmış, kim olursa olsun bir adamı, aslında önde gelen üyelerinden ve uzun süredir militan olanlardan birini, darağacından kurtarmak için hiçbir şey yapmayan Hristiyan Demokratlar tarafından neredeyse garanti altına alınmıştır. Hükümet Başkanlığından içtenlikle feragat ederek kariyerini sonlandırmış ve Zaccagnini tarafından tam anlamıyla salt tefekkür ve çalışma hayatından, Piazza Gesu bağlamında yeterli bir aday bulunmayan muğlak Parti Başkanlığı cübbesini giymeye sürüklenen bir adam. Zaccagnini'den bana yüklediği ve kendisi için mükemmel bir şekilde uygun olan rolü üstlenmesini defalarca istedim. Ama Kabine Başkanı'na her şeyin kendi istekleri doğrultusunda yapılacağına dair güvence vermekten memnun. Peki ya bir yerde okuduğum kadarıyla, onun yerinde olsaydım (örneğin Piazza Gesu'da özgür ve rahat olsaydım) onun dediklerini söyleyeceğimi, benim burada söylediklerimi değil, söyleyeceğimi söyleyen Onorevole [Sayın] Piccoli hakkında ne demeli? Durum, en azından bu kadar acı verici, bu kadar trajik olmasaydı, Onorevole Piccoli'nin benim yerimde ne söyleyeceğini çok isterdim. Ben de kendi adıma, bugün söylediklerimi geçmişte tam bir

tarafsızlıkla söylediğimi beyan ettim ve gösterdim. Sonuç ne olursa olsun, yasal, resmi bir toplantının çağrılmamış olması mümkün mü? Benim tam bir açıklıkla talep ettiğim gibi bunu talep edecek kadar cesur kimse yok mu? Yüzlerce milletvekili hükümete karşı oy vermek istedi. Ve şimdi kimse vicdan meselesini ele almaya hazır değil mi? Üstelik bunu, benim tutuklu olmam gibi uygun bir bahaneyle mi yapıyorlar?

Siz toplama kamplarını kınıyorsunuz, peki ya sadece maddi bağları olan ve aklı bozulmamış bir mahkûma ne dersiniz? Sana soruyorum Craxi, bu adil mi? Partime, o mutlu günlerde bana bu kadar bağlı olan herkese soruyorum, bu kabul edilebilir mi? Eğer daha fazla resmi toplantı yapmak istemiyorlarsa, öyle olsun, ama Başkanlarını serbest bırakmanın yollarını tartışmak amacıyla Ulusal Konsey'i acilen toplama hakkım var. Bu kararı aldıktan sonra, Onorevole Ricardo Masassi'yi Başkan olarak atıyorum.

Ailemin mevcut zorluklarının, ölüme karşı mücadelemin temel nedeni olduğu kamuoyu tarafından bilinmektedir. Zaman geçtikçe ve birçok iniş çıkıştan sonra arzular azaldı ve ruh arındı. Ve birçok kusuruma rağmen, orta derecede cömert ve mütevazı bir hayat sürdüğüme inanıyorum. Partimin kararı buysa, Hristiyan inancımın bütünlüğü ve sevdiğim ve göklerden koruyacağıma güvendiğim örnek bir aileye duyduğum derin sevgiyle öleceğim. Daha dün eşimden, çocuklarımdan, sevgili torunumdan ve asla göremeyeceğim diğer torunumdan gelen şefkat dolu mesajı okudum. Mektubu getirenin şefkati, ölüm fermanımı anlatan notları içermiyordu; Hristiyan Demokratlar bir mucize eseri kendilerine gelip işleri yoluna koymadıkları sürece bu kaçınılmazdı. Ancak bu kan banyosu ne Zaccagnini, ne Andreotti, ne Hristiyan Demokrasisi, ne de Ulus için iyiye işaret değil. Herkes kendi sorumluluğunu taşıyacak. Tekrar ediyorum, iktidardakilerle çevrili olmak istemiyorum. Beni gerçekten seven, sevmeye devam edecek ve benim için dua edecek kişilerin yanımda olmasını istiyorum. Eğer tüm bunlar kararlaştırılırsa, Tanrı'nın isteği gerçekleşsin. Ancak sorumlulardan hiçbiri hayali bir görevin çağrısının arkasına saklanmaya çalışmasın. Her şey açığa çıkacak, yakında açığa çıkacaklar. Bu mektuptaki pek çok şey önemli, pek

çoğunun açıklığa kavuşturulması ve deşifre edilmesi gerekiyor. Ama önce şu sözleri ele alalım: '... birisi takas yapmayarak ciddi sıkıntı içinde olmaya devam ettiğinde, ama hayattayken diğeri öldürüldüğünde'. Birisi (Taluno): 'niteliği belirten bir zamir; 'Bir veya daha fazla kişinin niteliğini vurgulamak söz konusu olduğunda doğru şekilde kullanılmalıdır; ancak kural olarak çok sayıda değil.'[53]

(Bir kez daha Tommaseo: Moro meselesiyle ilgili bu sayfaları, gazete kupürlerinin altında ve Tommaseo'nun sözlüğü de aralarında, kaya gibi sağlam bir şekilde dururken yazıyorum.) Şüphesiz Moro, alıcının dikkatini [diplomatik muhatabın yani otoritenin] Devlet tarafından serbest bırakılacak kişi veya kişilerin niteliğine çekmek istiyor -ve böylece sayı konusunda pazarlık yapıp belki de Kızıl Tugaylar tarafından belirlenen on üçten daha az kişiyi serbest bırakabilir. '...Devlet, arada sırada bir masum insan hayatta kalırsa ve karşılığında bir başkası hapse girmek yerine sürgüne giderse, mahvolur mu?' sözleriyle doğrulanan bir yorum. Birisi oldu -buna dair hiçbir şüphe yok. Özellikle de "İşte bütün mesele bu" diye eklerken, sanki tek bir kişiyi ima eder gibi: Anladın mı? Hatta "ötekinin" henüz hapiste olmadığını, oraya gitmek üzere olduğunu çıkarmak bile meşru olabilir.

Bu nedenle Kızıl Tugaylar veya en azından Moro'dan sorumlu olanlar, onu nihai müzakereler için arabulucu olarak seçmiş ve Devletten talep ettikleri asgari ücreti -gerçek veya sembolik- bildirmişlerdir. Moro bunu az çok açık bir şekilde ifade eder. Ancak anlaması gerekenler bunu yapmazlar. Bundan böyle 31 ve 47'ye ulaştık, yani Sicilya dilinde loto oyununda

53 Metin, kelimelerin doğru kullanımının insanın yaşamsal ve etik durumlarını anlamada belirleyici olduğunu anlatıyor. Dil çözümlemesi ile yaşamın trajik gerçekleri arasındaki ilişkiyi sorguluyor; kelimelerin doğru kullanımının, insanın varoluşsal durumunu anlamada ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Mektuptaki ifadelerin hem *hayati sonuçlar* (yaşamak–ölmek, acı–hayatta kalmak) hem de *dilsel incelikler* (örneğin “someone” sözcüğünün doğru kullanımı) üzerinden yorumlanması gerektiğini vurguluyor.

"ölü adam konuşuyor"a karşılık gelen 78'e. "Arkadaşlarının" rüyalarında ve kabuslarında konuşuyor. Ve hala konuşuyor[54].

Ama başka pek çok şey önemli olabilir. Moro'nun Craxi ve Sosyalist Parti'ye yaptığı uyarıdan -ki bu, hayatını kurtarmak için bir çabadan daha fazlasını gerektirebilir- Masassi'yi Hristiyan Demokratlar Ulusal Konseyi'ne başkanlık etmesi için atama konusundaki ısrarına kadar -Masassi'nin adı daha önce Parti'nin gizli toplantılarında müzakerelerden yana olduklarını ifade edenler arasında haberlerde yer almamıştı. Ve eğer neredeyse ürpertici bir sezgi söz konusu değilse, birileri Moro'yu bilgilendirmiş olmalı. Bu rahatsız edici bir hipotez ve Moro'nun bıraktığı gibi, 'arkadaşlarını' rahatsız etmek için

54 Sicilya ve Napoli çevresinde çok eski bir gelenek vardır: “La Smorfia”. Bu, rüyaları ve günlük olayları sayılara çevirerek loto oyununda kullanma pratiğidir. Halk, gördüğü rüyaları veya yaşadığı olayları bu kod kitabına göre yorumlar ve karşılık gelen sayıları loto çekilişinde oynar. 31 sayısı genellikle bir “ölü” ile ilişkilendirilir. 47 sayısı ise “morto che parla” yani “konuşan ölü” anlamına gelir. Bu kodlama, rüyaların ve ölümle ilgili imgelerin halk kültüründe nasıl sembolleştirildiğini gösterir. İnsanlar rüyalarında bir ölü gördüklerinde veya ölüyle konuşmayı deneyimlediklerinde, bunu loto için bir işaret olarak yorumlar ve ilgili sayıyı oynarlardı. Bu gelenek, ölüm ve öteki dünya ile iletişim fikrini gündelik hayata taşır. “Ölü adam konuşuyor” ifadesi, hem korkutucu hem de ironik bir semboldür: ölülerin sessizliği bozulur, rüyada dile gelirler. Aynı zamanda halk arasında trajedi ile mizahın iç içe geçtiği bir örnektir. Ölüm gibi ağır bir tema, oyun ve sayı sembolizmiyle hafifletilir. Bu ifade, İtalya’da popüler kültüre de girmiştir. Örneğin 1950’de çekilen “47 morto che parla” adlı Totò filmi, bu deyimi başlığa taşımış ve komediyle harmanlamıştır. Böylece rüya–lotto kodu, yalnızca oyun değil, edebiyat ve sinema için de bir metafor kaynağı olmuştur. Sonuç: “31 ve 47”nin “ölü adam konuşuyor”a karşılık gelmesi, Sicilya’nın Smorfia geleneğinde rüyaların sayılaştırılmasıyla ilgili bir kültürel kodlamadır. Bu, ölümün sembolik dilini gündelik oyun ve mizaha dönüştüren bir halk pratiği olarak okunabilir.

bırakacağız. Ve sonra, Kızıl Tugaylar'ın 'hapishane etiği' dediğim şeyin kanıtı olarak 'bir yerde okumuştum' -okuması için ona (belki birden fazla) günlük gazete verilmişti. Ya da bir tür basın ajansı gibi davranıp, ona bilmesini istedikleri değişken kriterlere göre kupürler sağlamış olabilirler. Ama gerçek şu ki, o bilgilendirilmişti. Ve Ölüm cezasına atıfta bulunan notların hariç tutulduğunu ve yalnızca 26 Nisan'da II Giorno gazetesinde basılan çocuklarının mektubunun kendisine teslim edildiğini söylemesi, o zamana kadar belgeleri sansürsüz olarak verdiklerini düşündürüyor.

Ve nihayet burada ilk kez "iktidar" kelimesini tüm korkunç sadeliğiyle yazıyor - sonunda tüm gerçek, derin ve yozlaşmış gerçekliğiyle gördüğü bir kelime. "İktidardakilerle çevrili olmak istemiyorum." Çünkü önceki mektupta "Devlet yetkilileri"nden, "Parti adamları"ndan bahsetmişti. Ancak şimdi doğru sıfatı, o korkunç kelimeyi buldu.

16 Mart sabahı saat dokuza kadar iktidar için ve iktidarla yaşamıştı. Hâlâ iktidara sahip olmayı umuyordu - belki de onu tamamen tekrar ele geçirmek için, kesinlikle o ölümden kaçınmak için. Ama şimdi iktidara sahip olanların başkaları olduğunu biliyor[55]. Ve diğerlerinde onun [iktidarın] çirkin, aptalca, zalim çehresini algılıyor. 'Arkadaşlarında', o mutlu

55 Bu kırılma anını şöyle düşünebiliriz: Yazar, önce “devlet yetkilileri” ya da “parti mensupları” gibi daha teknik ve bürokratik ifadeler kullanıyor. Bu kelimeler, gücü dolaylı biçimde tanımlıyor; yani kişilerin görevleriyle sınırlı bir çerçeve çiziyor. Ama “iktidar” kelimesini yazdığı anda, artık sadece bir kurum ya da bir grup insanı değil, soyut ama çok daha geniş bir gerçekliği işaret ediyor. Bu kelime, gücün çıplak doğasını, onun hem cazibesini hem de yozlaştırıcı yanını açığa çıkarıyor. Dolayısıyla bu an, bir tür edebi ve düşünsel “aydınlanma” noktasıdır: kelimenin seçimiyle birlikte yazar, iktidarın özünü kavrar ve ondan duyduğu korku ya da tiksintiyi doğrudan dile getirir. Yani dönüm noktası şurada: iktidar kelimesi, bürokratik maskeleri sıyırıp gerçeği bütün çıplaklığıyla ortaya koyar. Bu yüzden metinde dramatik bir yoğunluk yaratır; artık mesele kişiler değil, soyut ama her yerde hissedilen “iktidar”ın kendisidir.

günlerin -o korkunç, müstehcen, mutlu güç günlerinin- takipçilerinde.

'O mutlu günler', o mutlu güç günleri. İroniyle. Mesafeli bir ironi, acı ve acı dolu. Güçten hiç zevk almamış gibi görünüyor. Onu seviyordu, ama mutlu değildi. Başkaları arasında en iyisi olmak, onları hor görebilecek bir konumda olmak, ona belki de kendi önemsizliğine dair Hristiyanca bir takdir duygusu kazandırdı. Ve onu diğerlerinden ayıran da buydu.

İşte bu yüzden diğerleri arasından -ve bir dereceye kadar diğerleri tarafından- ölüme mahkûm edildi. Hayat hikâyesinde -zaten 'edebiyat' sayılan (ve burada sadece yorumlamaya çalıştığımız)- en başından itibaren uyarıcı işaretler vardır. Corrado Pizzinelli'nin 1969'da yayınlanan Moro adlı biyografisine bakmamız yeterli -Ünlü Adamlar adlı bir dizi için yazılmış, dedikodu dolu ve dedikodu amaçlı bir biyografi[56]. Gazetecinin bazı noktaları sanki kehanetmiş gibi algıladığı görülüyor (ki bugün okuyanların gözünde gerçekten de öyleler!). Adalet Bakanı Moro'yu şöyle tanımlıyor:

Mühürlerin Bekçisi olarak tüm zayıflıkları açığa çıkıyor[57]. Aşırı titiz, titiz, yavaş ve titiz. Peki asıl meşguliyeti

56 Pizzinelli'nin bu biyografisi, Moro'nun siyasi kariyerini ve kişiliğini, henüz trajik olaylar yaşanmadan önce, 1960'ların sonunda değerlendiren erken bir çalışmadır. Bu nedenle, Moro'nun sonraki dramatik kaderiyle birlikte düşünüldüğünde, kitap tarihsel bir belge niteliği taşır. 1969'da yazılan bir "yaşayan lider" biyografisi, 1978'deki ölümünden sonra adeta bir "önsöz" gibidir.Ama 1978'de Moro'nun Kızıl Tugaylar tarafından kaçırılıp öldürülmesi, bu biyografiyi dramatik biçimde dönüştürdü. Artık kitap, sadece bir liderin portresi değil, ölümün gölgesinde okunacak bir metin haline geldi. Sanki Pizzinelli'nin kitabı, Moro'nun ölümünden sonra bir "önceden yazılmış ağıt"a dönüştü. Bu da bize şunu düşündürüyor: bazen bir metin, yazıldığı anda taşıdığı anlamdan çok, sonraki olayların ışığında kazandığı yankıyla okunur.

57 Bu cümlede "Keeper of the Seals", kişinin ritüel bir onay makamına indirgenmesini ve bu konumda bütün zayıflıklarının ortaya çıkmasını anlatan ironik bir metafor. Yani güçlü bir lider değil, belgeleri mühürleyen ama ayrıntılara takılıp kalan bir figür

nedir? İnanır mısınız? Sık sık ziyaret ettiği hapishaneler ve mahkûmlar... İtalyan toplumsal yeraltı dünyasına yaptığı baskınlar aralıksız ve kapsamlı. Bir psikanaliste, hapishanelerin ve mahkûmların, unutmayalım ki, kravatlara ve kravat düğümlerine düşkün bir adam üzerinde kurduğu bu garip çekimin gizli motivasyonlarının ne olabileceğini sormak istiyoruz. Gazetecilerin hapishane ziyaretlerini kravat ve kravat düğümleriyle (veya asmayla) ilişkilendirmesi oldukça rahatsız edici değil mi? Ve sonra, Moro'nun ılımlı sol görüşlü hükümetlere başkanlık ettiği döneme atıfta bulunarak: 'Kennedy'nin ölümüyle başlayan' bu dönem aslında Haziran 1968'de diğer Kennedy'nin suikastıyla sona erdi. 'Garip bir tesadüf: Moro'nun iktidarda olduğu dönem, bu iki trajedi arasındaki boşluktu.' Ve yine: 'Ölüm kelimesi onun kelime dağarcığında sık sık tekrarlanıyor...' Ama tesadüflerden, onları içeren olaylara dönelim. Moro'nun 27 Nisan tarihli mektubunun ardından -Hristiyan Demokrat Parti'ye ve İtalyan politikacılara hitaben yazdığı son mektup (diğerleri kamuoyundan gizlenmediği sürece)- Moro'nun ailesi gazetelere net bir mesaj veriyor:

Günlerce süren acı ve gerilimden sonra, Aldo Moro'nun ailesi, Hristiyan Demokrat Parti'ye, Cumhurbaşkanı'nın serbest bırakılması için sorumluluk alma cesaretini göstermesi için acil bir çağrıda bulunuyor. Aile, Hristiyan Demokrat Parti'nin tutumunun Aldo Moro'nun hayatını güvence altına almak için tamamen yetersiz olduğunu düşünüyor.

Hristiyan Demokrat Komisyonu bilsin ki, Onorevoli Zaccagnini, Piccoli, Bartolomei, Galloni ve Gaspari tavizsiz duruşları ve çeşitli kesimlerden gelen her girişimi reddetmeleriyle Aldo Moro'nun ölüm cezasını onaylıyorlar. Eğer bu beş beyefendi müzakereye hazır olduklarını beyan etme sorumluluğunu üstlenmek istemiyorlarsa, en azından Hristiyan Demokratlar Ulusal Konseyi'ni, Başkanı'nın resmen talep ettiği gibi toplasınlar.

---

olarak resmediliyor. ‘Mühürlerin Bekçisi’, ‘Noterlik Makamı’nı hatırlatıyor.

Vicdanımız artık Hristiyan Demokrat Parti'nin tavrı karşısında sessiz kalamaz. Bu çağrıyla, yakınımızın iradesini de ifade ettiğimize inanıyoruz. Kendisi, neredeyse tüm İtalyan siyasi organı ve her şeyden önce Hristiyan Demokratlar ve Aldo Moro'nun sözde 'arkadaşları' ve 'tanıdıkları' grupları tarafından neredeyse deli ilan edilmeden iradesini ifade edemiyor.

Uzun bir keder ve yas döneminden kaçınmak istiyorsanız, acı gerçeği inkar etmenin bir anlamı yok. Bunun yerine, onunla berrak bir cesaretle yüzleşmek gerekiyor.

Hükümet, iki gün sonra, belgelere göre Andreotti tarafından yazılmış bir muhtırayla yanıt veriyor. Ve bu da belki bir psikanalistin dikkatini gerektiriyor –gazetenin Andreotti'nin hükümetin mesajını 'elle' yazdığına dair bu ayrıntıya tutunmak mümkün. Bir adamın cümle yazdığı görüntü. Muhtemelen fiziksel bir ayrıntıya odaklanma, er ya da geç açığa çıkacak olan (ve eğer er ya da geç ortaya çıkarsa Andreotti Hükümeti'nin sonunu işaret edecek olan) bilinçdışı sorumluluk değiştirme sürecini başlatmıştır.

Hükümet muhtırasında şöyle deniyor:

Hristiyan Demokratların, İtalyan Sosyalist Partisi tarafından özetlenen insani çözümün etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi için Hükümete ilettiği talep, yakında yapılacak olan Uluslararası Güvenlik Komisyonu toplantısında değerlendirilecektir. Hükümetin Devlet yasalarının en ufak bir şekilde yürürlükten kaldırılmasını bile değerlendirmeme kararının kamuoyunca bilindiği burada ve şimdi belirtilmelidir. Teröristlerin suçunun trajik sonuçlarına yas tutan ailelerin acılarını onurlandırma konusundaki ahlaki yükümlülüğünü de göz ardı edemez.

Eğer bu muhtıra gerçekten Andreotti tarafından, kendi eliyle yazılmışsa, kendi üslubundan çok Moro'nun üslubuyla yazmıştır. Genellikle daha açık, daha basmakalıp bir şekilde açıktır. Bu olayda daha sonra hangi tesadüfü fark edeceğiz? Bu arada, şöyle çevirelim: 'Hristiyan Demokrat Parti, Hristiyan Demokrat Hükümet'ten, Moro meselesine insani bir çözüm bulunmasına belli bir ilgi göstererek Sosyalist Parti'nin sessiz kalmasını (çünkü Hükümet'in sessiz kalması onların sessiz kalmasına bağlıdır) sağlamasını istiyor. Hükümet anladı ve

oyunu oynayacak. Seçkin bir bakanlar toplantısı yapılacak, ancak bu toplantı oldukça anlamsız olacak, çünkü Hükümet, Kızıl Tugaylar tarafından öldürülen akrabaların ailelerini düşünerek Kızıl Tugaylar ile hiçbir şekilde müzakere etmemeye karar verdi.

Moravia haklı: İtalya'da her şeyin sorumlusu, her şeyi haklı çıkaran, her şeydir aile[58]. Lincoln'ün demokrasi hakkında söylediği gibi: aileden, aile için, aileye. Ve bu nedenle, Moro ailesinin haklarını gölgede bırakmak, onları yok etmek -çünkü bir aile olduğu sürece hakları vardır- akrabalarının yasını tutan bir grup aileyi veya en azından Moro'nun refakatindeki beş adamın ailelerini sunmaktan daha iyi ne olabilir? Muhtıranın daha özgür ve daha gerçekçi bir çevirisi şöyle olabilir: "Aksi takdirde güçsüz bir Hükümet, Kızıl Tugaylar'ın Moro meselesine eşitlikçi bir çözüm bulmasına izin vererek gücünü gösterebilir ve güçsüzlüğünün yol açtığı kınama ve kızgınlığı bir nebze azaltabilir." Öyleyse, Kutsal Baba'nın dualarına karşılık, onları yöneten, Manzoni'nin İsimsiz'i gibi bir lütuftan etkilenirse, Hükümet, Onorevole Moro'nun ailesine iade edilmesinden memnuniyet duyacağını söylemekten başka bir şey yapamaz[59].'

---

58 Alberto Moravia (1907–1990): 20. yüzyıl İtalyan edebiyatının en önemli romancılarından biridir. Gli indifferenti (1929), Il conformista (1947), La ciociara (1957) gibi eserleriyle tanınır. Aynı zamanda gazeteci, deneme yazarı ve kültürel eleştirmen olarak da etkili olmuştur. Moravia, İtalyan toplumunda “aile” kurumunun merkezi rolünü sık sık eleştirel bir gözle dile getirmiştir. Ona göre İtalya’da aile yalnızca bir sosyal yapı değil, aynı zamanda bireyin davranışlarını, ahlaki ölçütlerini ve toplumsal meşruiyetini belirleyen en güçlü kurumdur. Cümlenin bağlamı: “In Italy it’s the family which accounts for everything, justifies everything, is everything” ifadesi, Moravia’nın İtalyan kültüründe aileyi neredeyse mutlak bir referans noktası olarak gördüğünü yansıtır. Bu, hem sosyolojik bir tespit hem de ironik bir eleştiridir: aile, bireyin özgürlüğünü sınırlayan ama aynı zamanda toplumsal düzeni ayakta tutan bir yapı olarak resmedilir.

59 Manzoni’nin The Betrothed romanında “L’Innominato” (İsimsiz / The Unnamed) adında çok önemli bir karakter vardır. Bu karakter,

1 Mayıs'ta gazeteler, Moro'dan Cumhuriyetin Cumhurbaşkanı Leone'ye, Senato Başkanı Fanfani'ye, Temsilciler Meclisi Başkanı Ingrao'ya ve Hristiyan Demokrat Parlamento Grubu Başkanı Piccoli'ye (şimdi Parti Başkanı olarak Moro'nun yerini alıyor) daha fazla mektup ulaştığını duyurur. Ve görünen o ki, Moro tüm bu Başkanlara, Hükümetteki bu Üst Düzey Adamlara hitap ederek, bir şekilde görevini, -kendisine ve ailesine karşı- tamamlamak istiyor, ancak bundan sonra pek umudu yok. Ayrıca Masassi'ye ve Sosyalist Parti Sekreteri Craxi'ye birer mektup gönderdi.

Bu yedi mektuptan sadece ikisi kamuoyuna açıklandı. Craxi'ye yazılan mektup alıcı tarafından yayınlanırken, Leone'ye yazılan mektup görünüşe göre bir basın ajansına teslim edilmiş.

Moro'nun o kadar az umudu kalmış ki, Craxi'ye söylediği gibi "asgari bir mola" süresi olduğunu o kadar iyi biliyor ki, Leone'ye yazdığı kısa ve resmi mektupta ironik bir ton kullanıyor (ama belki de resmiyetin kendisi biraz ironik): "Denenen dayanışma biçimleri sizi doğru yola yönlendirsin." Leone'nin denediği dayanışma biçimleri arasında, iki ay sonra onu hayal kırıklığına uğratacak ve böylece istifa etmeye zorlayacak olan da vardı. Ve belki de Moro'nun kastettiği şey tam olarak bu: Komünist Parti.

5 Mayıs'ta Kızıl Tugaylar'ın dokuzuncu bildirisi basına sunuldu.

SIM, Hristiyan Demokratlar, 'Andreotti liderliğindeki' suikastçılar, Berlinguer ve Berlinguercilere yönelik olağan suçlamaların yanı sıra, Craxi ve Sosyalist Parti'ye karşı abartılı hatta yersiz polemikler içeriyor. Bu da, "Karargah"ın bu polemikleri "içeride kullanılmak üzere", "uç kesimlere" karşı teşvik etme ihtiyacı hissetmiş olabileceğinden şüphelenmemize

---

güçlü ama adı verilmeyen bir feodal lorddur. Roman boyunca karanlık bir figür olarak yer alır, fakat Lucia ile karşılaşması ve içsel dönüşümü sayesinde dramatik bir şekilde değişir. Burada hükümete yönelik kinaye, pasiflik ve sorumluluktan kaçış üzerinden kuruluyor. Hükümet, Moro’nun kurtuluşunu sağlayacak özne değil; sadece “olursa memnun olacak” bir seyirci gibi gösteriliyor.

yol açıyor. "On üçten az" için müzakereye devam etmek isteyebilecek olanlara, yani Devlet'ten on üç Kızıl Tugay mensubunun serbest bırakılmasından daha az utanç verici bir bedel talep edenlere bir uyarı ve kınama olarak.

Üstelik böyle bir şüphe, Kızıl Tugaylar'ın 'düşürmeye' meyilli olabileceği yönünde başka bir şüpheye de yol açabilir. Sosyalist Parti'nin seçim potansiyelini -bir hafta içinde yapılacak ara seçimlerde- 'nitelemek'. Kızıl Tugaylar'ın 'Hükümet' olarak tanımladığı gazeteler tarafından özenle yürütülen bir diskalifiye etme. (Manşetler: 'Craxi taraf değiştirdi', 'Sosyalistler tecrit edildi', 'Craxi'nin girişimi sönükleşti', 'Craxi Hristiyan Demokrat çizgisini takip etmek zorunda kaldı'.) Ve bu şüphe dikkate değer.

Bildiri şu korkunç duyuruyla sona eriyor: 'Böylece 16 Mart'ta başlayan mücadeleyi Aldo Moro'nun mahkum edildiği kararı yerine getirerek sonlandırıyoruz.'

'Yürütmek'. Yürütmek fiilinin şimdiki zaman gerundifi. Genişletilebilir bir şimdiki zaman. Ve bunu geleceğe, umuda doğru uzatmak daha uygundu. Hristiyan Demokrat gazete II Popolo'nun editörü, "Tüm dikkatimiz," diye yazıyor, "gerundiv üzerinde yoğunlaşıyor."

Bir gerundive odaklanmanın bir insanın hayatını kurtarıp kurtarmadığı veya kurtarabileceği tartışmalı bir soru -ama artık gerçeküstücülüğün sınırları içindeyiz. Umutla dolu gerundiv, bir balon gibi yükseliyor- parti başkanları, gazete editörleri, radyo, televizyon ve kamuoyu arasında süzülüyor. Gerçekleştirmek fiilinin şimdiki gerundiv'i değil, gerundiv terimi. İtalya nüfusunun en az üçte biri, Moro'nun hayatı için umudun askıya alındığı bu gerundiv'in ne olduğunu merak ediyor. Olağanüstü tehlike ve hassasiyet gerektiren eylemler için özel olarak eğitilmiş ve donatılmış özel bir polis teşkilatı mı? Yoksa Kızıl Tugay üzerinde etkisi olan birinin adı mı?

Aldo Moro'nun yaşamı ve ölümü -yaşamı veya ölümü- gerçek dışı hale geldi. Tek gerçeklikleri fiil kipinde. Şimdiki zaman fiil kipinden başka bir şey değiller.

Kızıl Tugaylar'ın dokuzuncu bildirisine, fiil kipindeki bildiriye bir ek var:

Aldo Moro'nun sorgusundan ortaya çıkan her türlü kanıt ve elde ettiğimiz her türlü bilgi, ayrıca burada sona eren savaşın kapsamlı bir siyasi-askeri açıklaması, gizli propaganda kanalları aracılığıyla Devrimci Hareket'e ve MKK'ya [Militan Komünistler Örgütü] sunulacaktır.

Bu bir yenilginin kabulüdür.

Altıncı bildiride önceden haber verilen, Moro'nun yargılanmasından elde edilen kanıtların yalnızca gizli yayınlara emanet edilmesi kararı, cezasının infazı konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmayan bu bildiride, daha belirgin ve uğursuz bir ikiyüzlülük havası, yani yenilgiyi gizleme girişimini varsayıyor. Üçüncü bildiride, "Hiçbir şey halktan gizlenmemeli ve bizim geleneğimiz böyledir" demişlerdi. Beşinci bildiride ise bunu daha güçlü bir şekilde tekrarlamışlardı. Altıncı bildiride, gizli medyayı tercih etmiş olmalarına rağmen, "her şeyin kamuoyuna açıklanacağı" konusunda belirsiz bir vaatte bulunmuşlardı. Ancak dokuzuncu bildiride bu söz unutulmuş gibi görünüyor. Moro'nun yargılanmasından herhangi bir kanıt ortaya çıktı mı, çıkmadı mı? Ve daha da önemlisi, "hiçbir şeyin gizlenmemesi gereken" bir halk var mı? Her iki soruya da belki olumsuz cevap verilmelidir. Moro'nun sorgusu sansasyonel, iddianame niteliği taşıyabilecek hiçbir şey ortaya koymadı. Ve onu öldürme kararı, açıkça, dışlanma, tecrit olma veya bundan böyle sadece yeraltı çıkışları, gizli geçitleri olan o hücrede giderek artan bir daralma hissini pekiştirme gibi bilinçsiz bir etkiye sahipti. Zamanı geldiğinde bu geçitler onlar tarafından değil, Moro tarafından kapatılacaktı. Moro'nun Taviani'ye yönelik saldırısını ne kadar büyük bir zevkle yayınladıklarını ve bunun Hristiyan Demokrat iktidar çevrelerinde yarattığı korku ve şaşkınlıktan ne kadar memnun olduklarını hatırlıyoruz. Ve Moro'nun Andreotti hakkındaki sözlerine nasıl da sevindiklerini ('... özellikle de yakın dostu Andreotti'nin, kariyeri boyunca her zaman yaptığı gibi, kendisini ilgilendiren meseleyi bir 'pazarlığa' [Moro'nun kendi sözleri] dönüştürmek için elinden gelenin en iyisini yapacağını anlıyor'). Moro'nun yaptığı başka ifşaatlara, başka değerlendirmelere sahip olsalardı, bunları kamuoyuna açıklamaktan kaçınırlar mıydı? Bunun ne anlamı olurdu?

Gerçek şu ki Moro, kendisini artık kendisi olmamakla suçlayan, onu reddeden ve dışsal dürtülerle ('Biri seni kötü niyetle kışkırtıyor') geçici olarak saptırılan Parti'yi hâlâ kendi Hristiyan Demokrasisi olarak görüyor -esnek, ulaşılabilir, esnek ama aynı zamanda inatçı, sabırlı ve kavrayıcı; muhalefeti şefkatle kucaklayıp çiğnenmiş bir şekilde onay olarak geri kusabilen bir tür ahtapot. Uzaklardan gelen ve çok uzaklara gidecek bir Hristiyan Demokrasisi, o kadar uzaklardan gelir ve o kadar uzağa gidecektir -doğal İtalyan anayasasına içkin olan Roma Katolikliği'nin hâlâ gitmesi gerekiyor. Kendisini dahil etmeye en az istekli olduklarında bile, Kızıl Tugaylar'dan daha fazla, kendisini ölüme mahkûm ettiklerini hissettiğinde bile hâlâ 'Partim' diyor: 'Partimin kararı buysa öleceğim...'. Zaccagnini, Andreotti, Piccoli'nin ötesinde hâlâ Parti var -'değiştirilemez bir temel'. Hatalarını kabul etmekte, varoluş ve hayatta kalma nedenini bulmakta başarısız olamayan ve Moro olayının bir gün 'anlaşılmaz bir dava ve muhalefet anı' olacağı hükümet.

Elbette bildiğimiz mektuplarda tutarsızlıklar ve çelişkiler (hatta gözden kaçanlar ve hatalar) var -ve muhtemelen bilmediklerimizde çok daha fazlası. Ama koşullarındaki ani değişim- iktidarın zirvesinden tam bir acizliğe (Calderon'un Hayat Sueno'sunda olduğu gibi[60]) - ve ayrıca elindeki düşmandan ve uzak 'dostlarından' katlanmak zorunda kaldığı onca şey göz önüne alındığında, başka türlü nasıl olabilirdi ki?

60 La vida es sueño (Hayat Bir Rüyadır), İspanyol Barok tiyatrosunun en önemli eserlerinden biridir. Pedro Calderón de la Barca tarafından 1635'te yazılmıştır ve özgür irade, kader, insanın doğası ve iktidar üzerine derin felsefi sorgulamalar içerir.La vida es sueño, yalnızca İspanyol edebiyatında değil, dünya tiyatrosunda da özgürlük ve insan doğası üzerine en çok tartışılan eserlerden biri olmuştur. Özellikle Segismundo'nun ünlü monoloğu ("¿Qué es la vida? Un frenesí… Una ilusión, una sombra, una ficción…") hayatın rüya ve yanılsama olduğu fikrini edebi bir doruk noktasıyla dile getirir. Calderón'un La vida es sueño'su, hem dramatik yapısıyla hem de felsefi derinliğiyle "iktidar" ve "özgürlük" üzerine evrensel bir sorgulama sunar. Bu yüzden Moro Olayı gibi politik metinlerde de sık sık referans verilen bir eser olmuştur.

Yine de, yargılamaya rıza göstermemesinde, kendisi ve Hristiyan Demokrasisi adına bunu reddetmesinde gerçek bir tutarlılık görmemek mümkün değil - tıpkı birkaç ay önce, Hristiyan Demokrasisi'nin bir bütün olarak özdeşleştiği ve kararlı durduğu bir Hristiyan Demokrat olduğu için Milletvekili Gui'nin yargılanmasını reddetmesi gibi. Ve -oldukça tutarlı bir şekilde- Hristiyan Demokrat Parti'yi suçluyor, ne siyasi olarak haklı çıkarabilir ne de insani olarak affedebilir; çünkü onun yanında kararlı durmamış, Kızıl Tugaylar'ın tutsağı ve onlar tarafından suçlanan kişi olarak onunla özdeşleşmemiş. Ve hatta Parti'nin tamamını, özünde, doğasında ve kaderinde Hristiyan Demokrasi'yi bile suçlamıyor, sadece Parti üyelerini, karar verme hakkını üstlenen o Üst Düzey Adamları suçluyor. Ve belki de bazı 'kanıtlar' ortaya çıktı ve gün ışığına çıkacak. Ama çok geç olacak çünkü artık kasetlerin veya metinlerin ustaca manipüle edilme olasılığını görmezden gelemeyiz. Moro, Hristiyan Demokrasisine sadıktı. Başka bir deyişle, biz şimdi Pasolini'nin "gizemli bir bağ" olarak adlandırdığı[61] şeyi

61 Pasolini, 1975'te yazdığı ünlü "Ateşböcekleri" (lucciole) makalesinde Moro'nun dilini analiz eder. Ona göre Moro'nun dili, anlaşılmaz bir "yeni Latince"dir. Bu dil, iktidarın gerçek yüzünü gizlemek için kullanılır ama aynı zamanda kendi çelişkilerini açığa vurur. "Gizemli bağ"ın anlamı: Moro, kişisel olarak en az kirlenmiş görünen liderdir. Buna rağmen kullandığı dil, iktidarın yozlaşmış yapısıyla örtüşür. Pasolini bu durumu "gizemli bir bağ" olarak adlandırır: en az suçlu görünen kişi, en kapalı ve iktidarı gizleyen dili kullanır. Bu ifade, iktidarın dil aracılığıyla nasıl işlediğini gösterir. Dil, yalnızca iletişim değil, aynı zamanda iktidarın kendini saklama ve yeniden üretme aracıdır. Moro'nun dili, iktidarın çelişkilerini hem gizler hem de farkında olmadan açığa çıkarır. Pasolini'nin metaforu, iktidarın en güçlü aracının dil olduğunu vurgular. "Gizemli bağ" aynı zamanda Moro'nun kişisel trajedisini işaret eder. O, en az kirlenmiş lider olarak iktidarın dilini taşıdığı için, sonunda bu dilin kurbanı olur. Bu metafor, İtalyan siyasetinin ironik yapısını da açığa çıkarır: en masum görünen figür, en yozlaşmış sistemle en sıkı bağa sahiptir. Pasolini'nin "gizemli bağ" metaforu, Moro'nun dili ile iktidarın yozlaşmış gerçekliği arasındaki görünmez ama kaçınılmaz ilişkiyi anlatır. Bu bağ, hem dilin kapalı yapısında hem de iktidarın

gevşetmeye çalışırken, o kendini bundan tamamen kurtarmadı. Gücünden yoksun bırakıldığında, gücün şeytani doğasını fark ettiğinde Tanrı'nın önünde gevşetti. İtalya Cumhuriyeti vatandaşlarının önünde gevşetmedi.

9 Mayıs sabahı, Moro ailesinin bir dostu olan Profesör Franco Tritto, Kızıl Tugaylar'dan bir telefon alır (ve bu ilki değildir). Polis tarafından kaydedilen arama, gazetelerde yayınlanır ve iki ay sonra, birinin sesi tanıması ihtimaline karşı - ve Tanrı bilir kaç mitomani sesi tanımıştır ve kaç serseri bir düşmanı veya dostu karalamaya çalışmıştır!

Kızıl Tugaylar üyesi: Merhaba. Profesör Franco Tritto mu?

Franco Tritto: Kim o?

MRB[62]: Doktor Nicolai.

FT: Nicolai kim?

MRB: Siz Profesör Franco Tritto musunuz?

FT: Evet, benim.

MRB: Gerçekten, sesinizi tanıdığımı sandım... Bakın, telefonunuz dinleniyor olsa bile, ailenize son bir mesaj iletmenizi istiyoruz.

FT: Evet. Ama kimin konuştuğunu bilmek istiyorum.

MRB: Kızıl Tugaylar. Anladınız mı?

FT: Evet.

MRB: Telefonda uzun süre kalamam. Bu yüzden aileye şunu söylemelisiniz: Telefonunuz dinleniyor olsa bile şahsen gidin.

Önemli değil, şahsen gidip şunu söylemelisiniz: Başkan'ın son isteğini yerine getiriyoruz ve ailesine Onorevole Moro'nun naaşının nerede bulunduğunu bildiriyoruz.

Öyle mi?

FT: Ama ne yapmalıyım?

MRB: Beni duyabiliyor musunuz?

FT: Hayır. Lütfen tekrar söyleyin.

MRB: Hayır, tekrar söyleyemem, buraya bak... Yani ailesine Onorevole Aldo Moro'nun naaşını Via Caetani'de, yani Via Delle Botteghe Oscure'den sağa dönen ikinci dönüşte bulacağını söylemelisin. Tamam mı?

---

kendini gizleme stratejisinde ortaya çıkar.

62 ‘Membro delle Brigate Rosse’. Kızıl Tugaylar üyesi

FT: Evet.
MRB: Orada kırmızı bir Renault 4 bulacaklar. Plakadaki ilk rakamlar 5 numara.
FT: 5 numara mı? Telefon etmem gerekecek. (Gözyaşlarına boğulmuş.)
MRB: Hayır. Şahsen gitmelisin.
FT: Gelemem...
MRB: Gelemez misin? Çaba göstermelisin...
FT: Evet. Elbette. Evet...
MRB: Özür dilerim. Yani, telefon etsen bile... Başkan'ın açıkça istediği gibi isteklerinin yerine getirilmesini engellemez...
FT: Lütfen babamla konuş... (Ağlamaktan konuşamıyor.)
MRB: Tamam.
Tritto Senior: Merhaba. Ne oldu?
MRB: Onerevole Moro'nun ailesine gitmen gerekecek ya da oğlunu göndereceksin ya da onları arayacaksın.
TS: Evet.
MRB: Öyle yap. Oğlun mesajı aldı. Tamam mı?
TS: Kendim gidemez miyim?
MRB: Kendin gidebilirsin.
TS: Çünkü oğlum iyi değil.
MRB: Kendin gidebilirsin. Sorun değil, tabii. Yeter ki çabuk yapın, çünkü Onorevole Moro'nun isteği, son isteği ailesine haber vermemizdi, çünkü ailesinin cesedi alması gerekiyordu... Tamam mı? Hoşça kalın.

Bu konuşmayı tamamen aktardık çünkü bazı önemli soruları gündeme getiriyor. İlk olarak, telefon görüşmesinin uzunluğu. Tritto'nun şaşkınlığı, gözyaşları, telefonu babasına vermesi ve kuryenin tereddütleri ve en az üç dakika süren tekrarları düşünüldüğünde. Tritto, şaşkınlığı ve sıkıntısı içinde, istemeden de olsa, zaman kazanmak ve polise yardım etmek istiyormuş gibi davranıyor. Arama, bir polis karakolunun bulunduğu Termini İstasyonu'ndan yapıldığı ve muhtemelen her zaman hazırda bekleyen motorlu devriyelerin telsizle polis merkezine bağlı olması gerektiği için, arayanı konuşmasını bitirmeden yakalamak imkansız olmamalıydı. Aynı şey haberci için de geçerli. Tritto'nun telefonunun dinlendiğini ve herhangi bir gecikmenin ölümcül olabileceğini biliyor. Yine de sabırlı,

titiz ve hatta düşünceli kalıyor. Tekrarlıyor, "Üzgünüm" diyor, hatta otuz saniyede yapabileceği bir iletişimi üç dakikadan fazla uzatıyor. Bu, polisin tepkilerinin ne kadar yavaş olduğunu uzun deneyimlerinden bilmesiyle açıklanabilir (aslında "ilk mavi beyaz polis arabası Caetani üzerinden 13.20'de feryat ederek geliyor"). Ancak bu durumda haber çok sansasyonel olduğundan ve yöntemlerini geliştirmek için neredeyse iki ayları olduğundan, her zaman eşi benzeri görülmemiş derecede hızlı bir operasyon başlatılma riski var. Öyleyse, o telefondaki haberciyi, bir ideolojinin hizmetinde üstlenilen ancak artık insani bir şefkat misyonuna dönüşen bir görevi yerine getirmekten başka ne alıkoyabilir? Ses, kelimelere karşı soğuk kalsa da, tereddütler şefkati ve saygıyı ele veriyor. Moro'dan dört kez 'Onorevole', iki kez de 'Cumhurbaşkanı' diye bahsediyor. İtalyanların, açık veya bilinçsiz parlamento karşıtlıklarıyla (tamamen yersiz, tamamen haksız değil), 'Onorevole' unvanının 'onore' kelimesinden geldiğini, Kızıl Tugaylar sözcüsünün Moro adıyla birlikte telaffuz ettiğini duyana kadar fark ettiklerinden şüpheliyim. Belki de o genç Kızıl Tugaylar askeri hâlâ nefret için yaşayabileceğimize ve merhamete karşı çıkabileceğimize inanıyordur. Ama o gün, o görevi yerine getirirken, şefkat, bir hainin kaleye girmesi gibi varlığına girdi. Umarım sonunda onu alt eder!

Eğer Moro olayını sadece medyanın yayınladığı gerçeklerle analiz etmek isteniyorsa, azıcık değerli bilgiyi çok fazla değersiz şeyden ayırmanın yanı sıra, kendimizi iyileşmez derecede hatalı, dakik olmayan ve verimsiz olarak görme eğilimimizi de hesaba katmak gerekir. Kesinlik, dakiklik ve verimlilik, İtalyanların genel olarak doğalarına tamamen yabancı gördükleri niteliklerdir. Bir kurum çalışmadığında, bir hastane hastalarını ihmal ettiğinde veya boş yeri kalmadığında, bir tren geciktiğinde, bir uçak kalkmadığında, bir mektup gelmediğinde veya bir festival başarısız olduğunda, ilk tepki her zaman "İtalya'da Üretilmiştir" olur. Ama en azından işe yarayan bir "İtalya'da Üretilmiştir" vardır ve o da tam olarak şu anda bizim mükemmel ev ürünümüzdür. Ve bunun övünülecek bir şey olmadığı ve işe yarayan tek bir yerli ürünün, işe yaramayanlar için "İtalya'da Üretildi" diye haykırmamızı

engellemediği konusunda hemfikirim. Ancak işe yaradığı ve bu nedenle doğa veya şanssızlık nedeniyle hatalı, dakik olmayan ve verimsizliğe mahkûm olmadığımız bir gerçek. Kızıl Tugaylar mükemmel bir şekilde işliyor. Yine de (ama kaçınılmaz) İtalyan. Yabancı devrimci örgütler veya gizli topluluklarla ne tür bağlantıları olursa olsun, "İtalya'da Üretildi". Burada, tesadüfi ve tamamen bireysel olmadıkça, daha eski ve kesinlikle daha denenmiş bir yerli ürünle herhangi bir bağlantı önermek istemiyoruz; ancak ikisi arasında tartışmasız benzerlikler var: Kızıl Tugaylar muhtemelen gerilla savaşı üzerine yazılmış mevcut tüm ders kitaplarını incelemiştir, ancak örgütlenmesinde ve faaliyetlerinde şüphesiz Mafya'nın yazılı olmayan ders kitabından türeyen bir şeyler var. Hassasiyetinde ve verimliliğinde bile "yerel" bir şey. Devrim yasalarına uymaktan ziyade Mafya taktiklerinin benimsenmesi olarak daha kolay tanımlanabilen bir şey. Örneğin, topallama, kırsal Mafya tarafından uygulanan sığır topallamasının benimsenmesidir. Aynı şekilde, suç ortaklığı elde etme ve koruma veya suç ortaklığı talep etme yöntemleri de aynıdır; yolsuzluğun çok küçük bir rol oynadığı, açık tehditlerin göz ardı edilmediği, ancak asıl faktörün yetkililerle hiçbir ikiyüzlülük veya işbirliğinin dikkatlerinden kaçmadığı yönündeki ima olduğu bir yöntem; başka bir deyişle, kamu otoritesine karşı bir güvensizlik yayma, Mafya'nın (veya Kızıl Tugaylar'ın) görünmez varlığını, görünürdeki polis gücünden daha içkin ve korkutucu kılma yöntemi. Ve aynı şekilde, hapishane gardiyanlarına yönelik acımasız zulüm, hapishane içinde devrimci mahkumlara, her zaman olduğu gibi, ayrıcalıklı muamele yapılmasını sağlar. (Ancak Mafya'nın bu uygulamayı yalnızca rahatlık olsun diye başlattığını varsaymamalıyız; siyasi tutuklular tarafından benimsenmesinden çok önce, Mafya hapishaneyi propaganda, kayıt ve eğitim alanı olarak görmüştü.) Ancak bu az çok nesnel benzerliklerin yanı sıra, kamuoyu başka bir benzetmenin daha farkına vardı: Tıpkı Mafya'nın iktidar yönetimine -belirli bir iktidar yönetim biçimine- güvenip katılması gibi, Kızıl Tugaylar da aynı şekilde davranıyor. Halkın görünürdeki kayıtsızlığı, ki bu aslında oyunu bilen, nasıl biteceğini merak etme heyecanı olmadan takip ettikleri yeni bir

prodüksiyonu izleyen ve yalnızca sahnelemedeki ve oyuncuların yorumundaki belirli değişiklikleri fark etmekle ilgilenen seyircilerin ilgisiz dikkatidir. Ve özellikle Sicilya'da, bu Kızıl Tugaylar meselesinin Giuliano'nunki gibi sıradan bir hikâye olduğu yorumunu sık sık duyarız[63] - Sicilyalıların, meşhur Viterbo olayında kanıt olarak ortaya çıkmadan önce bile aşina oldukları kamu otoritelerinin genel rızası ve suç ortaklığına atıfta bulunur[64]. Koşullar göz ardı edilirse

63 Sicilya'nın ünlü "haydut kralı" Salvatore Giuliano, 1940'ların sonunda hem halk kahramanı hem de devlet için baş belası olarak görülmüştür. Salvatore Giuliano (1922–1950), Montelepre doğumlu bir köylüydü. II. Dünya Savaşı sonrası Sicilya'daki kaos ortamında öne çıktı. 1943'te bir polis memurunu öldürerek kanun kaçağı oldu; o dönemde Sicilya'da gıda arzının büyük kısmı karaborsadan sağlanıyordu ve Giuliano bu ticaretin içindeydi. Onu farklı kılan nokta, sıradan bir suçlu değil, Sicilya'nın Robin Hood'u" olarak anılmasıydı. Zenginlerden alıp yoksullara dağıttığı söylenir, fakat bu romantik imaj gerçeğin sadece bir kısmıdır. Giuliano aynı zamanda Sicilya'nın İtalya'dan bağımsızlığı için mücadele eden hareketle bağlantılıydı. Hatta Sicilya'nın ABD'nin 51. eyaleti olması için Başkan Truman'a mektup yazdığı bile bilinir. Kısa ömründe hem mafya ile hem de devletle karmaşık ilişkiler kurdu. Bir yandan köylüler tarafından korunup desteklenirken, diğer yandan polis ve hükümet için sürekli bir tehdit oldu. 1950'de 27 yaşında vurularak öldürüldü; ölümünün koşulları hâlâ tartışmalı ve devlet–mafya işbirliği iddialarıyla gölgelenmiştir. Onun hikâyesi Sicilya'da "otoritelerin suç ortaklığı" ve "devletin göz yumması" tartışmalarının sembolü haline geldi. Bu yüzden metinde, Red Brigades olayının Giuliano'nunki gibi "eski bir hikâye" olarak anılması, Sicilyalıların devletle suç arasındaki alışıldık yakınlığına gönderme yapıyor. Kısacası, Giuliano Sicilya'nın hem trajik hem de efsanevi figürlerinden biridir; halk için bir kahraman, devlet için bir tehdit, tarih içinse otorite ile suç arasındaki ince çizginin sembolü.

64 Viterbo olayı, İtalya'daki Kızıl Tugaylar (Red Brigades) davasının en dikkat çekici duruşmalarından biridir; devlet, yargı ve kamuoyunun bu örgütle ilişkisini açığa çıkaran bir kırılma noktası olarak anılır. Dava, Lazio bölgesindeki Viterbo kentinde görüldü. Bu seçim, Roma'daki siyasi baskılardan uzak, daha güvenli bir

kınanabilecek bir tutum - ancak Trilussa, artık kimsenin kilise çanına güvenmediğini, çünkü kimin çaldığını bildiklerini söyleyen beyitle bunu haklı çıkarır[65]. Şahsen ben daha temkinli olmalıyım ve olmak istiyorum ve kendimi şu iki noktayla sınırlamalıyım: Birincisi, Kızıl Tugaylar'ın verimliliği İtalyan ve daha iyi bilinen ve daha yaygın bir başka verimliliğe çarpıcı biçimde benziyor. İkincisi, Kızıl Tugaylar'ın etkisi, henüz belirsiz ve muğlak bir rol oynadığı İtalyan siyasi bağlamından silinmemiş durumda; muhtemelen onu kullananlar için belirsiz

---

ortam sağlamak amacıyla yapılmıştı. Örgütün kurucuları arasında yer alan Renato Curcio, Alberto Franceschini ve diğer önde gelen militanlar yargılandı. Sanıklar, silahlı örgüt kurmak, cinayet ve adam kaçırma gibi suçlarla itham edildiler. Duruşmalar sırasında ortaya çıkan belgeler ve tanıklıklar, yalnızca örgütün şiddet eylemlerini değil, aynı zamanda devlet kurumlarının ihmali ve kimi zaman örtük işbirliği iddialarını da gündeme taşıdı. Bu yüzden Sicilya'da Giuliano örneğiyle kıyaslanır: halk, otoritelerin suçla iç içe geçmişliğine zaten aşinaydı. Viterbo olayı, İtalya'da devlet–suç–ideoloji üçgeninin tartışıldığı bir simgeye dönüştü. Dava, Kızıl Tugaylar'ın yalnızca "marjinal bir terör grubu" olmadığını, toplumsal ve siyasi yapının derin çatlaklarından beslendiğini gösterdi. Bu nedenle, Sicilya'daki yorumlarda olduğu gibi, olay "eski bir hikâyenin tekrarı" olarak algılandı: yani otoritelerin suç karşısındaki sessiz rızası ve suç ortaklığı.

65 Trilussa, gerçek adı Carlo Alberto Camillo Mariano Salustri (1871–1950), Roma'nın en ünlü şairlerinden biridir ve özellikle Romanesco lehçesinde yazdığı şiirlerle tanınır. "Trilussa" takma adı, soyadı *Salustri*'nin anagramıdır. Sonetler ve fabllar, klasik masalları parodileştirerek toplumsal eleştiriye dönüştürür. Siyaset, yolsuzluk, çıkarcılık ve insan doğasının ironik yönlerini işler. Özellikle Mussolini döneminde, rejime doğrudan bağlı olmadan, keskin ama nükteli eleştiriler yaptı. 1950'de Cumhurbaşkanı Luigi Einaudi tarafından ömür boyu senatör olarak atandı, ancak kısa süre sonra hayatını kaybetti. Trilussa, Roma halkının dilini ve mizahını edebiyata taşıyarak, hem yerel kültürü koruyan hem de evrensel bir eleştirel ses yaratan bir şair olarak hatırlanır. Bugün Roma'da Trastevere'deki Piazza Trilussa'da heykeli bulunur; bu da onun halk belleğindeki yerini gösterir.

veya muğlak değil. Kızıl Tugaylar'ı, kitleleri harekete geçirebileceğine ve onları kısıtlayan tüm siyasi yapıları yerle bir edebileceğine ikna olmuş, bağımsız, özyönetimli devrimci bütünlüğün temsilcisi olarak görmek delilik olurdu. Kendilerini böyle bir ışık altında görmeleri ise daha da ciddi bir delilik olurdu. Amaçları, işlevleri ve "istismarları" yalnızca iktidardakilerin iktidar ilişkilerini değiştirmekten ibarettir. Ve şunu da eklemek gerekir ki, onları asgari düzeyde değiştirmek. Belki de onları bu "değiştirme" ilkesine göre değiştirmek...'Hiçbir şeyi değiştirmek için her şeyi yapmak', Lampedusa Prensi'nin Sicilya tarihinde bir sabit olarak gördüğü ve bugün de İtalya tarihinde bir sabit olarak görülebilecek bir şey[66]. Aslında, salt bir güç kullanımı, ancak ideolojik

66 Giuseppe Tomasi di Lampedusa (1896–1957), “Lampedusa Prensi”, Sicilya aristokrasisinin son temsilcilerinden ve tek romanı *Il Gattopardo* (Leopar) ile dünya edebiyatına damga vurmuş yazardır. 1896’da Palermo’da doğdu. Parma Dükü, Lampedusa Prensi, Torretta ve Montechiara baronluk unvanlarını taşıyan köklü bir aileden geliyordu. Birinci Dünya Savaşı’nda Avusturya’da esir düştü, kaçıp İtalya’ya döndü. Hayatının büyük bölümünü sessiz, içine kapanık bir aristokrat olarak geçirdi; edebiyatla ilgilendi, Fransız ve İngiliz edebiyatı üzerine eleştiriler yazdı. 1954’te yeniden yazmaya başladı ve ömrünün son üç yılında *Il Gattopardo*’yu kaleme aldı. Roman, Sicilya’da Risorgimento dönemini (İtalya’nın birleşme süreci) anlatır. Başkahraman Don Fabrizio, aristokrasinin çöküşünü ve yeni burjuva düzeninin yükselişini gözlemleyen bir prens figürüdür. Kitabın en ünlü cümlesi, toplumsal dönüşümün ironisini özetler: “Her şeyin olduğu gibi kalmasını istiyorsak, her şeyi değiştirmeliyiz.” Roman, Lampedusa’nın ölümünden sonra 1958’de yayımlandı ve kısa sürede İtalyan edebiyatının başyapıtlarından biri kabul edildi. 1963’te Luchino Visconti tarafından sinemaya uyarlanarak uluslararası ün kazandı. Bugün *Il Gattopardo*, aristokrasinin çöküşünü ve Sicilya’nın tarihsel kaderini anlatan en güçlü metinlerden biri olarak okunmaya devam ediyor.

fırtınalardan korunaklı, gücün şu anda bulunduğu partiler arası alanda gerçekleşebilir. Kızıl Tugaylar'ın özünün gerçekten de delilik olduğunu inkar etmek istemiyoruz. Ancak delilikten yöntem çıkmaya başladığında, temkinli olmanın zamanı gelmiştir. Tıpkı Polonius'un Hamlet'le yaptığı gibi. Ama o yeterince temkinli değildi -ve bizim için de öyle olmasın. Çünkü yöntem tam da Moro olayında ortaya çıkmaya başlar.

Kızıl Tugaylar'ın deliliğinin yöntemsiz olmadığı genel olarak söylenmiştir ve hala da söylenmektedir. Ancak amacı Moro olayıyla ve Moro'nun mektuplarıyla giderek daha net ortaya çıkıyor. Mahkum ve ölüm cezasına çarptırılmış Moro, tıpkı Polonius gibi, ilk başta bir delilik labirenti gibi görünen bu yöntem zincirini buldu ve takip etti. Ve Zaccagnini'ye yazdığı ilk mektupta, Komünist Parti'nin "kurmak için bu kadar emek verdiğim Hükümeti kutsamak için kabineye giderken trajik kaçırılmamın gerçekleştiğini asla unutamayacağını" yazdığında, bu zincirin sonunu yakalamış gibi görünüyor. İkincisinde ise: "Hükümet kuruldu ve aldığım tek teşekkür bu..." Şu anda, sizin için şüphesiz acı verici bir karar anı olan bu anda, sizin ve bu amaçla atadığınız arkadaşlarınızın olağanüstü ısrarını, beni Ulusal Konsey [Parti] Başkanı olarak atamak, beni başlamak üzere olan ve şüphesiz ki ilerlemesi zorluklarla dolu olacak yeni aşamanın bir parçası ve eş sorumlusu yapmak konusundaki ısrarınızı hatırlayın. Ve aynı zamanda, kurmak için bu kadar çaba sarf ettiği Hükümet tarafından ne kadar korkunç bir şekilde ödüllendirildiğinin farkına vardığı sırada, 'yaratıcısı' değil, 'taraf'ı, sorumlusu değil, 'eş sorumlusu' olduğu bu girişimden, bu 'yeni aşamadan' uzaklaşma eğiliminde olduğu da belirtilmelidir. Tüm trajedinin temeli, Moro'nun ölümünü bir minnettarlık göstergesi - 'teşekkür' - olarak kaçınılmaz kılan şey,

Komünist Parti'nin otuz yıl sonra Hükümet çoğunluğuna dahil edilmesinde etkili olmuş olmasıdır.

Ve Kızıl Tugaylar, bildirilerinde buna açıkça değinmekle yetinmeyip, Moro'nun naaşını, İtalyan Komünist Partisi'nin karargahının bulunduğu Via delle Botteghe Oscure ile Hristiyan Demokratların karargahının bulunduğu Piazza del Gesu arasında kalan Via Caetani'de bıraktıklarında, bunu tüyler ürpertici bir cüretkârlıkla, etkileyici ve sembolik bir şekilde sergiliyorlar. (İsimlerin etkisi: karanlık dükkanlar, Cizvitlerin İsa'sı; Via Caetani'nin VIII. Bonifacio'nun ailesinden mi yoksa Arapça uzmanı bir aileden mi geldiğini bilmiyorum, ama her iki durumda da aynı derecede uygun olurdu.)

Ancak Kızıl Tugaylar'ın ilan ettiği ve tekrarladığı amaç, Komünist ve Hristiyan Demokrat Partiler arasında gerçekleşen angajman sürecini, birliği durdurmaksa, faaliyetlerinin tam tersi bir etki yarattığını, faaliyetleri aracılığıyla sürecin bir zorunluluk ve aciliyet boyutu kazandığını nasıl görmüyorlar? Ve bu arada Komünist Parti, Devlet'in icadıyla (ve bu icadı Haç'ın icadı anlamında kullanıyorum - burada yine kelimelerin etkisi: çünkü bu - icat - Konstantin'in annesi Aziz Helen'i hatırlatıyor) ilerlemeyi hem onlar için hem de onlara karşı başarıyor. Ve böyle bir icadın, Moro'nun serbest bırakılmasını engellemede etkili olmasına ve aşırı solun biraz endişesine, daha "liberal" ve daha bağımsız entelektüellerin ise biraz rahatsız olmasına rağmen, Kızıl Tugaylar'ın gücünü azaltmadığı veya girişimlerinden herhangi birini engellemediği söylenebilir. Ama bunu asla bilemeyiz. Zamanı geldiğinde, bu yine de onların sonu olabilir. Dahası, Moro'nun kaçırılmasının ilk günü, 16 Mart akşamı, bu kaçırılmanın etkisi -Kızıl Tugaylar'ın beyan ettiği niyetlerin aksine- zaten açıkça görülüyordu (ve ceza infaz edildiğinde daha da belirginleşecekti) - her İtalyan şehrinin ana meydanlarında, Hristiyan Demokratların beyaz bayrağını sempati ve destekle çevreleyen sayısız kırmızı bayrakta. Bu görünüşte dar görüşlü tavırdan, Kızıl Tugaylar'ın özünün ve geleceğinin, açıkça söylemek gerekirse, 'çılgınlık' alanında olduğunu mu yoksa daha az açık ve daha zekice bir şekilde ifade etmek gerekirse, devrim uğruna ölmenin artık devrimle

birlikte ölmek anlamına geldiği bir estetik anlayışının alanında olduğunu mu çıkarım yapmalıyız?

Kızıl Tugaylar'ın savaşın sonu olarak adlandırdığı şeyden tam bir ay sonra (ve savaşlardan hoşlanmayanlar bile, gerçek bir savaşın anlatımını okuduklarında daha rahat nefes alacaklar, çünkü bu terim, bir garajda veya bodrumda, silahsız bir adamın susturuculu bir tabancayla işlenen bir cinayete uygulandığında boğulma hissine engel olamıyor insan.), Moro'dan gelen dört mektubun fotokopileri, az bilinen bir haftalık derginin yazı işleri bürosuna isimsiz olarak teslim edilir. Bu haftalık dergi - O P. (.Political Observer) - 13 Haziran sayısında, Zaccagnini'ye hitaben yazılan mektup 30 Nisan'da bazı gazetelerde yayınlanmış olmasına rağmen, daha önce yayınlanmamış olarak basar. Her fotokopi, aslına uygunluğunu onaylayan Roma Polis Merkezi'nin damgasını taşır. Roma Polis Merkezi'nde bu mektupların kamuoyuna açıklanmasını kim istedi?

Ancak henüz yayınlanmamış olanlardan biri son derece ilgi çekici olsa da, çok az gazete onu yeniden üretir veya varlığından bahseder. Bunun nedeni, artık 'olayı' görmezden gelme, unutma eğilimi olması mı, yoksa aslında bu mektubun uyandırdığı ilgiden mi kaynaklanıyor?

Mektup muhtemelen 27-30 Nisan tarihleri arasında Moro'nun karısına hitaben yazılmış.

Sevgili Noretta,

Giorino'ya yazdığın mektubun içeriği olumlu bir sonuç vermese bile (ki ben de öyle olacağını düşünmemiştim) bana çok iyi geldi ve sıkıntılı günlerimde bana, hepinizde sarsılmaz bir sevginin teyidini verdi. Bu sevgi, bana Calvary'de eşlik etti ve edecek[67]. Bu nedenle, hepinize en içten duygularımı, en içten sevgilerimi sunuyorum.

Sevgilim, sana bu ek sıkıntıyı ve endişeyi verdiğim için üzgünüm, ama inanıyorum ki sen de, tüm umutsuzluğunla bile,

---

67 İsa'nın çarmıha gerildiği tepe

senden belki de işe yaramaz bir sevgi eylemi, ama yine de bir sevgi eylemi talep etmeseydim beni affetmezdin.

Ve şimdi, bu uç noktada bile, hassas görevinizle ilgili size bazı talimatlar vermeliyim. Rana ve Guerzoni'nin ihtiyatlı yardımlarından yararlanmalısınız. Parlamento gruplarının ve aralarında en iyi dostlarımızın bazılarının sessiz kaldığını görüyorum; muhtemelen çoğu zaman olduğu gibi, hayali bir oybirliğini bozma korkusuyla yenik düşmüşler. Şaşırtıcı olan, Hükümetin kısa sürede böylesine önemli bir olayın önemini ve sonuçlarını değerlendirmeyi uygun görmesi ve aceleyle ve gereğinden fazla düşünmeden, taviz vermediği amansız bir tutumu tercih etmesidir; oysa gereken tek şey, tüm savaşlarda (ve bu aslında bir savaştır) norm olan esir değişimi ve serbest bıraktıkları kişilerin Ulusal Topraklardan sürgün edilmesiydi. Örf ve adet hukuku kurallarını uygulamanın hiçbir anlamı yok. Ve İtalya gibi dağınık bir ülkede böylesine bir titizlik! Görünüş kurtarıldı, ama yarın biraz olsun vicdan sahibi olanlar bu suçtan pişman olacaklar -ve en çok da Hristiyan Demokratlar. Şu anda en göze çarpan şey arkadaşlarımın sessizliği. Cervoni, Rosato, Dell'Andro ve Rana'nın tanıdığı diğerlerine seslenmeli ve onları çoğunluktan ayrılmaya zorlamalısınız. Liderlerimizin korktuğu tek şey bu. Aksi takdirde hiçbir şeyi umursamıyorlar. Ayrışmaları düşünülmeli ve kararlı olmalı. Bu durumun ardından ne gibi felaketlerin geleceğini ve bundan daha iyi, hatta en azından daha az kötü olabilecek hiçbir şeyin farkında değiller. Zaman daraldığı için hemen harekete geçmeliler. İkna edilenleri (eğer varsa) bir açıklamayla duyurmak iyi bir şey olabilir. Hem kamusal hem de özel desteğe ihtiyacımız var. Tüm bunlarda Guerzoni'nin tavsiyesine kulak verin.

Giorno'nun başyazısında, kaçınılmaz Zizola'nın Osservatore Romano'suna (Levi) yapılan bir atıf görmek beni üzdü. Özünde: Hayır, şantajcılara. Dolayısıyla, bu Bay Levi aracılığıyla, Kutsal Makam, eski tavrıyla tamamen tutarsız bir şekilde, uzun zamandır devam eden insani yardım geleneğini reddederek, şimdi beni, yarın da masum çocukları bu müzakere reddinin kurbanı olmaya mahkûm ediyor. Bu korkunç, Kutsal Makam'a yakışmayan bir durum. Devletten sürgün birçok ülkede ve hatta Sovyetler Birliği'nde yaygın bir uygulama

olduğundan, burada neden bunun yerine devlet katliamının getirilmesi gerektiğini anlayamıyoruz. Poletti'nin, Kutsal Makam'ın normal işleyişine bu kadar aykırı olan bu korkunç hatayı düzeltip düzeltemeyeceğini bilmiyorum[68]. Bu, Komünistlerin en kötü hoşgörüsüzlüğüne ve Komünist dayanışma adına bir bahane olarak hizmet eden bir teoridir. Dillerin karışması inanılmaz bir boyuta ulaştı. Açıkçası, Parti'ye hizmet ediyorsa, mahkumların değişimini kabul ederek bana verilmesi gereken bir görevi, isteğim dışında bana teklif eden tüm o Hristiyan Demokratların kötü niyetleri üzerinde durmaktan kendimi alamıyorum; bu, ikna olduğum kadarıyla en akıllıca yol olurdu. Böylece son anımda içimde derin bir burukluk oluştu. Bağımsız bir duruş sergilemeye kimse hazır değil miydi? Giovanni'ye siyasi faaliyetin neleri içerdiği anlatılmalı. Açıkça isteksiz olduğum bu adımı atmamı isteyen kimse pişman olmadı mı? Ya Zaccagnini? Görevinde nasıl sessizce kalabiliyor? Ya bana yardım edemeyen Cossiga? Kanımın vebali onların üzerinde olacak. Ama asıl bahsetmek istediğim bu değil, sevdiğim ve her zaman seveceğim senden, sana olan minnettarlığımdan, hayatım boyunca bana verdiğin tarifsiz mutluluktan, izlemekten büyük keyif aldığım ve umarım sonuna kadar izleyeceğim çocuktan. Keşke ellerini tutabilseydim, fotoğraflarını, kucaklamalarını. Hristiyan Demokratlar (ve Osservatore'dan Levi) beni bunlardan bile mahrum bırakıyor. Bu felaketin ardından hangi felaketler gelecek? Seni öpüyorum, sana sarılıyorum sevgili Noretta, sen de aynı şekilde aileye sarıl ve aynı cesaretle davran. Anna gerçekten geldi mi? Tanrı onu korusun. Seni öpüyorum,

Aldo,

---

68 Metinde geçen kişi Kardinal Ugo Poletti’dir. Moro, Vatikan’ın tutumunu eleştirirken onun bu “enormità”yı (büyük yanlışlığı) düzeltip düzeltemeyeceğini sorguluyor. 1914 doğumlu, 1997’de vefat eden bir İtalyan kardinaldir. 1973–1991 yılları arasında Roma’nın Kardinal Vikarı olarak görev yaptı. Bu pozisyon, Papa adına Roma’daki piskoposluk işlerini yürütmek anlamına gelir. Aynı zamanda İtalya’daki kilise–devlet ilişkilerinde önemli bir figürdü.

'Devlet katliamı'. Moro'nun bu ifadeyi, kesin imalarını, yani ilk kez uydurulduğu ve iddianame olarak anıldığı olay veya olaylara (en az ikna olmuşların bile kullandığı bir iddianame) ve kendisine karşı yazılmış olmasına atıfta bulunmadan yazmış olması mümkün müdür? Kesinlikle hayır. Kızıl Tugaylar'ın ona karşı iddianamesindeki maddelerden biri buna açıkça atıfta bulunduğu için mi (ilk bildiri: "Kirli komplo tamamen ortaya çıkarıldığında, Moro, rolüne layık iyi bir "ikinci" gibi, her şeyi gömecek ve faillerini bir sessizlik çığıyla ödüllendirecektir")? Dolayısıyla "Halk Hapishanesi"nde sürekli olarak "Devlet katliamı" hatırlatılacak ve sürekli olarak bununla hiçbir ilgisi olmadığını beyan edecekti. Ya da 'en az karışan' oydu -ve sadece sessizlikle ilgiliydi. Yani, bu ifadeyi istemeden yazmadı- ama kendine mal etti, kendi durumuna uyarladı, kendi görüşü olarak ifade etti. Ve sonra:

'Bu, en kötü Komünist hoşgörüsüzlüğünün bahanesi olarak ve Komünist dayanışması adına kullanılan bir teori. Dillerin karmaşası inanılmaz bir boyuta ulaştı.'

Bunun bir dedektif hikayesi olduğunu daha önce söylemiştim... yedi yıl sonra olay örgümün ayrıntılarını hatırlayamıyorum, ama hafızamdaki boşlukların onu daralttığı (veya geliştirdiği) genel hatlarıyla şöyle: İlk sayfalarda açıklanamayan bir cinayet, orta sayfalarda yavaş bir soruşturma, son sayfalarda ise bir çözüm var. Ardından, gizem çözüldükten sonra, şu cümleyi içeren uzun bir revizyon yapılır: "Herkes iki satranç oyuncusunun tesadüfen karşılaştığına inanıyordu." Bu cümleden, çözümün yanlış olduğu anlaşılır. Kafası karışan okuyucu, yanıltıcı bölümleri tekrar okur ve doğru çözümü bulur.

—J. L. Borges, Ficciones[69]

---

69 Borges, polisiye anlatının alışıldık yapısını (suç–soruşturma–çözüm) kurar, sonra onu sabote eder. Okuru, ilk çözümün yanlış olduğunu fark etmeye ve ikinci, daha derin çözümü bulmaya davet eder. Bu, Borges'in edebiyatında sık görülen bir oyun: metnin kendi kendini çürüten yapısı. Yani anlatılan, bir "dedektif hikâyesi" değil, dedektif hikâyesinin yanıltıcı doğasıdır. Okur, metnin içinde ikinci kez dedektiflik yapmak zorunda kalır.

Via Fani suçu, Aldo Moro'nun kaçırılması ve öldürülmesi, teröristlerin izlediği politika ve hedeflerle ilgili Parlamento Soruşturma Komisyonu.

Milletvekili Leonardo Sciascia tarafından sunulan azınlık raporu

Fani suçu, Aldo Moro'nun kaçırılması ve öldürülmesi ve teröristlerin izlediği politika ve hedeflerle ilgili Parlamento Soruşturma Komisyonu, esas olarak Moro olayıyla ilgili olan ilk aşamalarda yavaş ve çekingen bir şekilde ilerlemekten geri kalamazdı. Çünkü komisyon kırk üyeden ve aslında iki kez değiştirilen bir Başkandan oluşuyordu; son değişiklik -Senatör Valiante'nin- dikkate alması gereken önemli miktarda kanıt elde edildikten sonra gerçekleşti.

Katılımın ortalama olarak üyelerin yarısı ila üçte ikisine düşürülmesi, her zaman aşırı uzun ve kısmen tekrarlayan yargılamaları kolaylaştırmaya pek yardımcı olmadı. Buna, üyeleri arasındaki örtük ve kimi zaman açık düşmanlık da eklenebilir; bu düşmanlık, Moro'nun hapsedilmesi sırasında ve Yargıç d'Urso'nun hapsedilmesi ile serbest bırakılmasına kadar, sözde Anayasal İttifak —özellikle Komünistler ve Hristiyan Demokratlar bir yanda, Sosyalistler öte yanda— arasındaki düşmanlığı yansıtıyordu. Burada söz konusu olan, Sosyalistlerin teröristlerle kabul edilebilir tavizler sınırları içinde müzakereleri destekleyen 'insancıl' tutumu ile, Komünistler, Hristiyan Demokratlar ve diğerlerinin tavizsiz bir katılığı savunan 'amansız' tutumuydu. Bu tutumlar, Komisyon'un bir yandan Kızıl Tugaylar ile yapılan müzakerelerden kaynaklanan asgari tavizlerin Aldo Moro'nun hayatını kurtarabileceğini kanıtlama girişimlerine de yansıdı (daha sonra Asinara hapishanesinin kapatılması ve Parlamento üyelerinin tutuklu Kızıl Tugaylar üyeleri adına yaptıkları müdahalelerin -her ne kadar herkes ve biz olmasak da- Yargıç D'Urso'nun hayatını kurtardığına inanılıyordu); ve diğer yandan, Sosyalistlerin uzlaşmazlığa dayalı bir "ulusal dayanışmayı" bölmenin yanı sıra müzakereye hazır olmaları, Moro'nun hayatını hiçbir şekilde kurtaramayacağı gibi, Kızıl Tugaylar ile kişisel, özel temasları ve Sosyalist militanlar ile Roma Özerk Bölgesi militanları arasında olası aracılar olarak kabul edilen (ki daha sonra ortaya

çıktığı gibi, gerçekten de aracı olabilirlerdi) çatışmaları savunarak ciddi bir yasa ihlali teşkil ettiği, çünkü soruşturma hakimlerinin bilgilendirilmediği iddia ediliyor. Bu tür düşmanlıklar (Komisyon tutanaklarında bolca kanıt bulunan), burada yaptığımız kadar açık bir şekilde ifade edilmemiş olsalar bile, Komisyon'un ilerlemesi önünde ciddi bir engel teşkil ettiğine ve çok değerli zaman kaybına yol açtığına inanıyoruz. Örneğin, Rossellini-Radio "Citta futura" olayına ayrılan anlamsız oturumlar: Rossellini, Fani aracılığıyla olaylardan en az bir saat önce haber mi yayınlamıştı? Eğer bu kanıtlanabilseydi, Rossellini'nin "dahil" olduğu anlamına gelirdi ve sonuç olarak Sosyalistlerle temasları otomatik olarak oldukça şüpheli hale gelirdi. Ancak Rossellini haberi yayınlayamazdı. En fazla, Kızıl Tugaylar'ın amaçlarını ve tutumlarını incelemiş gibi göründüğü için, kaçırma olayını bir olasılık olarak dile getirebilirdi. Her neyse, Moro'nun müzakerelerle kurtarılıp kurtarılamayacağı sorusu, bu kadar uzun oturumdan ve sayfalarca tutanaktan sonra yersiz ve alakasız görünüyor. Yersiz ve alakasız, yani bir Parlamento Soruşturma Komisyonu için. Ancak Kızıl Tugaylar saflarında ve onların yönettiği bir soruşturma için ne yersiz ne de alakasız. Çünkü Moro'yu öldürmek yerine serbest bırakmaya karar verebildiler. Ve onu öldürme kararı, bu kararın yol açtığı muhalefet, dağılmalarına ve yok oluşlarına yol açan krizi tetikledi. Öte yandan, bize öyle geliyor ki, Komisyon'un cevaplaması gereken temel, hayati soru şudur: Devletin, bireysel vatandaşlarının, topluluklarının ve kurumlarının korunması, güvenliği ve emniyeti için sağladığı güçler, Moro'yu elli beş günlük esareti boyunca nasıl kurtaramadı? Açıkça ve kaçınılmaz olarak, Komisyonu kuran Yasa'nın 1. maddesinin a) bendinde önerilen soruyu yanıtlamaya çalışırken de zaman kaybedildi: Fani'deki suçla veya Moro'nun kaçırılmasından önceki dönemdeki olası terörist faaliyetlerle herhangi bir olası bağlantısı olan herhangi bir bilgi alındı mı; alındıysa, bu bilgiler nasıl kontrol edildi ve kullanıldı? Bu soru, içinden çıkılmaz mitlere, hafıza kayıplarına ve zaman çarpıtmalarına (Rossellini-Radio 'Citta Futura' olayı da dahil) yol açtı.

Komisyonun Yasa'nın b) sorusunu yanıtlama çabaları da bir o kadar anlamsızdı: Aldo Moro, kaçırılmasından önceki aylarda... Kaçırma, siyasi faaliyetlerinden vazgeçmesini sağlamayı amaçlayan herhangi bir tehdit veya uyarı aldı mı? Her önde gelen siyasi şahsiyetin, isimsiz veya başka bir şekilde, uyarı veya tehdit şeklinde bu tür mesajlar aldığını varsaymak meşru olduğundan, çoğu zaman anlaşılmaz niyetleri kolayca yanlış anlamalara yol açabilen Aldo Moro, çoğu kişiden daha fazla uyarı veya tehdit almış olabilir ve hatta almıştır. Ancak, muhtemelen "dost" bir ülkedeyken ve o ülkenin önde gelen bir şahsiyetinden aldığı uyarı (veya tehdit) bile, cinayetle bağlantılı olamaz -sadece gerçekleşmiş olması nedeniyle bile. Çünkü hepimizin bildiği gibi böyle şeyler yapılır ve söylenmez- hatta söylenmemeleri, yapılmaları için gerekli bir koşuldur. Öte yandan, 'çokuluslu Devlet'e, özünde demokratik ve kapitalist sisteme ve liderlerine saldırma arzuları göz önüne alındığında, Kızıl Tugaylar'ın, Hristiyan Demokrasisi'nin başındaki ve söylentilere göre ittifakını genişletip daha esnek, çekici ve güvenli bir şekilde kurma noktasında olan (ve aynı zamanda rakiplerini daha az çekici ve daha az güvenli hale getiren) Moro gibi bir adamı ele geçirip ortadan kaldırmaya çalışması son derece öngörülebilirdi. Ancak, Kızıl Tugaylar'ın, biraz katı ve basitleştirilmiş bir şekilde, Aldo Moro'nun yakalanmasına ve/veya öldürülmesine yol açabilecek durumu özetlediğini öngörmekle görevli olan örgütler, bunu engellemek şöyle dursun, böyle bir şey yapmaktan çok uzaktı. Dolayısıyla, Yasa'nın c) maddesinde sorulan "Aldo Moro'nun korunması ve güvenliği için alınan tedbirlerin daha sonra yetersiz veya mevcut olmadığı kanıtlandı mı?" sorusuna olumlu cevap verilebilir: Sadece mevcut değillerdi, dahası Komisyon'un bunu kanıtlama girişimleri inanılmaz derecede kategorik inkârlarla karşılandı. Ve esas olarak, edindiğimiz çeşitli ifadelerden anlaşıldığı üzere, Moro'nun refakatçisinin amiri olan Polis Müfettişi Leonardi'nin karakteri, bu kişilerin güvenilirliğini tamamen ortadan kaldırıyor. Bu nedenle, eski Kızıl Tugaylar üyesi Savasta, Moro'nun refakatçisini Üniversite'de değerlendirirken şöyle diyor: "Üç adam fark ettim, biri yaşlıydı... Üçü göze çarpıyordu, aralarında kalabalığın içinde

dolaştığı için en yetenekli olan bu yaşlı adam... Evet, diğerlerinden daha geniş bir alanda dolaşan Polis Müfettişi Leonardi'ydi, çünkü Aldo Moro'nun derslerine katılmak için büyük bir kalabalık toplanmıştı. Buna rağmen her şeyi kontrol altında tutmayı başarıyordu. Bu özel durum beni çok etkiledi ve aynı zamanda ne tür bir refakatçi olduğunu, tamamen resmi mi yoksa gerçek mi olduğunu anlamama yardımcı oldu... Polis Müfettişi Leonardi'nin tavrı, gerçek bir refakatçinin tavrıydı, fazlasıyla tetikteydi. Artık alışık olmadığımız türden bir refakatçiydi.

Bu tür şeyleri özetlemenin kesin bir yolu vardır: ilk olarak elleri sürekli silahlarındaydı; sonra da kalabalığa karışma biçimleri. Farklı bir şey vardı.

Bir refakatçi tamamen resmi olduğunda, adamlar pek etrafa bakmazlar; gerçek olduğunda ise, kalabalığı gözlemleme şekillerinden, gelip gidişleri nasıl izlediklerinden hemen anlayabilirsiniz. Bu gerçek bir refakatçi gibi görünüyordu...

Dolayısıyla Kızıl Tugaylar, gözlemlerinden çoğu refakatçinin tamamen resmi olduğu sonucunu çıkarabilmişti; ve yalnızca belirli bir yerde de olsa, Aldo Moro'nun refakatçisinin gerçek bir refakatçi olduğunu görünce şaşırdılar. Ancak bu tamamen, "her şeyi kontrol altında tutmayı" başaran o yaşlı adamdan, "en yetenekli" adamdan kaynaklanıyordu.

Ve onun eşsiz yetkinliğine dair bu görüş General Ferrara tarafından da paylaşılıyordu:

Leonardi mükemmel bir astsubaydı; ciddi, ciddi, çok seçkin, fiziksel olarak etkileyici, her zaman kendine güvenen; cesur ve asla hazırlıksız değildi, iyi bir nişancıydı, birinci sınıf... Bu tür görüşler, Müfettiş Leonardi'nin Moro'nun (ve kendisinin) güvenliği konusundaki endişesine dair tüm tanıklıklara, özellikle de karısının tanıklığına güvenmemizi sağlıyor. Leonardi’yi, İçişleri Bakanlığı'ndan başka kişiler de talep etmişti; ya ek olarak ya da elindeki ve kendisine 'görevleri için yeterince hazırlıklı' görünmeyen kişilerin yerine. Bayan Leonardi'nin 1977 sonu veya 1978 başı civarında yaptığı bu talebin izini, ne belgelerde ne de talebi alması gerekenlerin hafızasında bulmak mümkün olmamıştır. Yine de Leonardi'nin bu talebi yerine getirmemiş olması mümkün değildir. Çünkü o

dönemde Kızıl Tugaylar'ın Moro ve refakatçilerinin alışkanlıklarını ve davranışlarını yakından izlediğini biliyoruz. Ve bu, Leonardi'nin gözünden kaçmazdı. Bazı işaretler, tehlikenin yakın olduğundan şüphelenmesine yol açtıkça endişesi arttı. Üstelik takip edildiğini fark etmiş ve bunu karısına da söylemiş, diğer tanıklara da kendisini takip edenin beyaz bir 128 olduğunu söylemişti. Sonlara doğru kendisini o kadar endişeli, gergin, zayıf ve güvensiz hissediyordu ki, karısı onu "artık kendisi değil" diye tanımlıyordu. Ve karısına göre, neredeyse her öğleden sonra görevinden ayrıldığında "General Ferrara ile görüşür, sürekli olarak görevleri hakkında konuşurdu." Ancak General Ferrara bunu kesin bir dille reddediyor ve inkârını, 26 Ocak'ta Leonardi ile yaptığı ve görevleriyle hiçbir ilgisi olmayan tek bir görüşmenin kesin anısıyla destekliyor. Peki Leonardi kiminle görüştü? Raporunu kime verdi? Bayan Leonardi bunu yaptığından "yüzde yüz emin". Ancak General Ferrara, Leonardi'nin 'tüm uygun kanallarla temasları olduğunu' kabul ederken, 'Polis Müfettişi Leonardi kimseye hiçbir rapor göndermedi... Başkentteki tüm ilgili karargahlarda Leonardi'nin onlara sözlü olarak bile olsa atıfta bulunup bulunmadığını öğrenmek için soruşturmalar yaptık: hiçbir şey ortaya çıkmadı.

. . . .

Ne personel ne de asker veya ekipman takviyesi için hiçbir talep iletilmedi.' Tekrarlıyoruz, bu inanılmaz. Leonardi General'le görüşmemiş olabilir, ancak kesinlikle başkentin 'uygun karargahlarından' biriyle görüştü. Tüm izlerin ortadan kaybolması ve bunun reddedilmesi son derece rahatsız edici bir gerçektir.

Kocasından bahsederken, Onbaşı Ricci'nin dul eşi, çarpıcı derecede benzer bir gerginlik ve korku tablosunu çağrıştırıyordu. Evde görevlerinden pek bahsetmezdi, ancak şoför olarak atandığından beri kullanmak zorunda olduğu 130 hakkında çok konuşurdu ('sürekli bozuluyordu') ve zırhlı 130'un gelmesini sabırsızlıkla beklemekteydi. 1977'nin sonlarına doğru karısına nihayet gelmesinin beklendiğini söyledi; bu da talep edildiğini ve söz verildiğini gösteriyor. Ancak araç hiç gelmedi. Belki de Şubat ayı civarında daha belirgin bir gerginlik yaşadı

('endişeli görünüyordu ve tuhaf davranıyordu'). Bu, Polis Müfettişi Leonardi'nin tavrıyla örtüştüğünde, benzer bir kaygıyı paylaştıklarını, aynı belirtileri algıladıklarını gösteriyor. Ancak Leonardi örneğinde olduğu gibi, zırhlı araç talebi hakkında kimse bir şey bilmiyor. Nitekim Komisyon'a, böyle bir talep olsaydı kolayca karşılanabileceği söylendi. Peki, talep edilmemiş olmasına rağmen neden bekleniyordu ve belirli bir noktadan sonra artık beklenmiyordu?

Öyleyse Üniversite'de Moro'nun refakatçisi gerçek bir refakatçiydi, ancak başka yerlerde, ekipmanın verimsizliği ve güvenilmezliği nedeniyle, tamamen resmi bir refakatçiye dönüşmekteydi. Bu gerçek kesinlikle Kızıl Tugaylar'ın dikkatinden kaçmadı.

Bugün Moro için daha güvenilir bir zırhlı aracın, refakatçi için iyi frenlere, etkili silahlara sahip ve hem uzmanlığın hem de bunları kullanmada hızlılığın Kızıl Tugaylar'ı caydırmaya veya planlarının başarısız olmasını sağlamaya yetmeyeceğini söylemek, yeterli olacağını söylemek kadar anlamsızdır. Moro'nun kaçırılması gibi girişimlerde, başarı veya başarısızlık, en ufak bir ayrıntının işleyip işlememesine bağlı olabilir. Bununla birlikte, arıza, kontrol edilmesi ve tanımlanması gereken sorumlulukları gerektirir. Ancak Komisyon, her zaman bireysel olan, ancak genişletilebilir ve birbirine bağlı olan sorumluluklara ilişkin soruşturmasında, onları keşfetme ve kanıtlama noktasında, formaliteler ve iç ve dış engeller nedeniyle her zaman çok erken pes etti.

Soruşturma Komisyonunu kuran Kanunun d) maddesi, ‘Moro’nun aranması ve serbest bırakılması ile aynı kişinin daha sonraki öldürülmesi ve bu soruşturmada yer alan organların ve ekipmanların koordinasyonu ile ilgili olarak soruşturmanın yürütülmesi ve idaresinde meydana gelen olası aksaklıkların ve ihmallerin ve bunlarla ilgili sorumlulukların’ incelenmesini öngörmektedir. Ancak konuyla ilgili elde edilen kanıtlar o kadar kapsamlı ki, önemsiz görünen bazılarına özel bir önem vererek ve gereksiz yere öne çıkarılanları görmezden gelerek temel veya önemli özellikleri çıkarmalıyız.

Örneğin, Moro'nun kaçırılması ile suikastı arasındaki elli beş gün boyunca polis tarafından yürütülen operasyonlar, en yüksek övgüyü hak eden 'etkileyici bir çaba' olarak yaygın olarak bildirilmiştir. Ve gerçekten de etkileyici bir çabaydı: 72.460 yol engelleme, bunların 6.296'sı başkentin şehir merkezinde; 37.702 ev araması, 6.933'ü Roma'da; 6.413.713 kişi kontrol edildi, 167.409'u Roma'da; 3.383.123 araç kontrol edildi, 96.527'si Roma'da; 150 kişi tutuklandı; 400 kişi gözaltına alındı. Bu operasyonlara sadece Roma'da 4.300 olmak üzere günde 13.000 polis katıldı. Etkileyici bir çaba, ancak hiçbir şekilde övgüye değer değil.

Çoğunlukla 'rastgele' (ve dolayısıyla, göreceğimiz gibi, dikkatsiz ihmallerle) gerçekleştirilen bu operasyonlar ya işe yaramaz ya da yanlış yönlendirilmişti. İnsan, bunların -daha sonra doğrulandığı üzere- elde edebilecekleri sonuçlardan bağımsız olarak, sıklıkları ve boyutlarıyla halkı büyülemeyi amaçladıkları izlenimine kapıldı. Ve aslında bu, acil seçenekti, kendiliğinden benimsenen ilkeydi (paradoksal olarak fiili tutarsızlığıyla tutarlı). Ve Moro'nun kaçırılmasından hemen sonra UCIGOS [Genel Soruşturmalar ve Özel Harekatlar Merkez Ofisi] başkanı tarafından 'Sıfır Planı'nı uygulama emrini hatırlatmamız yeterli. 'Sıfır Planı' artık yalnızca Sassari eyaletinde yürürlükteydi; ancak Sassari'de Emniyet Müdürü olan UCIGOS başkanı, tüm İtalya'da yürürlükte olduğunu düşünüyordu. Polis merkezleri arasında telaşlı telefon görüşmeleri yaşandı ve sonunda planın işlemediği ortaya çıktı. Ama asıl mesele hata ve komik sonuçları değil; Mesele şu ki, İtalya'nın tüm vilayetlerinde bir "Sıfır Planı"nın uygulanmasının herhangi bir etkisi olabileceğini varsaymak mümkündü. 16 Mart sabahı Trapani veya Aosta'da yollara barikat kurmanın veya araçları ve kişileri kontrol etmenin ne faydası vardı? Hiçbir faydası yoktu. Sadece "etkileyici çabalar" gösterisi yapmak dışında. Dolayısıyla, her çaba -kasıtlı olsun ya da olmasın- belki de olasılıklar yasasına güvenerek gösterişli olana yöneltildi ve bu da işe yaramadı. Ve bu tür etkilerin peşinde koşarken daha az etkileyici ama daha üretken önlemlerin ihmal edildiği açıktır; soruşturmaya daha az gösterişli ama daha üretken bir görünüm kazandıracak önlemler. Öyle ki, o

dönemde Roma'da Emniyet Müdürü olan kişi, Komisyona, bir düzineden fazla kişiye ihtiyaç duymayacak bir gözetleme görevi için gerekli adamlardan yoksun olduğunu, yalnızca Roma'da 4.300 polisin boş yere meşgul olma gösterisi yaptığını söyledi. Ancak bu noktaya geri döneceğiz. Bu arada, bu operasyonların beyhudeliği konusundaki görüşlerimizin, Roma Başsavcısı Doktor Pascalino tarafından da paylaşıldığını belirtelim. Pascalino, "... o günlerde yapılan operasyonlar soruşturma amacından ziyade gösteriş amaçlıydı." demişti. Karar verenlerin, kabul edenlerin ve olayların gidişatını daha verimli bir şekilde yönlendirmek için hiçbir şey yapmayanların -sorumlulukları olduğu sürece- tamamen sorumlu kabul edilmesi gerektiği inkar edilemez.

İşin garibi, bu tamamen resmi faaliyetlerin yanı sıra, polis teşkilatı tam olarak takdir edilmeyen bir hazırlık ve verimlilik düzeyi gösterdi. Bu, Fani'deki olaylardan birkaç gün sonra, basında ve televizyonda yayınlanan fotoğraflar sayesinde, Kızıl Tugaylar'ın şüpheli üyelerinin tespitinde açıkça görülüyor. Yirmi iki kişi tespit edildi; ancak daha sonra ortaya çıktığı üzere, ikisi daha önce gözaltına alınmış ve biri resmi olarak Fransa'da ikamet ediyordu; ayrıca dördüncüsü kaldığı otelde kayıtlıydı. Bu tür hatalar -bu ülkedeki hizmetler arasındaki yaygın iletişim eksikliğiyle kolayca açıklanabilir- halkın bu tespitlerin olumlu yönünü, yani polisin on sekiz vakada haklı olduğu gerçeğini göz ardı etmesine neden oldu. Polis memuru Doktor Importa, Roma polisinin bu olaydaki tamamen kabul edilmemiş verimliliğini ve hızını haklı olarak savundu. Ulus hazırlıksız değildi, çünkü Roma polis merkezi sadece üç gün sonra on sekiz teröristi tespit edebildi -kanıtlanmış ve itiraf edilmiş kanıtlar öngörerek- bazıları Via Fani grubunun üyeleriydi; ve parlamento dışı alanda hangi unsurların daha aktif olduğunu biliyordu (ve hatta ideolojik, stratejik ve pratik özelliklerini biliyordu). Yetkililer ve politikacılar tarafından dile getirilen, devletin böyle bir saldırıya hazırlıksız olduğu yönündeki genel görüş, tereddütsüz kabul edilemez. Kızıl Tugaylar'ın Risoluzione'si ve teorisyenleri ile destekçileri tarafından yayınlanan diğer metinlerin polis ve güvenlik güçleri tarafından gerektiği gibi incelenmemiş olması,

Moro'nun elli beş günlük tutukluluğu sırasında yaşadıkları şaşkınlık ve kafa karışıklığının veya yapılan hataların, ihmallerin ve sonuçsuz operasyonların sorumlusu değildi. Normal, sıradan bir profesyonellik yeterli olurdu. Bu metinlere aşina olmasa bile (ki bu metinler böyle bir olayla yüzleşmekten ziyade onu engellemeye yardımcı olabilirdi), polis, Kızıl Tugaylar adlı terörist grubun niteliği ve amacı hakkında yaklaşık bir bilgiye sahip olma avantajına sahipti. Zaten önemli sayıda üyesini tespit edebilmişlerdi. Grubun güvenebileceği koruma ağı hakkında yeterli bilgiye sahiptiler. Via Fani kaçırma olayı tamamen kârlı bir amaca hizmet ediyor ve tamamen bilinmeyen, belirsiz ve doğaçlama bir çete tarafından işlenmiş olsaydı, dezavantajları çok daha büyük olurdu. Ancak gerçek şu ki, bu avantajlar hiçbir işe yaramadı. Ancak, kronolojik olarak ilerleyelim ve tüm ayrıntılarıyla ele alalım.

Arıza ve ihmalin (ve her zamanki gibi, 'ilgili sorumlulukların') en bariz şekilde görüldüğü durumlar da dahil. 16'sının öğleden sonra -Aldo Moro'nun kaçırıldığı ve refakatçisinin öldürüldüğü gün- götürüldüğü Fiat 132, Lucinio Calvo'da bulundu. Başka bir deyişle, Kızıl Tugaylar, suçun işlendiği mahallede, bu en göze çarpan arabayla, küstahça ve rahatsız edilmeden dışarı çıkabildiler. Bu alaycı hareket -Kızıl Tugaylar'ın o mahallede kendinden emin bir şekilde dolaştığının kanıtı- orada yaşadıkları şüphesini uyandırmalı ve bunun sonucunda denetim yoğunlaştırılmalıydı. Ama olan bu değildi; Operasyonda kullanılan iki araç daha 17 ve 19'unda aynı sokakta bulundu. Kızıl Tugaylar'ın oldukça aptalca bir şekilde önemli riskler almış olduğu anlaşılıyor; ancak ne yaptıklarını ve ne kadar güvende olduklarını açıkça biliyorlardı. Bu arada, 17 Mart'ta, olaya ciddi şekilde karışmış gibi görünen Franco Moreno tutuklandı. Soruşturmalar sadece cinayetle ilgili olsa bile, belki de oldukça tedbirsizce alınan bir tedbirdi; ancak Moro'nun kaçırılmasını da içerdiğinde tamamen anlaşılmazdı. Soruşturmacılara göre Moreno, o dönemde grubun kimliği tespit edilen tek üyesi olduğundan, tutuklanması, Aldo Moro'nun gözaltına alındığı yere giden potansiyel bir bağlantıyı kesmenin yanı sıra, Moro'nun hayatta kalma şansı için de ölümcül olabilirdi. Ancak bir kez daha, gösteriş ihtiyacı

muhtemelen profesyonellik ve özenli soruşturmanın önüne geçti. Ancak görünen ve dosyalara göre hâlâ görünmekte olan imalar, sorgulama sırasında bir şekilde ortadan kalktı ve Moreno üç gün sonra serbest bırakıldı.

Bu arada, 18'inde (elli beş günün üçüncü günü), polis, rastgele ev ev aramaları sırasında, Gradoli Caddesi'nde, daha sonra Mario Moretti olarak teşhis edilen mühendis Borghi'nin yaşadığı bir daireye geldi. Geldiler -ama kapalı kapıdan daha ileri gidemediler. Bu arada, operasyonlar ne kadar resmi olursa olsun, gerçekleşti; ancak hem içgüdüye hem de mesleki sağduyuya göre, kapalı bir kapı, kimsenin açmadığı bir kapı zili, ilk vuruşta açılan bir kapıdan daha önemli olmalıdır; Özellikle soruşturmayı yürüten 107. Sulh Hakimi Doktor Infelisi, kilitli bir daireyle karşılaşıldığında, alternatiflerin ya daire sakininin dönüşünü beklemek ya da içeri girmek olduğunu bildirmişti. Bu talimatlar, birçok masum vatandaşın rahatsız olmasına rağmen birçok durumda uygulanmıştı. Ancak (bildiğimiz kadarıyla) bu özel durumda, sonuçları ağır olabilecekken, bu talimatlar yerine getirilmedi. Görünüşe göre komşuların dairede düzgün, göze batmayan insanlar olduğuna dair güvenceleri, polis memurunu evi incelemekten vazgeçmeye ikna etmek için yeterliydi; oysa böyle bir güvence, şüphelerini artırmalıydı, çünkü Kızıl Tugaylar'ın aşırı kalabalık bir binada küçük bir dairede otururken dikkat çekmek için herhangi bir şey yapma olasılığı çok düşüktü. Tam bir ay sonra, 18 Nisan'da, polis tarafından saygın kişilerin ikamet ettiği kaydedilen Gradoli Caddesi'ndeki dairenin, tesadüfen Kızıl Tugaylar'ın saklandığı yer olduğu ortaya çıktı. Ancak Gradoli ismi, 2 Nisan'da Bologna yakınlarında düzenlenen bir ruh çağırma seansı nedeniyle soruşturmada (boşuna) zaten yer almıştı. Bölgesel bir komedide olduğu gibi, Parlamento Soruşturma Komisyonu'nda bir ruh çağırma seansının önemli bir yer tutması kimseyi şaşırtmasın. Zira, Bologna'nın akademik vatandaşları olan on iki "güvenilir" tanık, katıldıkları ruh çağırma seansı hakkında Komisyon önünde ifade vermiş ve Gradoli ismi buradan ortaya çıkmıştır. Hiçbiri bu tür uygulamaların uzmanı veya savunucusu olduğunu iddia etmemiştir. Hepsi, "planşet" ve diğer erişim noktaları etrafında

kurulan "eğlenceli" atmosferin altını çizmiştir[70]. Kırsalda o sıkıcı öğleden sonra, zaman geçirmek için 'spiritüalizme' başvurdukları gösteriye dair. Ancak Komisyon'a sunulan raporda, herkes 'planşetin' otomatik olarak hareket ettiğine inanıyor gibi görünmekle kalmıyor, ertesi gün Bologna'daki DIGOS'a [Genel Soruşturmalar ve Özel Harekâtlar Dairesi] ve daha sonra Onorevole Zaccagnini'nin Basın Ajansı başkanı Doktor Cavina'ya bildirildiği için buna gerçekten inanmış olmalılar. 'Planşetin' kekelemelerinden açıkça bir isim çıkmıştı: Gradoli. Ve Viterbo ilinde bu isimde bir köy olduğu için, polis muhtemelen her zamanki rastgele soruşturmaları yapmak için oraya zorla gitti. Açıkçası hiçbir işe yaramadı. Bayan Moro'nun Roma'da bir Gradoli Caddesi aranması önerisi dikkate alınmadı. Aslında ona böyle bir cadde olmadığı söylendi. Telefon Rehberi'nin sarı sayfalarında, yani, kimse o sokağı sarı sayfalarda arama zahmetine girmemişti, çünkü oradaydı.

Borghi takma adlı kişinin kiraladığı Gradoli Caddesi'ndeki daireye, 18 Nisan sabahı saat 9.47'de tamamen tesadüfen girildi; teröristleri tutuklamak için değil, patlayan bir ana boruyu onarmak için. Bu arada, Kızıl Tugaylar'ı bir tür hidrolik kader takip etmiş gibi görünüyor, çünkü Gradoli Caddesi'ndeki ana borular, bir sığınağın keşfine yol açan ilk şebekeler değil. Ve bu olayda ruhlardan ve medyumlardan da bahsedebileceğimize göre, neden kaderden de bahsetmeyelim?

---

70 Fransızca “planchette” kelimesinden gelir, anlamı “küçük tahta parçası”dır. Çoğunlukla kalp veya üçgen biçimindedir, üzerinde küçük tekerlekler ve bazen bir kalem yuvası bulunur. 19. yüzyılda özellikle Viktorya döneminde popülerdi. İnsanlar, planchette’i bir kâğıt üzerine koyup parmaklarını hafifçe değdirerek “ruhların” yazı yazdırdığına inanırlardı. Daha sonra bu araç, Ouija tahtalarında kullanılan işaretçi şekline evrilmiştir. Hareketin aslında ideomotor etki denilen bilinçdışı kas hareketlerinden kaynaklandığı düşünülür. Yani insanlar farkında olmadan planchette’i kendileri hareket ettirirler. Bu yüzden parçada geçen planchette, sıradan bir tahta parçası değil; spiritüalizm oyunlarının ve ruh çağırma seanslarının sembolik aracıdır. Metindeki “playful atmosphere” ifadesi de, bu aracın ciddi bir dini ritüelden çok, boş vakti eğlenceli hale getirmek için kullanıldığını vurguluyor.

İtfaiye elbette Gradoli Caddesi'ne ilk gelenlerdi.

Bunun bir terörist sığınağı olduğunu hemen anlayan görevli, durumu bildirdi. Ve şimdi daha fazla kafa karışıklığı ve gizem ortaya çıkıyor: Basın, polisin önünde binada; Carabinieri, keşfi yalnızca bir polis telsiz iletişimini dinlemeleri nedeniyle duyuyor; Soruşturma Hakimi Infelisi, haberi iki saat sonra polisten değil, Carabinieri'den öğrenir. Infelisi, Carabinieri'nin de bakabilmesi için dairede bulunan tüm belgelerin müsadere edilmesini emretmek zorunda kalmıştır (ancak Emniyet Müdürü De Francesco, Carabinieri'nin belgelere bakmasını yasakladığını reddeder ve hakimin verdiği müsadere emrinden haberi olmadığını beyan eder -bu çelişki hiçbir zaman giderilememiştir). Ayrıca parmak izi alma veya dairenin içeriğinin hızlı ve ayrıntılı bir envanterini çıkarma girişimi de olmamıştır -Doktor Infelisi'ye göre daire, Moro'nun nerede olduğuna dair hiçbir ipucu vermemiştir. Ancak şunu ekleme ihtiyacı hissetmiştir: '....en azından dikkatime sunulanlar açısından,' böylece içeriğin dikkatine sunulmamış kısımlarının olabileceği ihtimalini kabul ediyor.

Genel olarak, 18 Mart ve 18 Nisan tarihleri arasında Gradoli Caddesi'ndeki daireyle ilgili olarak yaşananlar bir olasılıkdışılık, inanılmazlık havası taşıyor; ruhlar (Onorevole Tina Anselmi'nin Komisyona yazdığı bir mektuba göre, ruhlar, seansa katılanların raporlarından ortaya çıkanlardan çok daha bilgili görünüyor); ilahi sel baskınları (İlahi sel belki de dikkatsizlik veya iradeyle insan eliyle desteklenmiş); ve en temel profesyonellik, koordinasyon ve zeka eksikliği.

Ancak kayda değer başka olaylar da var: Duchessa Gölü olayına değinmeyeceğiz -polis, bildirinin gerçekliğinden şüphe ederek ve -özgünlük veya özgün olmayan özgünlük olduğunu tespit etmeye çalışarak değerli zamanını boşa harcayarak, bildiri gerçekmiş gibi davrandı ve sonuç olarak güçlerini başka yöne çevirip dağıttı- bunun yerine Triaca Basımevi olayına odaklanacağız.

Basımevi ile bağlantılı ve bu nedenle Kızıl Tugaylar ile bağlantıları olduğundan şüphelenilen kişilerle ilgili bilgiler ilk olarak 28 Mart'ta UCIGOS'a [Genel Soruşturmalar ve Özel Harekatlar Merkez Ofisi] ulaştı. Ancak 29 Nisan'da DIGOS'a

[Genel Soruşturmalar ve Özel Harekatlar Dairesi] bir rapor sunabilmesi için bir ay geçmesi gerekti. Bu gecikmenin esas olarak UCIGOS'tan Doktor Fariello'nun "aralıklı gölgeleme" olarak adlandırdığı şeyden kaynaklandığına inanıyoruz; yani şüphelileri aralıklı olarak gölgelemek, böylece gölgelendiklerini fark etmemelerini sağlamak; bu da onları hiç gölgelememek anlamına gelir, çünkü şans böyle bir gölgelemeyi başarıyla taçlandırabilir.

Gerçekten de saklanma yerlerine yapılan ziyaretler, gizli karşılaşmalar ve komplolar ve suçlarla ilgili her şey alışkanlık veya zaman çizelgeleriyle düzenlenmez; bir şüphelinin takip edildiğinin farkında olması da takipçinin ısrarına değil, yetersizliğine bağlıdır.

Böylece bir ay geçer —Moro hala "Halk Hapishanesi"nde tutukluyken— bilgi (ki bu bilgi bir şekilde doğrulanmıştır —tamamen şans beklenmedik bir şekilde "aralıklı gölgelemeyi" desteklemiştir)— UCIGOS'tan DIGOS'a iletilir.

1 Mayıs'ta Foa caddesindeki Triaca Basımevi ile ilgili bilgiler mevcut. Aynı gün DIGOS, telefon iletişimlerini kontrol etmek için izin istiyor ve bir hafta sonra da binayı aramak için izin istiyor. Aramanın, Moro'nun cenazesinin Kızıl Tugaylar tarafından teslim edildiği gün olan 9'unda gerçekleşmesi gerekiyordu.

Sonuç olarak 17'sine ertelendi. Ve burada, Doktor Fariello'nun daha da ertelenmesinin daha iyi olacağını söylediğine katılıyoruz: Moro artık öldüğüne göre, binada aralıksız, kesintisiz ve özenli bir denetim, Moretti'nin yakalanmasından daha az bir sonuç vermezdi. Ancak hem UCIGOS başkanı hem de Emniyet Müdürü De Francesco, kamuoyunu memnun etmek için operasyonu aceleye getirmek zorunda kaldıklarını kabul ediyor.

Aynı anda hem gecikmiş hem de erken yapılan operasyon, ancak inanılmaz olarak tanımlanabilecek bir şeyi ortaya çıkardı: Matbaa'da, RUS'a [Ordu Özel Birim Grubu] ait bir matbaa ve bir fotokopi makinesi vardı.

Ulaştırma Bakanlığı'ndan. Fotokopi makinesinin Ulaştırma Bakanlığı'ndan Kızıl Tugaylar matbaasına

taşınmasını açıklayacak hiçbir şey bulunamadı; bu, Komisyon'un karşılaştığı zorluklar hakkında bir fikir verebilir ve Parlamento ve kamuoyundan (ya da salt resmî işlemlerle korkmayan ve kendi sonuçlarını çıkarabilen kesiminden) biraz hoşgörü alabilir. Matbaayla ilgili olarak, bazı açıklamalar ortaya çıktı, ancak bu açıklamalar, RUS'tan -aslında SISMI'nin [Askeri Bilgi ve Güvenlik Servisi], yani SID [Savunma Bilgi Servisi] lağvedildiğinden beri bu baş harfleri taşıyan gizli servislerin bir kolu olan- Triaca Matbaasına yapılan yolculuğu ikna edici bir şekilde açıklamıyor. Devlet dairelerinin, özel kişiler tarafından neredeyse bedavaya satın alınan ve mucizevi bir şekilde eski verimliliğine kavuşan ekipmanları hurda olarak satma alışkanlığında olduğunu kabul etmek bile, bu ekipmanların Kızıl Tugaylar'ın eline geçmesinin gerçekten biraz fazla olduğunu ve ciddi bir şekilde araştırılması gerektiğini gösteriyor. Soruşturmanın yönetimi ve yürütülmesinde meydana gelen 'hatalar ve ihmaller' ile ilgili olarak dikkat çekilmesi gereken bir diğer olay ise, bazı teröristlerin kimliğinin tespit edilip yakalanmasına ve büyük olasılıkla Aldo Moro'nun gözaltı yerine ulaşılmasına yol açabilecek önemli bir ipucunun izlenememesidir. Bunu geriye dönüp bakıldığında anlamak artık mümkün; ancak polis o zamanlar bunu yapabilirdi ve yapmalıydı da. O dönemde Roma Emniyet Müdürü olan ve görüşleri dönemin Siyasi Daire Başkanı Doktor Importa tarafından da paylaşılan De Francesco'ya göre:

Moro'nun kaçırılmasından önce bile soruşturmalarımızda öncelik her zaman Autonomia'ya [1970'lerde geleneksel kurumları tamamen reddeden ve siyasi krizleri bireysel koşullarla özdeşleştiren parlamento dışı bir hareket] veriliyordu, çünkü ben başkentin en tehdit edici kesiminin bu olduğuna inanıyordum ve hâlâ inanıyorum... Autonomia konusunda, en başından, yani 16 Mart'tan itibaren, Kızıl Tugaylar'ın bazı unsurlarının paha biçilmez yardımlar bulabileceği kesimin burası olduğunu vurguladım.

Ancak, hareketin liderlerinin hepsinin kimliği tespit edilmiş olmasına rağmen, onları gölgeleyecek kimse görevlendirilmediği için, ona nasıl 'öncelik' verdiğini, nasıl 'vurguladığını' anlamak zor. Artık, Emniyet Müdürü'nün o

zamanlar yalnızca inançlarına dayanarak şüphelenebildiği şeyi biliyoruz: En az iki Kızıl Tugay militanı ile Roma Otonomisi'nin ana unsurları arasında temaslar vardı ve bu temaslar elli beş gün boyunca ve sonrasında da devam etti. Gerçekten de görüşmeler gerçekleşti. Piperno ve Pace'in dikkatli bir şekilde -aralıklı değil- izlenmesi, Fani Caddesi'ndeki olaylara katılan ve büyük olasılıkla Moro'nun "hapishanesini" ziyaret edip gardiyanlarıyla görüşen iki terörist olan Morucci ve Faranda'nın kimliğinin tespit edilmesine yol açabilirdi. Ancak, De Francesco, polisin Otonomi liderlerini gözetlemek için neden bu kadar temel önlemler almadığını soran Komisyon üyelerine, gerekli adamlardan yoksun olduğunu söyledi. Oysa 4000 adamı tamamen resmi operasyonlarda görev yapıyordu!
Bu kısa hatalar ve ihmaller listesine, Gümrük Memur Komutanı'nın 16'sında, Fani Caddesi'ndeki olaylardan kısa bir süre sonra bildirdiği olay da eklenebilir:

Sorelle Marchisio Caddesi'nde duran bir adam iki kişi fark etti: Biri daha zayıftı, yaklaşık 1.70-1.75 cm boyundaydı ve pilot kıyafeti giymişti, diğeri ise daha kısa, yapılı, daha güçlüydü ve gür bir sakalı vardı. İlki diğerini kolundan, dirseğinin üzerinden sıkıca tutuyordu.

Pinetta Sacchetti Caddesi'nden Montiglio Caddesi'yle birleştiği yerden çıktılar; Sorelle Marchisio Caddesi'ne doğru bir mesafe kat ettiler, Marconi Caddesi'ne ulaştılar ve Cogoleto Caddesi'ne doğru döndüler... Orada bir ameliyathane var.

Bilgi hemen DIGOS'a iletildi, ancak muayenehaneyi arama emri Gümrük Müdürlüğü'ne ancak 'birkaç hafta sonra' ulaştı. Yine de her şey, kimliği belirsiz tanığın gördüklerinin, Via Fani'de yeni meydana gelen olaylarla ilgili olması gerektiğinden şüphelenmemize yol açıyor. İnsan, bu kadar tutarsızlığın ve gecikmenin, bu kadar çok mesleki hatanın sebebinin ne olabileceğini merak ediyor. Cevap, terörist saldırılara hazırlıksızlık ve özellikle de Via Fani gibi yöntemi, amacı ve amacı bakımından dikkat çekici bir saldırı için hazırlıksızlık olabilir. Ancak bu, ikna edici bir açıklama değil. Şimdi eylemde yer aldığını bildiğimiz belirli sayıda teröristin hemen tespit edilebildiğini ve suç ortaklığı veya az çok güvenilir destek alanlarının açıkça belirtildiğini gördük.

Aslında, suç grupları tarafından işlenen suçlar için daha genel, kabul edilmemiş bir hazırlık eksikliği kabul edilebilir.

Bir yandan halkın sessizliği ve korkusuyla, diğer yandan da iktidardakilerle gerçek veya hayali bağlantılar aracılığıyla korunan. Ancak bu, her şeyi açıklayamaz. Moro olayında başka bir açıklama aranmalıdır: siyasi, psikolojik, psikanalitik. Kuşkusuz yapılan hatalar ve daha olumlu ve akıllıca önlemlerin alınmasını engelleyen hatalar, kısmen medyanın şartlandırılmasıyla (kamuoyunun değil -kamuoyu var olduğunda daha az omurgasızdır, sunulan her şeyi kabul etmeye daha az isteklidir, aslında eleştirel ve seçici olma konusunda daha yeteneklidir) dikte edilmiştir: Doktor Pascalino'nun (Machiavelli'nin söyleyeceği gibi) "yüce" konumundan tanımladığı gibi, salt biçimsel operasyonlar -ama onları durdurmak için hiçbir şey yapmamıştır. Tekrar ediyoruz, göze çarpmak ve etkilemek için çok sayıda insan ve ekipman gerektiren bu tür operasyonlar, gerekli, temel operasyonların, sürekli, özenli ve hızlı soruşturmaların uygulanmasını engelledi. Ayrıca (bundan bahsediyoruz), tamamen tesadüfen resmi operasyonların bir sonuç verebileceği tek bir durumda, 18 Mart'ta Via Gradoli dairesinin kilitli kapısının önünde, bu operasyonların sonuçsuz kaldığını da belirtmeye gerek yok. Ancak bizim görüşümüze göre, en büyük engel, en ısrarlı şekilde yıkıcı faktör, Kızıl Tugaylar'ın tutsağı Moro'nun artık o kurnaz, düşünceli, dikkatli ve seçici politikacı Moro olmadığının ilan edilmesi kararından kaynaklanıyordu. 16 Mart sabahı 8.55'e kadar -şimdi neredeyse oybirliğiyle, az çok bir ölüm ilanında olduğu gibi ölümünden sonra kabul edildi- Moro olduğu kabul edilmişti. O andan itibaren Moro kendisi değildi, başka biri olmuştu. Ve kanıt olarak, fidye istediği mektuplara ve tam da fidye istediği gerçeğine atıfta bulunuluyordu. Görünüşte belirsiz ama esasen kesin olan "karar" kelimesini kullandık. Bu karar ister kendiliğinden, ister isteyerek, ister önceden tasarlanmamış, ister kademeli olarak, birkaç kişi veya birçok kişi tarafından verilmiş olsun, tartışmasız bir karardı -başka türlü de olabilirdi. Ve böyle bir kararın -resmi olarak asla açıklanmamış- soruşturmanın yollarını ve araçlarını etkilemiş, bir şekilde kısıtlamış olabileceğini kanıtlamanın imkansız

olduğunun gayet farkındayız. Dahası, sonuçların bilinçli ve kasıtlı olmayabileceğini -yani kötü niyetten kaynaklanmadığını- kabul etmeye hazırız.

Ancak (sadece dönemin gazetelerini okumamız yeterli) bir iklimin, bir atmosferin, bir ruh halinin oluştuğu gerçeğini göz ardı edemeyiz; bu durum, herkesi (birkaç istisna hariç) eski Moro'nun az çok öldüğüne ve yeni Moro'yu canlı bulmanın, onu bir Renault'un bagajında ölü bulmaktan daha iyi olmayacağına inanmaya zorlamıştı. Mektuplarının içeriğini mazur göstermek için, ilk zamanlarda baskı, işkence ve uyuşturucudan bahsediliyordu. Ancak Moro, zihninin berraklığını ve bağımsızlığını ısrarla vurguladığında ('kendini iki hafta boyunca olağanüstü koşullarda bulan, kendisini teselli edecek kimsesi olmayan ve onu neyin beklediğini kim bilir...'), değişmiş bir Moro'nun acıklı görüntüsü kamuoyuna sunuldu; yeni bir Moro, artık kendisi olmayan bir Moro - öyle ki berrak ve bağımsız olduğunu sanacak kadar. Oysa bu yeni Moro, eski Moro'nun siyasi ve hükümet kariyeri boyunca ulusun huzurunu sağlamak için devletin yasalarına aykırı olarak aldığı ve onayladığı önlemlerin, hayatını kurtarmak için alınmasını istiyordu: '... Bir değil, çeşitli vesilelerle, tutuklanan ve hatta mahkum edilen çok sayıda Filistinli, daha uzun süre hapiste tutulmuş olsalardı yaşanabilecek misillemelerden kaçınmak için çeşitli yollarla serbest bırakıldı. Benzer yöntemler, kamuoyunun bilgisi dışında, Hükümet, iktidar partileri ve Parlamento tarafından zımnen (açıkça) kabul edilmişti. Moro'ya, kendi durumunda zımnen başvurulması gerekmediği -hatta kaçınılmaz bir kamuoyu baskısı ve dolayısıyla güvenilirlik kaybıyla- söylenmeli miydi? İddialarını siyasi bir bakış açısından ziyade klinik bir bakış açısıyla geçersiz kılmak ve çürütmek, bunları bir mahkumun dengesiz zihninin ürünü olarak açıklamak daha tercih edilebilir görünüyordu. Soruşturmacıların mektuplarına ilgisizliğinin nedeni de buydu. Dönemin İçişleri Bakanı Onorevole Cossiga, Moro'nun mektuplarının şifresini çözmek için herhangi bir girişimde bulunulduğunu kesin bir dille reddediyor: "Esaret altındayken hiçbir şifre çözme işlemi yapılmadı. Kullanılan yöntemler bilimsel değildi. Öte yandan Kızıl Tugaylar'dan gelen mesajlar dilbilimsel analizlere tabi

tutuldu..." Bu bilimsel olmayan yöntemlerin ne olduğu ve dilbilimsel analizlerin sonuçları o zamanlar zaten anlaşılabiliyordu. Ancak aynı Cossiga, şunları söyledikten sonra: Moro'nun mektupları hakkında 'çelişkili ve hatta acı verici görüşlerin' dile getirilebileceğini nihayet kabul ediyor.

Bunlar, Moro'nun berraklığı, zekâsı ve mantığıyla, kendisiyle pazarlık yapanların gerçekte ne istediğini anladığını gösteriyor: Devletin dışında olsa da Toplumun içinde olan ve diyalektik bir ilişkinin mümkün olduğu bir Taraf olarak kabul edilmek.

Kesinlikle. Ve Moro, temel inançlarından (ki Cossiga bunları yeterince özetlemişti - Moro'nun kendisi de Devlet üzerine verdiği derslerde aynı şeyi yapmıştı) sapmadan, zaman kazanmak ve polise onu bulma şansı vermek için oyunu oynamaktan başka çaresi yoktu. Zeki ve kurnaz Moro'nun aptalca davranması için hiçbir sebep yok gibi görünüyor. Zaman kazanma ve dış dünyayla iletişim kurma şansı varken, bu elverişli koşullardan nasıl faydalanmazdı? Ve sadece tutuklu değişimiyle ilgili umutlarından bahsetse de, büyük olasılıkla başka umutları da olduğunu varsayabiliriz; polisin sonunda hapsedildiği yeri keşfedeceğine inanıyordu. Bu nedenle, nerede olduğuna dair bir ipucu vermeye çalışmış olurdu; elbette göze batmadan ve şifreli bir şekilde. Herkes denerdi. Oysa bu arzu ve onu gerçekleştirme yeteneği, kelimelerin inceliklerinde uzman olan, onları zaman zaman aşırı belirsiz bir şekilde kullanmaya meyilli olan ve kelimeler arasında anlam gizlemeyi herkesten daha iyi bilen (Pirandello'nun da söyleyeceği gibi) biri için zararlı bir şekilde reddedildi.

Bu nedenle, mesajlarındaki şifreler, belirli terimlerin yanlış kullanımında, görünürdeki dikkatsizliklerde aranmış olabilir. Cossiga ve Zaccagnini, Moro'nun içinde bulunduğu koşulları anlatmak isterken, onun mektuplarından birinden (İçişleri Bakanı Cossiga'ya hitaben yazılmış olan) bir pasajı alıntıladıklarında: "Beni esir alanların tam ve denetimsiz kontrolü altındayım", pasajın bir tutarsızlık içerdiğini ve Moro'nun tabi tutulduğu kontrolün türünü tam olarak tanımlamadığını fark etmemiş olmaları tuhaf. Çünkü "denetimsiz" ne anlama geliyor? Kızıl Tugayları kim

denetleyebilir ve denetlemelidir? Dolayısıyla, özellikle eski Kızıl Tugay üyelerinin açıklamalarından sonra öne sürülen yorum en ikna edici görünüyor: "Polisin henüz denetlemediği, tamamen meskun bir binadayım". Ve muhtemelen "altında" kelimesi bile topografik bir ipucu içeriyor olabilir. Ancak, deşifre edememenin yanı sıra, bariz olana - örneğin, "Büyükelçi Cottafavi'yi buraya çağırmak mümkün olmalı" cümlesindeki "burada" ifadesinin, muhtemelen Moro'nun kural olarak titizlikle uyguladığı otosansürden ve Kızıl Tugaylar'ın sansüründen -sıyrılıp geçtiği ve "Roma'da" olarak okunması gerektiği gibi- hiç dikkat edilmedi. Ve bu, onu Roma dışında aramak için harcanan zaman düşünüldüğünde, hiç de önemsiz bir ipucu değildi.

Aslında, Moro'nun zekasına -en azından onu esir alanlarınkinden daha üstün olan zekasına- hiç itibar edilmedi. Benimsenen 'uzlaşmaz' tavırdan vazgeçmeden, onunla tartışmaya devam etmek mümkün olabilirdi; ya makul ve hiçbir şekilde saçma olmayan önerilerine alenen karşı çıkarak ya da mektuplarında gizli olabilecek ve muhtemelen gizlenmiş olabilecek mesajları keşfetmeye çalışarak. Bunun yerine, Kızıl Tugaylar'ın üslubunu incelemek için uzmanlar görevlendirildi ve uzmanların, üslubun sefil bir şekilde donuklaştığını, sloganlardan, devrimci klişelerden ve sosyoloji ve gerilla ders kitaplarından derlenmiş bilgilerden oluştuğunu keşfetmesi gerekmedi. Dahası, Kızıl Tugaylar'ın İtalyancasının başka bir dilden çeviri olup olmadığını keşfetmenin en ufak bir önemi yok. Kızıl Tugaylar'ın İtalyancası, sadece Kızıl Tugaylar'ın İtalyancasıdır. Çeşitli "kaynakları" hakkında teoriler üretilebilir, ancak şimdilik ve bir süre daha bunlar teori olarak kalmalıdır. Moro'nun son mektuplarından birindeki şu pasaj da bu teorilerin formüle edilmesine yardımcı olabilir: "Komünistler, en şiddetli sertliklerini böyle bir ilkeye dayandırarak ve Komünist dayanışmayı savunarak mazur görürler" -henüz hak ettiği önem, dikkat ve analize layık görülmemiş bir pasaj. Moro'nun atıfta bulunduğu ilke, müzakere etmeme, amansızlık ilkesidir. Ve bunu, şu anda Hristiyan Demokrasi'yi destekleyen en şiddetli Komünist sertliklere atfetmesi doğaldır -katılık eksikliğini anlayabileceği bir Parti. Peki "Komünist dayanışma" ne anlama

geliyor? Kızıl Tugaylar ile Uluslararası Komünizm veya herhangi bir Komünist ülke arasında bir bağlantı olduğuna dair kesinlik olmasa bile, bir olasılığa işaret etmeye mi çalışıyordu? Böyle bir bağlantının varlığına dair soruşturmalar (ve illa ki Komünizm veya Komünist ülkelerle değil, İtalya'nın 'istikrarsızlaştırılmasından' bir miktar avantaj elde edebilecek ülkeler, rejimler ve hükümetlerle) görevlerimiz arasındadır. Parlamento tarafından, Yasanın g) ve h) maddeleri uyarınca Komisyona sunulmuştur.

Yabancı terörist gruplarla bağlantılar konusunda cevap tereddütsüz verilebilir: bu tür bağlantılar mevcuttur, ancak bunların sıklığı, tutarlılığı ve ilgisi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak terörist grupların temaslarının, iletişimlerinin ve karşılıklı alışverişlerinin ötesindeki ağlar, komplolar ve uluslararası bağlantılar konusunda kesin bir cevap mevcut değildir. Bu kaçınılmazdır çünkü bu tür konularda kesin cevaplar yalnızca geriye dönük olarak, arşivlerden ve tarihçinin yararına ortaya çıkar.

Bazı yabancı ülkelerin isimlerinin az çok sık ve ısrarla tekrarlandığı söylenebilir -ve en sık ve ısrarla Orta Doğu ülkeleri, Çekoslovakya, Libya ve son zamanlarda Bulgaristan isimleri tekrarlanır. Ancak Komisyon'un sorguladığı yetkililere göre bunlar sadece 'söylenti'dir. Ancak, dönemin Konsey Başkanı Onorevole Andreotti'nin, 18 Mayıs tarihli Senato toplantısında, İtalyan gençlerinin belirli bir gerilla savaşı türü için eğitildiği bir ülkeye atıfta bulunmasının ve Sovyetler Birliği'ne atıfta bulunduğunu düşünen Senatör Bufalini'nin itirazlarına cevaben, kesin bir dille şunları söylemesinin yalnızca 'söylentilere' dayanmadığını varsayma eğilimi vardır:
Gerçekten de, terörist faaliyetlerle suçlanan bazı teröristlerin Çekoslovakya'da olduğu ortaya çıktı. Ancak, on binlerce insan Çekoslovakya'ya gidiyor; ayrıca onları sıradan turistlerden ayıran herhangi bir şeyin olduğu da kesin olarak kanıtlanamadı.
Açıkça görülüyor ki Onorevole Andreotti, Çekoslovakya'ya 'turist' olarak giden on binlerce İtalyan arasında, Kamu Güvenliği'nin geri kalanından daha az turistik sayılabilecek yaklaşık altı yüz kişiyi tespit ettiği yönündeki 'söylentiyi' duymamıştı. Ve bu 'söylenti', muhtemelen Eylül 1979'dan sonra

yazılmış olan bir SESIS [Bilgi ve Güvenlik Hizmetleri Yürütme Komitesi] raporundan kaynaklanıyor. Bu rapor, SISMI [Askeri Bilgi ve Güvenlik Servisi], SISDE [Demokratik Bilgi ve Güvenlik Servisi] ve Carabinieri Karargahı'ndan gelen diğer 'söylentilerin' de yardımıyla şunları ileri sürüyor:

...çeşitli kaynaklardan yapılan anketlere göre, 1948'den günümüze kadar en az 2000 İtalyan, Çekoslovakya ve diğer ülkelerde aşırılık yanlısı ajitatörler için düzenlenen kurslara katılmıştır. Bunlardan yaklaşık 600 üye SISMI tarafından bilinmektedir.

Çekoslovakya ile ilgili olarak şunları ekledi:

Çoğunlukla Milano ve Roma'da, çeşitli terörist gruplarla irtibat halinde çalışan Çek gizli servisi üyeleri bulunmaktadır. Bunlar, tamamı gönüllü olan adayların doğru bir dokümantasyonunu sağlamak için ayrıntılı olarak belirtilmiştir ve bu dokümanlar önce Çek Büyükelçiliği'ne, ardından da Prag'a iletilir. Bu noktada, daha özverili, saldırgan ve askeri olarak daha donanımlı olduğu düşünülenler, Çekoslovakya'da veya başka bir yerde gerçek paramiliter kurslara gönderilir ve ev sahibi ülkeleri tarafından kendilerine sahte belgeler verilir. Eğitimlerini tamamladıktan sonra teröristler, önemli miktarda teorik ve pratik gerilla savaşı bilgisi ile İtalya'ya dönerler ve bunları daha sonra ilgili örgütlerin diğer üyelerine aktarabilirler. Rapordan alınan bu alıntı, tüm detaylarıyla birlikte, 'söylenti' olarak görülürse, o zaman CESIS, SISMI, SISDE ve polis teşkilatının yalnızca 'söylenti' elde edebildiğini ve 'söylentilerden' daha iyi olmadığını söyleyebiliriz ki bu da İtalyan vergi mükellefi için pek de güven verici değil.

SISMI başkanı Doktor Lugaresi ile aynı fikirde olmadığımız sürece. Bu uluslararası bağlantılar konusunda şunu söylemeliyim: Önemli bir silah ticareti var ve bunu ortadan kaldırmak zor, çünkü uyuşturucu kaçakçılığına benziyor, siyasetten ziyade ticaret meselesi.

Ortak amaçları 'istikrarsızlaştırma' olan kişilerin karşılıklı alışverişleri var. Bir tür politik-stratejik eğilim olabilir. Ancak, günlük olarak sağladığımız münferit bilgi kırıntılarından böyle şeyleri çıkarmak politikacılarımıza kalmış. Kesinlikle. Ve burada, General Della Chiesa'nın -ki ilk ifadesinde Kızıl

Tugaylar'ın yabancı gizli servislerle bağlantıları hakkındaki raporları 'söylenti' olarak görme eğilimindeydi ve Moretti'yi Kızıl Tugaylar'ın 'en önemli adamı' olarak görüyordu- yaklaşık iki yıl sonra ikinci ifadesinde hala aynı fikirde olup olmadığı sorulduğunda şu cevabı verdiğini belirtmek gerekir: Şu anda şüphelerim var... Şimdi merak ediyorum (çünkü bugün kargaşanın dışındayım ve bir süredir geçmiş deneyimlerime dayanarak gözlem yapıyorum) dosyalar nerede? Orijinal metin (sözde Moro davasının) nerede? Dosyaları takip etmenin bir yolu yok muydu, tövbe etmiş veya bu tür şeylerden bahsedebilecek veya ortadan kaybolmalarından üzüntü duyabilecek bir terörist yok muydu? ... Sanırım tüm bunları elinde bulunduran biri olmalı... Ayrıca şunu da göz önünde bulundurmalıyız: Bu insanların yurt dışı seyahatleri. Moretti sürekli gelip gidiyordu.

Şu anda bile şüphe duyması gereken bir durum bu — ama üzücü olan, bu şüphelerin ancak "kavganın dışında" olduktan sonra ortaya çıkması.

Aldo Moro'yu bulma isteğinin fark edilmeyen şekilde azaldığının kanıtı olarak belirtilmesi gereken bir ayrıntı var. Kaçırmanın hemen ardından, 17, 19, 20 ve 31 Mart'ta; yalnızca Nisan ayında 24'ünde; ve ardından 3 ve 5 Mayıs'ta toplanan bir Uluslararası Güvenlik Komitesi oluşturuldu. Ancak daha da önemlisi, İçişleri Bakanı başkanlığındaki ve hükümet yöneticileri, Polis Teşkilatı ve Bilgi ve Güvenlik Hizmetleri başkanları, Roma Emniyet Müdürü ve diğer Kamu Güvenliği yetkililerinden oluşan siyasi-teknik operasyon grubunun 31 Mart'a kadar her gün, ardından haftada sadece üç kez toplanmış olmasıdır. Dahası, bu sonraki toplantıların ne tutanakları ne de "kayıtları veya belgeleri" "izlenebilmektedir". Ve bu grup, delilleri incelemek ve operasyonu kararlaştırmak, uygulamak ve koordine etmek amacıyla açıkça (ve çok mantıklı bir şekilde) oluşturulmuştur.

Roma, 22 Haziran 1982.

Not: Haziran 1982'de sunulan (çünkü başlangıçta raporların o ay içinde sunulması gerektiği belirlenmişti), bu rapor,

Komisyon tarafından yakın zamanda elde edilen kanıtlar nedeniyle bugün delillerde iki değişiklik yapmamı gerektiriyor:
1) Triana Matbaası'nda bulunan iki matbaanın geçişi, Çoğunluk Raporu'nda da okunabileceği gibi, nihayet izlenmiştir. Dolayısıyla, Devlet Daireleri tarafından hurda olarak atılan ekipmanların, Kızıl Tugaylar'ın elinde iyi çalışır durumda kalması kaderine terk edilmelidir.
2) CESIS'e atfedilen ifadenin SISMI tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Ancak, okunduğunda SISMI'nin bir parçası olan bir kuruluştan kaynaklandığı izlenimi oluşmaktadır.